

TAMPEREEN YLIOPISTO
Oikeustieteiden laitos

LAKISÄÄTEISEN ELÄKKEEN TÄYDENTÄMINEN
VAPAAEHTOISILLA SÄÄSTÖILLÄ
– ELÄKEVAKUUTUSSÄÄSTÄJIEN NÄKEMYKSIÄ

Vakuutustiede
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2008
Ohjaaja: Antti Kanto

Tomi Markki

TIIVISTELMÄ

Tampereen Yliopisto	Oikeustieteiden laitos, Vakuutustiede
Tekijä:	TOMI MARKKI
Tutkielman nimi:	Lakisääteisen eläkkeen täydentäminen vapaaehtoisilla säästöillä – Eläkevakuutussäästäjien näkemyksiä
Pro Gradu -tutkielma:	87 sivua, 2 liitesivua
Aika:	Huhtikuu 2008
Avainsanat:	Eläketurvajärjestelmä, lakisääteisen eläkkeen täydentäminen, vapaaehtoinen eläkevakuutus

Tutkielma käsittelee lakisääteisen eläkkeen täydentämistä vapaaehtoisilla säästöillä. Tutkielman tarkoituksena on selvittää ihmisten käsityksiä eläketurvajärjestelmästä ja eläketurvan täydentämiseen liittyvästä säästämisestä. Ensimmäisenä tutkimusongelmana selvitetään ihmisten käsityksiä eläketurvajärjestelmän kokonaisuudesta. Toisena tutkimusongelmana selvitetään vapaaehtoisten säästöjen merkitystä lakisääteisten eläkkeiden täydentäjänä. Kolmantena tutkimusongelmana selvitetään tarvetta muulle verotuetulle eläkesäästämislle kuin vapaaehtoiselle eläkevakuutussäästämislle.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Haastatteluihin päädyttiin, koska tutkittavat kokevat aihealueen haastavaksi ja tietämys eläkejärjestelmästä oli hajanainen. Haastattelujen kautta saatiin syvällisempää tietoa ihmisten ajatuksista ja näkemyksistä eläkkeisiin liittyen kuin kvantitatiivisilla tutkimusmenetelmillä olisi pystytty muodostamaan.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, ettei lakisääteisen eläkejärjestelmän tuntemus ole kovin vahva eläkesäästäjien keskuudessa. Eläkeasiat alkavat kiinnostaa vasta eläkeiän lähestyessä. Tietoa eläkkeistä saadaan lähinnä sanomalehtien, radion ja television kautta satunnaisen uutisoinnin myötä, aktiivisesti tietoa eläkkeistä ei juuri haeta. Pirstaleinen ja epäsäännöllinen uutisointi eläkkeistä heikentää eläkejärjestelmän kokonaisuuden tuntemista. Kaikilla tutkittavilla oli kuitenkin jonkinlainen käsitys lakisääteisistä eläkkeistä. Lakisääteisistä eläkkeistä uskotaan saatavan jonkinlainen eläke, mutta eläkevakuutus otetaan turvaamaan työssäoloaikaista elintaso. Vapaaehtoisten eläkesäästöjen merkitys kokonaisturvasta on monella pieni, mutta yleisesti vapaaehtoisen eläkesäästämisen uskotaan kasvavan niiden osalta, jotka pystyvät säästämään. Tämän tutkimuksen perusteella haastateltavat uskovat luokkajaon tulevaisuudessa kärjistyvän hyvä- ja huono-osaisiin. Omaehtoisen eläkesäästämisen osuuden kasvaessa toivotaan myös muita verotuetuja säästömuotoja kuin eläkevakuutus. Haastateltavat uskovat eläkesäästämisen suosion kasvavan entisestään, jos muita säästömuotoja olisi tarjolla. Vapaaehtoisia eläkesäästöjä halutaan nostaa kuukausittain, koska jatkuva tulovirta on tärkeää elämää suunniteltaessa eläkeaikana. Eläkesäästöt halutaan nostaa muutaman vuoden sisällä eläkkeen nostamisen aloittamisesta, eikä Finanssialan Keskusliiton ajamasta elinikäisestä eläkkeestä ainakaan tässä vaiheessa ole halukkuutta nykyisillä eläkevakuutussäästäjillä.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman tausta ja lähtökohta	1
1.2 Tutkimusongelma	3
1.3 Tutkielmassa käytetyt rajaukset	5
1.4 Tutkimusmenetelmä	6
1.5 Teoreettinen tausta	6
1.6 Aikaisemmat tutkimukset	8
2 LAKISÄÄTEINEN ELÄKETURVAJÄRJESTELMÄ	12
2.1 Taustaa eläkejärjestelmästä	12
2.2 Kansaneläke	14
2.3 Työeläke	17
3 VAPAAEHTOINEN ELÄKEVAKUUTUS	22
3.1 Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tarkoitus eläkesäästäjälle	22
3.2 Vapaaehtoisen eläkkeen määrä ja siihen vaikuttavat tekijät	22
3.3 Kuolemanvaraturva	27
3.4 Vapaaehtoisen eläkkeen nostaminen	28
3.5 Eläkevakuutuksen verotus säästöaikana	32
3.6 Vakuutusmaksujen vähentäminen verotuksessa	32
3.7 Eläkevakuutuksesta maksettava vero	35
3.8 Vanhasen ensimmäisen hallituksen tekemät muutokset vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotukseen	38
3.9 Siva-työryhmän lähtökohdat sekä keskeiset muutokset säästö-, sijoitus- ja henkivakuutustuotteissa vuonna 2004	40
4 TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN OSUUS	43
4.1 Haastattelujen rakenne ja haastateltavien esittely	43
4.2 Tutkittavien käsityksiä lakisääteisestä eläketurvasta	46
4.2.1 Näkemyksiä lakisääteisen eläketurvan tasosta	46
4.2.2 Näkemykset omasta lakisääteisestä eläketurvasta	48
4.2.3 Käsitykset eläkkeen muodostumisesta	50
4.2.4 Mikä muuttui työeläkeuudistuksen myötä vuonna 2005?	51
4.2.5 Lakisääteisen eläkejärjestelmän tulevaisuus	55
4.3 Tarve eläkkeen täydentämiselle	57
4.4 Vapaaehtoinen eläkevakuutus	60
4.4.1 Perustelut vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ottamiselle	60
4.4.2 Eläkevakuutuksen positiiviset ja negatiiviset puolet	63
4.4.3 Eläkkeeseen säästämässä tapahtuneet muutokset	66
4.4.4 Näkemyksiä eläkevakuutussäästämisen tulevaisuuden kehityksestä	68
4.4.5 Vapaaehtoisen eläkkeen nostaminen	69
4.5 Eläkevakuutuksen verotus	70
4.6 Eläkesäästämisen tulevaisuuden näkemyksiä	72
4.6.1 Eläkevakuutuksen kanssa kilpailevat säästötuotteet	72
4.6.2 Vapaaehtoisen elinikäisen eläkkeen malli	74
4.6.3 Säästäminen muihin sijoitustuotteisiin	75
5 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	76
5.1 Tutkimuksen arviointi	76
5.2 Suomen kokonaiseläkejärjestelmän tunteminen	77
5.3 Eläkevakuutusten verotus ja muu vapaaehtoinen säästäminen	80
5.4 Vapaaehtoisten eläkesäästöjen käyttö	81

5.5 Lopuksi.....	82
6 LÄHTEET	83
LIITE 1.Haastattelurunko.....	88

KUVIOT

KUVIO 1. Yksilöllisten eläkevakuutusten vakuutuskanta vuosina 2002 – 2006.	2
KUVIO 2. Taloudellisen turvallisuuden 4-portainen malli.....	4
KUVIO 3. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	7
KUVIO 4. Eläkejärjestelmän kolmen pilarin malli.	13
KUVIO 5. Työeläkkeiden vaikutus kansaneläkkeeseen.	16
KUVIO 6. Yksityisesti työeläkevakuutetut vuodesta 1962–2005.....	18
KUVIO 7. Aikaisemmin eläkkeelle.....	28
KUVIO 8. Siirtymäsäännökset.....	29
KUVIO 9. Lakisääteisen eläkkeen korottaminen vapaaehtoisella vakuutuksella	30
KUVIO 10. Eläkkeelle aiemmin ja täydentäen lakisääteistä eläketurvaa.....	31
KUVIO 11. Sosiaalimenot suhteessa bruttokansantuotteeseen 2000–2050.	39

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Eläkkeen karttumisprosentit.....	19
TAULUKKO 2. Haastateltavien taustatiedot.....	46
TAULUKKO 3. Haastateltavien luottamus lakisääteiseen eläkejärjestelmän tasoon. ...	57

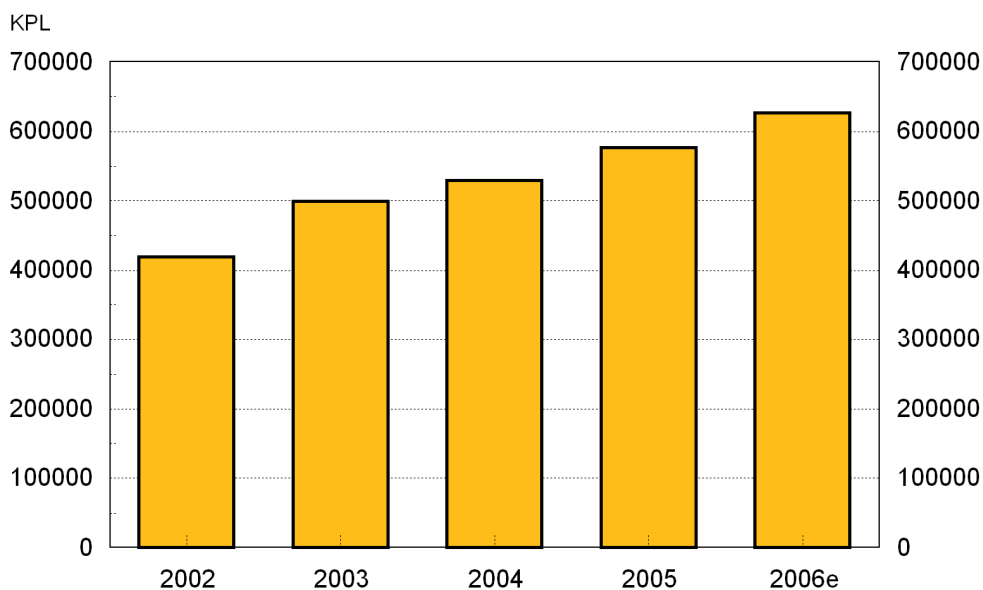
1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta ja lähtökohta

Suomalainen lakisääteinen eläketurva koostuu kansaneläkkeestä sekä työeläkkeestä. Eläkeaikana kansaneläke muodostaa perustoimeentulon ja työeläkkeellä pyritään takaamaan työaikainen toimeentulo myös eläkeaikana (Järvenoja, Saarinen 2001, 53). Kansaneläke ja työeläke toimivat rinnakkain, mutta työeläke on kansaneläkettä pienentävä etuus. Kansaneläkkeen saaminen on asumisperusteista ja työeläke perustuu Suomessa tehtyyn työhön. Eläkettä karttuu 18-vuotiaasta lähtien ja lopullinen lakisääteinen työeläke määräytyy tehtyjen työvuosien sekä eläkkeen perusteena olevan palkan tulona. Suomessa ei ole enää vuonna 2005 tulleen työeläkelakiuudistuksen vuoksi varsinaista tavoite-eläkettä, mutta lakisääteisen työeläkkeen saamisen edellytyksenä on pääsääntöisesti 63 vuoden ikä. Selvitysten mukaan keskimääräinen eläkeprosentti on noin 50 prosenttia bruttopalkasta (www.etk.fi 2008a). Yrittäjien tilanne on vieläkin huonompi ja 2/3 yrittäjistä pitää eläkkeidensä tasoa odotettua huonompana. Suurelta osin tämä johtuu siitä, että yrittäjät ovat huonosti tietoisia eläke-eduistaan (Varoma & Pukkila 1997, 237). Lisäksi useimmat suomalaiset haluavat lopettaa työnteon ennen lakisääteistä eläkeikää. Helsingin yliopiston ja Kansaneläkelaitoksen tutkimuksen mukaan vuonna 1945–1950 syntyneistä miehistä 67 prosenttia ja naisista 60 prosenttia haluaisi jäädä eläkkeelle jo ennen 60-vuotispäivää (Työeläke-lehti n:o 3/2000). Nordean keväällä 2008 tekemän tutkimuksen mukaan edelleen noin kolmasosa suomalaisista haluaisi jäädä eläkkeelle ennen varsinaista eläkeikää (www.nordea.fi 2008). Uusi eläkejärjestelmä kannustaa työssäoloon yli 60-vuotiaana paremman eläkekarttuman ansiosta, mutta vielä todellisia muutoksia ei ole nähty, koska uusi eläkejärjestelmä on ollut voimassa vasta kolme vuotta. Työeläkevakuuttajien kehityspäällikön Reijo Vanteen mukaan eläkkeelle jäämisikä nousee 0,7 vuodella vuodesta 2004 vuoteen 2010 (Turun Sanomat 2.1.2007). Nykyisin suomalaiset jäävät Eläketurvakeskuksen laskelmien mukaan keskimäärin 59,5 -vuotiaana eläkkeelle (www.etk.fi 2008a).

Osittain riittämätön eläketurva sekä kiinnostus aiempaan eläkkeelle jäämiseen on luonut markkinoita vapaaehtoisesti säästettävälle lisäeläkkeille sekä muille säästötuotteille,

joilla voidaan täydentää lakisääteisen eläketurvan puutteita. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten suosio on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Vuoden 2003 lokakuun aikana Suomessa tehtyjen vapaaehtoisten eläkevakuutusten lukumäärä ylitti 500 000 kappaleen rajan. Uusia eläkevakuutuksia on tehty eniten vuosina 2001–2003. Vuonna 2001 Suomessa tehtiin uusia eläkevakuutuksia 55 000 kappaletta ja vuoden 2002 aikana tehtiin yli 85 000 uutta vakuutus sopimusta. Vuoden 2003 aikana uusia eläkevakuutuksia tehtiin yhteensä yli 93 000 sopimusta. Eläkevakuutusten myynti notkahti vuosien 2004 ja 2005 aikana, koska eläkevakuutusten muutokset aiheuttivat epävarmuutta. Vuonna 2006 eläkevakuutuksia myytiin noin 66 000 sopimuksen verran. Eläkevakuutuksia on kaiken kaikkiaan tällä hetkellä yli 600 000 sopimusta (Kuvio 1). Eläkevakuutusten lukumäärä onkin kaksinkertaistunut viimeisimmän viiden vuoden aikana. Samaa tahtia on noussut myös vakuutuskanta. Vuoden 2001 lopussa vakuutuskanta oli noin 4 miljardia euroa. Vuoden 2003 lopussa vapaaehtoisia eläkesäästöjä oli yli 5,6 miljardia euroa ja vuoden 2006 lopussa vakuutuskanta oli noin 8,5 miljardia euroa. (Vakuutusmyyntitilasto, www.fkl.fi 2008a)



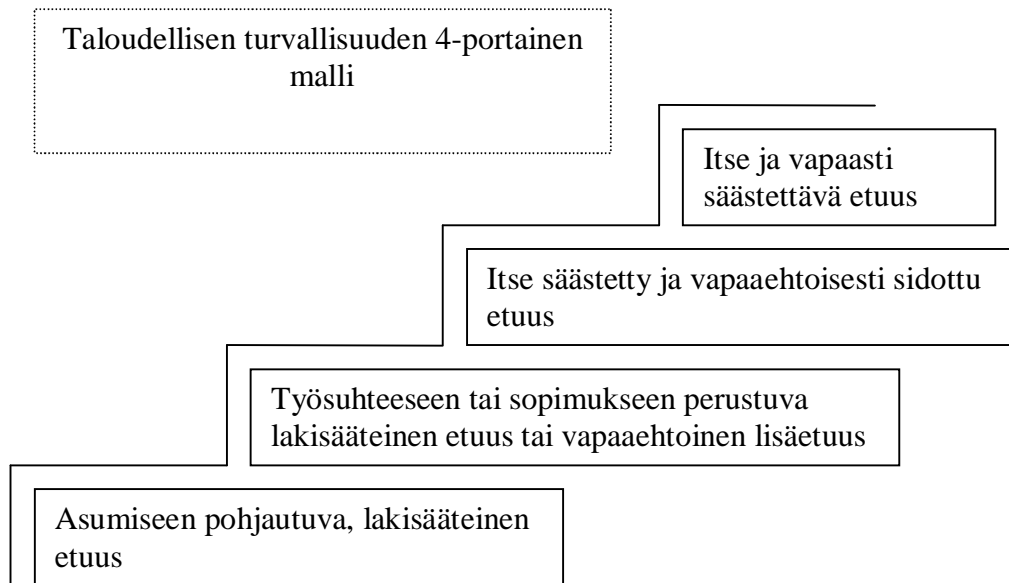
KUVIO 1. Yksilöllisten eläkevakuutusten vakuutuskanta vuosina 2002 – 2006. (www.fkl.fi 2008a)

Vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen tulivat vuoden 2005 alusta suurimmat muutokset sen jälkeen, kun vapaaehtoiset eläkevakuutukset tulivat markkinoille 1980-luvulla. Valtion tuki eläkesäästämiselle tuli rajoitetummaksi kuin se vuoteen 2004 asti oli ollut.

Pääomatuloverouudistuksen myötä eläkesäästämisen verotuetta säästämistä ei vielä liitetty muihin pitkäaikaissäästämismuotoihin kuin eläkevakuutuksiin, mutta keskustelu asiasta on avattu vakuutusyhtiöissä, pankeissa ja rahastoyhtiöissä (Hoppu 2006). Suurimmat eläkevakuutusten välityskanavat ovatkin pankit, jotka tarjoavat samaan konserniin kuuluvia säästöhenkivakuutuksia. Myös vakuutusvalvonnan yhdistäminen rahoitustarkastusviranomaisten kanssa on selvä suunnannäyttäjä ja mahdollistaja eläkesäästämisen verotuen lisäämiseksi muihinkin säästömuotoihin. Myös Pankkiyhdistyksen, Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton sekä Finanssityöntekijien yhdistymisen pankki- ja vakuutusalaan palvelevaksi Finanssialan Keskusliitoksi on selvä osoitus pankki- ja vakuutustoimintojen yhdistäytymisestä. Mielenkiintoista tehdyissä verotusmuutoksissa vuonna 2005 oli myös se, että muutokset koskevat jo ennen lain voimaantuloa tehtyjä vapaaehtoisia eläkevakuutuksia. Aikaisemmat eläkevakuutuksiin tehdyt muutokset (eläkeiän nostamiset) ovat tulleet ainoastaan lain voimaantulon jälkeen solmittuihin sopimuksiin, vanhojen sopimusten säilyessä ennallaan.

1.2 Tutkimusongelma

Tämä tutkielma perustuu vakuutusalan kehittämään neliportaiseen malliin taloudellisesta turvallisuudesta (Taloudellisen turvallisuuden 4-porrasta www.fkl.fi 2008c). Neliportainen malli taloudellisesta turvallisuudesta täydentää yleisesti sosiaalipolitiikassa käytettävää kolmiportaista pilarimallia sosiaaliturvan tasosta (ks. esim. www.kela.fi 2007). Porrasmallissa alimmalla portaalla on lakisääteinen asumiseen perustuva turva. Eläkkeistä Suomessa alinta porrasta vastaa kansaneläke. Toisella portaalla on työsuhteeseen perustuva lakisääteinen työeläke sekä työntekijän ja työnantajan väliseen sopimukseen perustuva vapaaehtoinen lisäeläke. Kolmannella portaalla mallissa on vapaaehtoinen itse kustannettava sidottu säästäminen. Neljäntenä portaana on itse kustannettava täysin vapaa säästäminen, jota voidaan käyttää eläkeiässä toimeentulemiseen. Neljännen portaan omaa vapaata säästämistä ei ole rajoitettu millään tavoin. (Kuvio 2) Tässä tutkielmassa tutkitaan tarkemmin mallin toimivuutta eläkesäästämässä, mutta mallia voidaan hyvin käyttää myös muissa henkilövakuutettavissa tarpeissa, mm. sairausvakuutusjärjestelmässä.



KUVIO 2. Taloudellisen turvallisuuden 4-portainen malli.
(www.fkl.fi 2008c)

Tässä tutkielmassa tutkitaan mallin toimivuutta yksityishenkilön näkökulmasta. Finanssialan Keskusliiton mukaan eläkevakuutussäästäminen on osa kokonaiseläketurvaa. Lainsäätäjän mukaan eläkesäästäminen voidaan rinnastaa sijoittamiseen. Yksityishenkilön näkökulmaa ei ole juurikaan tutkittu. Miten yksittäiset eläkesäästäjät, jotka useimmiten tuntevat myös heikosti Suomen eläkejärjestelmän, mieltävät eläkevakuutuksen? Tutkielmassa on tarkoitus syventyä eläkevakuutussäästäjien käsitykseen lakisääteisen turvan täydentämisestä vapaaehtoisilla säästöillä. Tutkimusongelmaksi työssä muodostuu vapaaehtoisten säästöjen merkitys eläketurvan täydentäjänä eli taloudellisen turvallisuuden mallista kolmas ja neljäs porras. Ennen eläkkeen täydentämistä eläkevakuutussäästäjiltä selvitetään käsityksiä lakisääteisestä eläketurvasta eli taloudellisen turvallisuuden mallista ensimmäistä ja toista porrasta. Tutkielmassa halutaan selvittää vapaaehtoisten säästöjen merkitystä yksityishenkilön eläketurvan täydentäjänä. Tutkielmassa selvitetään haastateltavien näkemyksiä eläkeaikaisen toimeentulon muodostumisesta. Kuinka ison osan eläkkeen tulotasosta arvellaan muodostuvan lakisääteisistä eläkkeistä ja minkälainen merkitys on omilla säästöillä? Tutkimusongelman pääpaino on vapaaehtoisen eläkevakuutuksen muodostamassa osassa. Tutkielmassa haetaan tutkittavilta erilaisia näkemyksiä siitä miten vapaaehtoisia eläkesäästöjä tulevaisuudessa

käytetään. Ajatellaanko vapaaehtoisilla säästöillä katettavaksi vanhuudesta mahdollisesti aiheutuvia hoiva- yms. laitosmenoja, vai onko eläkevakuutuksen tuottaman säästön ainoa tarkoitus parantaa yksilön elintasoja? Tutkielmassa haetaan myös vastauksia kuinka suuren merkityksen arvellaan muilla säästöillä (taloudellisen turvallisuuden mallin neljäs porras) olevan. Ovatko tutkittavat ajatelleet säästää eläkeikää varten jotenkin muuten kuin eläkevakuutukseen ja halutaanko lisää sijoitusvaihtoehtoja verotuetulle eläkesäästämiseen kuin eläkevakuutus on? Eläkevakuutuksen verotus muuttui vuoden 2005 alussa. Tutkielmassa selvitetään onko verotuksen muutoksella ja eläkeiän nostamisella ollut jotain vaikutusta vapaaehtoiseen eläkevakuutussäästämiseen? Tutkielmassa halutaan myös selvittää kiinnostavatko eläkeasiat suomalaisia ylipäätään? Todennäköisesti eläkeasiat eivät kiinnosta tavallisia suomalaisia, koska eläke mielletään tapahtuvaksi kaukana tulevaisuudessa. Luottavatko suomalaiset liikaa viranomaisten ja vakuutusyhtiöiden kykyyn hoitaa eläkkeet riittäviksi eläkeikäisenä?

Tämän tutkimuksen tutkimusongelmiksi ovat asetettu seuraavat kysymykset:

1. Miten suomalainen eläkejärjestelmä tunnetaan?
2. Millä tavoin lakisääteistä eläkettä täydennetään ja mikä niiden merkitys on kokonaiseläkkeeseen?
3. Onko tarvetta muihin eläkesäästämiskohteisiin kuin vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen?
4. Miten vapaaehtoisia säästöjä aiotaan käyttää eläkeiässä?
5. Kiinnostavatko eläkeasiat suomalaisia?

1.3 Tutkielmassa käytetyt rajaukset

Tässä tutkielmassa tutkitaan yksityishenkilöiden ottamia vapaaehtoisia eläkevakuutuksia. Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu yritysten ottamat vapaaehtoiset eläkevakuutukset, joissa vakuutettuna on muu kuin yksityishenkilö. Tutkielman ulkopuolelle on rajattu työnantajan työntekijöille ottamat ryhmäeläkevakuutukset. Tutkielmassa käytetty rajaus perustuu siihen, että vakuutuksenottajista ainoastaan pienellä osalla on yrityseläkevakuutus tai pieni osa suomalaisista kuuluu ryhmäeläkevakuutuksen piiriin. Tutkielman tarkoituksena on tarkastella ainoastaan

yksityisiä vanhuuseläkevakuutuksia. Tämä kattaa kansaneläkkeen, työeläkkeen sekä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen, tämän vuoksi muut eläke-etuudet on rajattu tutkielman ulkopuolelle.

1.4 Tutkimusmenetelmä

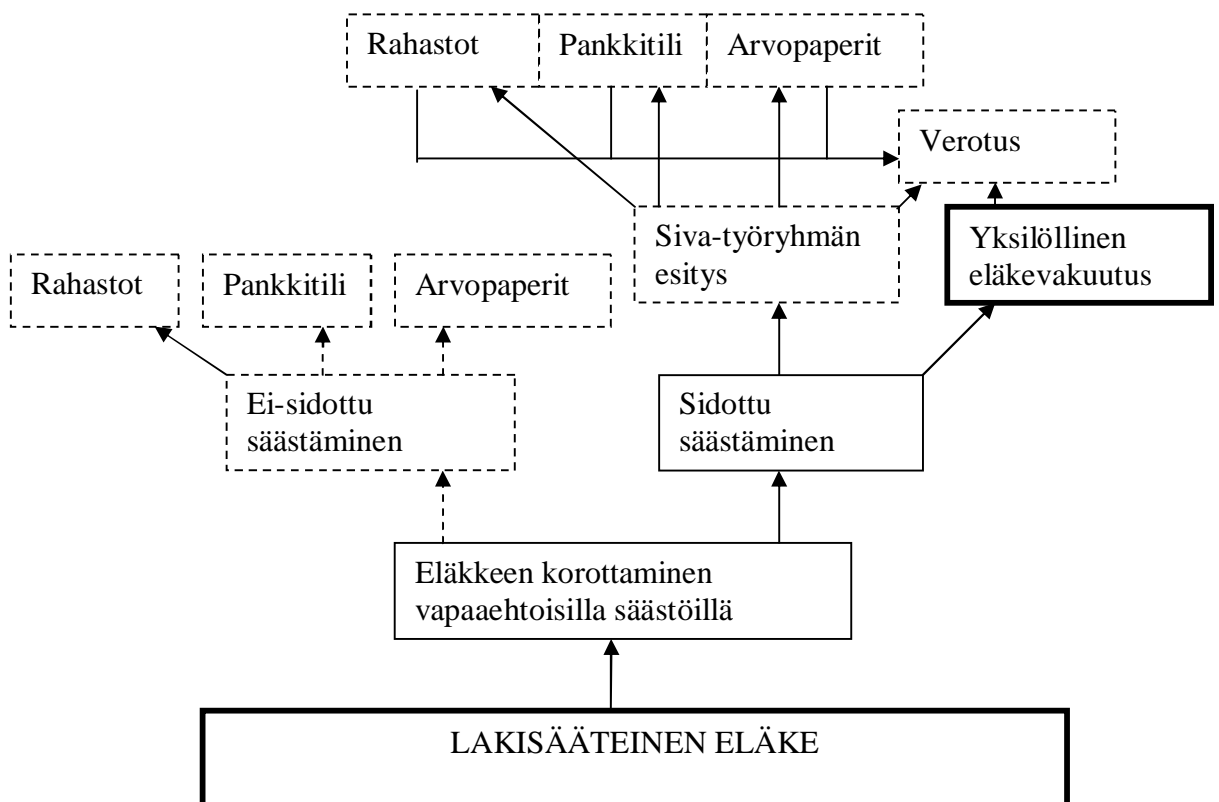
Tutkielman yhtenä tarkoituksena on tuoda esille eläkevakuutusnottajien näkemyksiä ja reaktioita lakimuutoksista, jotka koskevat vapaaehtoista eläkesäästämistä. Tutkimusstrategiaksi on valittu kvalitatiivinen tutkimusstrategia. Kvalitatiiviseen tutkimusstrategiaan päädyttiin sen vuoksi, että tutkimuksen empiirisen osan vastauksista halutaan mahdollisimman syvällisiä vastauksia. Tutkimusmenetelmäksi on valittu teemahaastattelu. Teemahaastattelu soveltuu nimenomaan tutkimusmenetelmäksi, jossa tutkittavat henkilöt voivat reagoida mahdollisimman luontevasti ja vapaasti tutkittavaan aiheeseen. Keskustelunomaisessa haastattelussa tutkittavat paljastavat asioita, joita tuskin voitaisiin saada selville muilla keinoin. Hirsjärven ja Hurmeen (1982, 8) mukaan teemahaastattelu on menetelmä, joka ottaa huomioon ihmisen sekä ajattelevana että toimivana olentona. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa haastattelun aihepiirit ovat tiedossa. Puolistrukturoidussa haastattelussa aihepiirien muoto ja järjestys eivät ole niin tarkasti määriteltyjä kuin strukturoidussa haastattelussa. Teemahaastattelu soveltuukin tutkimuksiin, joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja tai asioita, joista haastateltavat eivät ole päivittäin tottuneet keskustelemaan. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35–36)

1.5 Teoreettinen tausta

Tutkielman teoria koostuu kansaneläkelaista (KEL), työntekijäin eläkelaista (TyEL) sekä vapaaehtoista eläkesäästämistä koskevasta lainsäädännöstä. Tutkimuksen toisessa luvussa käydään lävitse lakisääteisiä eläkkeitä koskevaa lainsäädäntöä. Lakisääteisten eläkkeiden puutteita tai aukkoja voidaan täydentää vapaaehtoisilla säästöillä. Vaihtoehtoina eläkkeen täydentämiselle on vakuutusalan neliportaisen mallin mukaisesti joko sidottu säästäminen tai täysin vapaaehtoinen ja ei-sidottu säästäminen. Sidottu säästäminen on tarkoitettu nimenomaan eläkeaikaiseen toimeentuloon, koska säästöjä voi nostaa rajoitetusti. Täysin vapaita säästöjä voidaan nostaa missä tahansa

elämänvaiheessa ja sitomattomia säästöjä ei suoraan voida rinnastaa eläkkeeseen säästämiseen. Karkeasti luokiteltuna ei-sidottuun säästämiseen voidaan laskea säästäminen suoraan rahastoihin, pankkitilille tai suoriin osake- ja korkosijoituksiin (Siva loppuraportti 2003, 18). Tutkielman teorian pääpaino on sidotussa vapaaehtoisessa säästämässä ja erityisesti vapaaehtoista eläkevakuutusta koskevassa osassa, jota käsitellään luvussa 3. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen osuuden teoria muodostuu eläkevakuutusta koskevasta lainsäädännöstä.

Siva-työryhmä (Siva loppuraportti 2003, 18) esitti verotuetun eläkesäästämisen lisäämistä myös muihin säästömuotoihin kuin eläkevakuutukseen. Siva-työryhmä teki esityksen, jossa verotuetusti voidaan säästää eläkettä myös rahastojen, pankkitilien ja suorien arvopaperisijoitusten kautta. Siva-työryhmän esitystä on tarkemmin käyty lävitse kappaleessa 3.9. Tutkielmassa ei teoriatasolla kuitenkaan käsitellä muita sijoitusvaihtoehtoja kuin eläkevakuutusta, koska tutkimuksen tarkoitus on varsinaisesti tutkia vapaaehtoista eläkevakuutussäästämistä.



KUVIO 3. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

1.6 Aikaisemmat tutkimukset

Vapaaehtoisia eläkevakuutuksia on Suomessa yleisesti tutkittu melko vähän. Eläkevakuutuksia koskeva tutkimus on painottunut erityisesti vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotukseen. Kiinnostus tutkia vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotusta aiheutuu lähinnä siitä, että vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotus poikkeaa muista säästö- ja sijoitusmuodoista.

Heikkilä (1999) on kauppatieteiden kandidaatin tutkielmassa ”Vapaaehtoiset vakuutukset ja säästäminen sosiaalivakuutusjärjestelmien täydentäjänä” käsitellyt henkivakuutuksia. Tutkielmassa käsitellään työttömyyttä, työkyvyttömyyttä, vanhuutta ja perheenjäsenen kuolemaa koskevia vapaaehtoisia sekä lakisääteisiä vakuutuksia. Tutkielmassa selvitetään lähinnä, minkälaisia vaihtoehtoja sekä miten kattavia vakuutuksia yksityiset vakuutusyhtiöt tarjoavat. Tutkielmassa ei varsinaisesti ole tutkimusongelmaa, vaan tutkielma käsittelee lähinnä teemaa: Mitä henkilöriskejä kannattaa vakuuttaa ja mitä riskejä kannattaa pitää omalla vastuulla?

Eläkevakuutusten ottamisen valintaperusteita on tutkittu jonkin verran. Körhämö (2003) on selvittänyt nuorten eläkesäästämisen päätöskriteereitä pro gradu -tutkielmassa: ”2040-luvun eläkeläiset: Nuorten varautuminen tulevaisuuteen vapaaehtoisella eläkevakuutuksella.” Tutkielma on kyselytutkimus, joka lähetettiin OP-Henkivakuutuksen vakuutuskannassa olleille nuorille 18–25-vuotiaille eläkevakuutussäästäjille. Antti-Roiko (2000) myös selvitti eläkesäästämisen päätöskriteereitä eläkesopimusta tehtäessä kauppatieteiden kandidaatin tutkielmassa: ”Vapaaehtoiset eläkevakuutukset -haastattelututkimus kuluttajien tarpeista ja päätöskriteereistä sopimusta solmittaessa”. Tutkielmaan haastateltiin 18 vakuutuksenottajaa vuoden 1999 loppupuolella. Tutkielma on melko suppea, eikä siinä käytetyllä pienellä aineistolla voi vielä tehdä yleistyksiä. Antti-Roikon tutkielman tutkimustulokset kuitenkin heijastelivat samoja tuloksia kuin Körhämön tutkimustulokset sekä Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton tekemät selvitykset vakuutussäästämisestä. Kuluttajan käyttäytymistä on myös tutkinut Kuusela (1994) Kauppa- ja teollisuusministeriön selvityksessä ”Säästöhenkivakuutukset ja kuluttajien

päätöksenteko”. Kuuselan tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 58 henkilöä, joilta kyseltiin eläkevakuutuksen ostopäätökseen vaikuttanutta informaatiota.

Verotukseen liittyviä tutkimuksista merkittävin on Ossan (1999) Turun yliopistossa tarkastettu väitöskirja ”Vapaaehtoisten eläkevakuutusten verokohtelu”. Ossan tutkimuksen tavoitteena oli paikantaa eläkevakuutusten asema tuloverojärjestelmässä ja suhteessa vakuutusten, erityisesti henkivakuutusten verotukseen (Ossa 1999, 9). Verotuksen näkökannalta merkittäviä tutkimuksia ovat olleet myös Karin (1999) tekemä tutkimus ”Laskelmia eläkevakuutusten verotuksen tasosta”. Karin tutkimus kuuluu Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaisemaan VATT-keskustelualoitteita sarjaan. Tutkielmassa käsitellään vapaaehtoisiin eläkevakuutuksiin liittyvää veroetua, veroedun syntymistä sekä veroedun rajoittamista.

Lakisääteisen eläkkeen tulevaisuutta on käsitellyt useammat tutkimukset. Erityisesti Sosiaali- ja terveysministeriö, Eläketurvakeskus sekä Kansaneläkelaitos tuottavat jatkuvasti tutkimustietoa. Tärkeitä selvityksiä ovat mm. Pukkilan työryhmän (2005) selvitys: ”Suomen kansallinen eläkestrategiaraportti” sekä Etlan tuottama raportti: ”Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen”. Lakisääteisen eläkkeen tulevaisuuden muotoja käsittelee opinnäytetöistä mm. Hiltusen (2000) kansantaloustieteen pro gradu - tutkielma ”Tulevaisuuden eläkejärjestelmät, säästäminen ja talouden kasvu” sekä Seppäsen (2000) kandidaatin tutkielma ”Eläkejärjestelmät ja niiden riskitekijät”. Molemmat tutkielmat käsittelevät jako- ja rahastoivaa eläkejärjestelmää. Hiltusen tutkielmassa luodaan erilaisia malleja väestön kehityksestä sekä kulloiseenkin väestörakenteeseen soveltuva eläkejärjestelmä. Seppäsen tutkielma jää hieman kapeammaksi ja tutkielmassa käsitellään lähinnä eri eläkejärjestelmiin liittyviä riskejä.

Pitkäaikaissäästämistä ovat tutkineet useat instituutiot ja pankit. Suomessa merkittävä vuotuinen tilastojen kerääjä on OP-Pohjola ryhmä. Osuuspankkikeskus teettää puolivuositain taloustutkimuksella sijoittajabarometrin, jonka tehtävänä on selvittää säästämiseen liittyviä asioita suomalaisilta. Sijoittajabarometriin haastatellaan puhelimitse 2 000 yksityishenkilöä ympäri Suomea. Haastateltavat on valittu Osuuspankkiryhmän asiakaskannasta satunnaisotannalla. Sijoittajabarometrin tulokset esittävät kattavasti suomalaisten säästämiseen liittyviä käsityksiä, asenteita ja uskomuksia. Muita näin kattavia pitkäaikaissäästämiseen ja erityisesti eläkesäästämistä

koskevia selvityksiä ei ole. Sijoittajabarometri toistetaan puolivuositain, joten se antaa kattavaa ja ajankohtaista tietoa säästämisestä. Jokaisessa sijoittajabarometrissä yhtenä merkittävänä osa-alueena tutkitaan eläkkeen täydentämistä vapaaehtoisilla säästöillä. Keväällä 2006 sijoittajabarometriin haastateltiin lakisääteisen eläkkeen täydentämissuunnitelmia henkilöiltä, joilla ei ollut vapaaehtoista eläkevakuutusta. 2 000 haastateltavasta 1 358 (noin 67 prosenttia) kuului ryhmään, jolla ei ollut vapaaehtoista eläkevakuutusta. Sijoittajabarometrissä 1/2006 eläkesäästäjien osuus oli hieman keskimääräistä suurempi kuin yleisesti koko väestössä on eläkesäästäjiä (ks. www.fkl.fi 2008a). Sijoittajabarometriin valituista henkilöistä, joilla ei ollut eläkevakuutusta, 22 prosenttia oli aikeissa parantaa lakisääteistä eläkettä säästämällä johonkin sijoitusmuotoon tarkoituksena nostaa säästöt eläkeikäisenä. Sijoittajabarometrin 1/2006 tuloksista havaittiin, että erityisesti nuoremmat haastateltavat olivat aikeissa parantaa eläketurvaa. 15–44 -vuotiaista noin kolmannes oli aikeissa parantaa lakisääteistä eläkettä. 44–54 -vuotiaista lakisääteistä eläkettä oli täydentämässä 22 prosenttia haastateltavista. Yli 54-vuotiaista haastateltavista ainoastaan 2 prosenttia oli aikeissa täydentää eläkettään. Sijoittajabarometrin 1/2006 mukaan joka kolmas alle 44-vuotias oli huolissaan omasta lakisääteisestä eläkkeestä. Tätä vanhemmilla suomalaisilla oli sijoittajabarometrin mukaan vahva usko lakisääteiseen eläkkeeseen. Sijoittajabarometrissä 1/2006 myös selvitettiin haastateltavien käsitystä omasta eläketurvasta eläkeaikana verrattaessa eläkeaikasta lakisääteistä turvaa nykyisen eläkejärjestelmään. Vastaaajista (n = 1947) noin puolet uskoo oman eläkkeensä olevan nykyisiä eläkkeitä hieman tai tuntuvasti heikommät. Noin kolmannes vastaaajista uskoi lakisääteisen eläkkeen olevan eläkeaikana nykyisen eläketurvan tasolla. Noin 20 prosenttia vastaaajista uskoi oman eläkkeen olevan nykyistä eläketurvaa parempi. Osuuspankkiryhmä on laatinut sijoitusbarometrejä vuodesta 2004 lähtien ja vastauksissa omasta eläketurvasta ei ole havaittavissa merkittäviä muutoksia uskomuksissa eläketurvan muuttumisesta tulevaisuudessa. Selvitettäessä eläkesäästämisen vaihtoehtoja, ylivoimaisesti suurin osa oli säästämässä vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen. Henkilöistä, jotka aikovat täydentää lakisääteistä eläkevakuutusta, noin 80 prosenttia aikoi täydentää säästämällä eläkevakuutukseen. Sukupuolten välillä näytti olevan selviä eroja eläkkeen täydentämismuodoissa. Miehistä 69 prosenttia aikoi säästää vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen, kun naisten osuus oli 89 prosenttia. Eläkkeen täydentäminen mielessä noin 18 prosenttia miehistä aikoi säästää muuhun sijoitusmuotoon kuin eläkevakuutukseen. Eläkettä täydentääkseen aikoi naisista säästää

muihin säästämismuotoihin noin 13 prosenttia. Sijoitusasunnosta tulevilla tuloilla eläkettä aikoi täydentää 8 prosenttia sekä miehistä että naisista. Muilla keinoin eläkkeentäydentämistä ei juurikaan aiottu toteuttaa. Tutkimuksessa kaikista haastatelluista henkilöistä noin 18 prosenttia säästi säännöllisesti vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen ja 7 prosenttia säästi eläkevakuutukseen epäsäännöllisesti. Osuuspankkikeskuksen teettämä sijoittajabarometritutkimus osoittaa melko kattavasti suomalaisten säästämiskäyttäytymistä. Eläkkeen täydentämisestä vapaaehtoisella eläkevakuutuksella täydentää tai aikoo täydentää iso osa suomalaisista. (OP-Sijoittajabarometri 1/2006)

2 LAKISÄÄTEINEN ELÄKETURVAJÄRJESTELMÄ

2.1 Taustaa eläkejärjestelmästä

Suomen sosiaaliturva pohjautuu pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin. Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin keskeinen periaate on sosiaalietuuksien universaalisuus. Sosiaaliset etuudet koskevat kaikkia suomalaisia, mutta monissa sosiaalisissa etuisuuksissa, kuten asumistuessa, ansiotulot rajaavat sosiaalietuuksien määrää. Pohjoismaisessa hyvinvointimallissa julkisen talouden merkitys on suuri ja suurimman osan hyvinvointipalveluista järjestää julkinen sektori. Julkinen sektori tarjoaa kattavat hyvinvointipalvelut, eikä yksityisten palveluiden osuus ole niin merkittävä pohjoismaissa kuin esimerkiksi liberaalisissa hyvinvointivaltiomalleissa, kuten Yhdysvalloissa. Siellä yksityisen vakuuttamisen osuus on merkittävä osa hyvinvointipalveluita. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiomallissa julkisen järjestelmän tarjoamat palvelut katetaan verotuloilla, ja tuloverotus onkin Pohjoismaissa yleisesti maailman kärkitasoa. Tosin Suomessakin on viime vuosina lisääntynyt yksityisen sektorin rooli palveluiden tarjonnassa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Kari & Pakaslahti 2003, 15–37)

Eläketurvajärjestelmä perustuu niin sanottuun kolmen pilarin malliin (Kuvio 4). Hyvinvointivaltion peruseriaatteisiin kuuluu, että jokaisella on universaali oikeus vähimmäistoimeentuloon. Mikäli henkilön oma toimeentulo ei ole riittävä, jää tämä vastuu yhteiskunnan kannettavaksi. Kolmen pilarin mallissa ensimmäisen pilarin tehtävänä on taata vähimmäistoimeentulo, mikäli ansiosidonnaisten eläkkeiden osuus on vähäinen. Suomessa ensimmäisen pilarin mukaista vähimmäistoimeentuloa vanhuuseläkeiässä vastaa kansaneläke, joka on järjestetty vakuutusperiaatteella ja kansaneläkkeestä vastaa Kansaneläkelaitos. Kansaneläketurvaan liittyvät varsinaisen kansaneläkkeen lisäksi myös perhe-eläke, johon ovat oikeutettuja leski sekä lapset. Kansaneläkkeen varassa olevalla henkilöllä voi olla oikeus myös muihin sosiaalisiin etuuksiin, kuten asumistukeen, eläkkeensaajan hoitotukeen sekä lapsikorotukseen. Toisen pilarin muodostaa ansiotuloihin sidottu työeläke. Ansiosidonnainen työeläke on kansaneläkettä pienentävä etuus. Työeläkkeen tehtävänä on säilyttää eläkkeensaajan

ansiotyöaikainen tulo- ja elämäntaso kohtuullisella tasolla myös eläkeiässä. Kolmantena pilarina on vapaaehtoinen eläkesäästäminen, joka ei varsinaisesti liity lakisääteiseen järjestelmään, vaan on vapaaehtoista säästämistä, jossa säästämistä tukee valtio antamalla verotukea vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen. Vapaaehtoisen eläkkeen tehtävä on täydentää lakisääteistä eläketurvaa. Vapaaehtoinen lisäeläke perustuu yksityiseen sopimukseen yksityisen vakuutuksen tarjoajan ja vakuutuksen ottajan välillä. Vapaaehtoisesta lisäeläkkeestä vakuutuksenottaja maksaa sovittuna eläkeaikana toistuvana korvauksena säästetyn eläkkeen mahdollisine tuottoineen vakuutetulle. (Antila, Erwe, Lohi, Salminen 2003, 66)

	I pilari		II pilari	III pilari
Kuvaus	Yhteiskunnan määräämä lakisääteinen eläketurva		Työmarkkinoilla sovittu eläketurva	Vapaaehtoinen lisäeläke
Eläkejärjestelmän tavoite	Vähimmäistoimeentulon turvaaminen		Saavutetun kulutustason säilyttäminen	Eläketurvan yksilöllinen räätälöinti
Eläkeoikeuden peruste	Kansalaisuus	Sosiaalinen tila	Työsuhte	Yksityinen sopimus
Eläkkeen määräytymisperuste	Tasa-suuruinen	Tarve-harkintainen	Ansioihin suhteutettu	Maksuperusteinen

KUVIO 4. Eläkejärjestelmän kolmen pilarin malli. (Hietaniemi 2001)

Lakisääteisen eläkkeensaajista kansaneläkeläisten osuus pienenee koko ajan työeläkkeen saajien määrän noustessa. Työeläkeläisten osuuden kasvua selittää suurimmaksi osaksi työeläkejärjestelmän kattavuus ja työeläkejärjestelmän olemassaolo noin neljäkymmenen vuoden ajalta, jonka vuoksi monille on ehtinyt karttua työeläkettä. Työeläkkeen saajien osuutta kasvattaa suurelta osin myös työssäoloasteen nousu viimeisten vuosikymmenien aikana. Tähän vaikuttaa suurelta osin naisten siirtyminen työelämään. Kansaneläkelaitoksen tilastojen mukaan vuoden 2004 lopussa lähes kaksi kolmasosaa täyden kansaneläkkeensaajista oli naisia. Täyttä kansaneläkettä sai vuoden 2004 lopussa 99800 henkilöä. Naisista tyypillisin täyden kansaneläkkeensaaja oli naimisissa oleva yli 65-vuotias henkilö, joka asui muualla kuin

isoimmissa kaupungeissa. Tyypillisin kansaneläkettä saava mies puolestaan oli 35–45-vuotias, isoimpien kaupunkien ulkopuolella asuva ja mielenterveydellisistä syistä työkyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö. (www.kela.fi 2008) Kelan eläkkeitä sai vuonna 2006 yhteensä 787 800 henkilöä. Näistä eläkkeensaajista Kansaneläkelaitoksen vanhuuseläkettä sai 477 900 henkilöä. Suomalaisia vanhuus- työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeensaajia oli vuoden 2006 lopussa yhteensä 1 216 900 henkilöä. Kansaneläkkeensaajia vuoden 2006 lopussa oli yhteensä 612 200 henkilöä ja työeläkkeensaajia 1 132 800 henkilöä. (Kela Taskutilasto 2007, 2)

Vanhuuseläkkeitä tarkasteltaessa Kelan vanhuuseläkkeet vuonna 2006 olivat 1 724 miljoonaa euroa, eli noin 65 prosenttia Kelan maksamista eläkkeistä. Eläkemenoissa työeläkkeiden osuus oli noin kolminkertainen verrattaessa kansaneläkemenoihin. Kansaneläkemenot olivat Kelan eläkkeissä yhteensä 2 779 miljoonaa euroa vuonna 2006. Vuonna 2006 yksityisten työeläkkeiden yhteenlasketut eläkemenot olivat 9 196 miljoonaa euroa. Kansaneläkemenot olivat vuonna 2006 lähes yhtä suuret kuin kuntien eläkemenot. Kansaneläkelaitoksen eläkemenojen osuus on laskenut kaikista eläkemenoista noin 14,9 prosentin tasolle. Vielä vuonna 1991 Kansaneläkelaitoksen eläkemenojen osuus oli noin 30 prosenttia kaikista eläkemenoista. (Kela Taskutilasto 2007, 6)

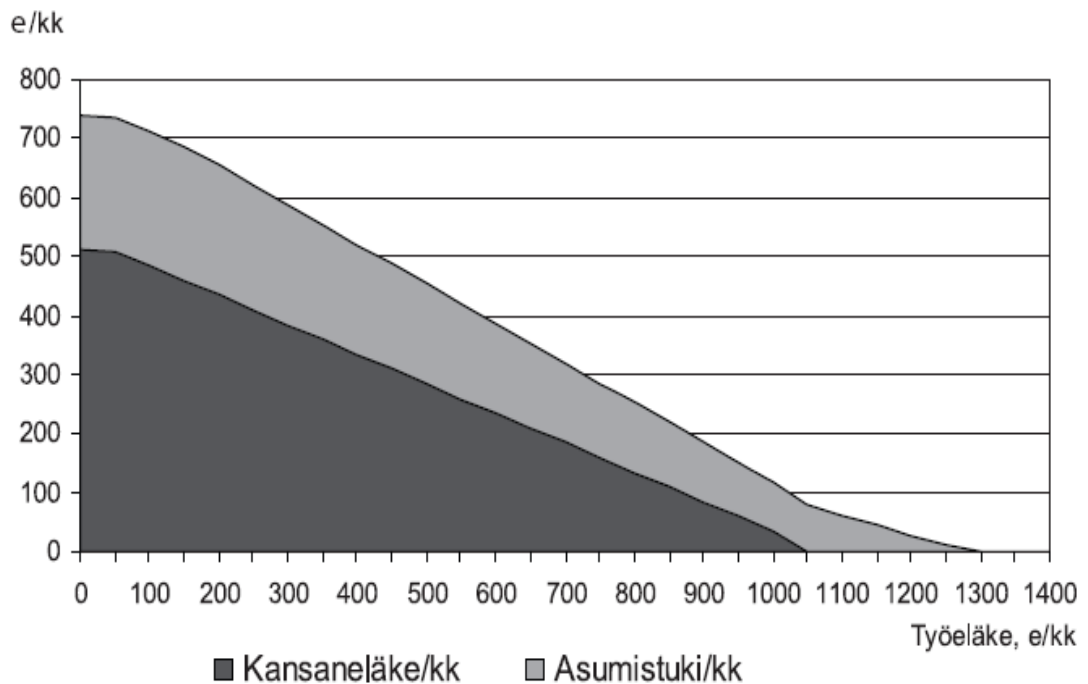
2.2 Kansaneläke

Kansaneläkejärjestelmä on asumiseen perustuva eläkejärjestelmä, jossa eläkeoikeus syntyy asumisen perusteella. Kansaneläkkeestä säädetään lainsäädännössä Kansaneläkelaisissa (KEL). Suomessa kansaneläkettä alkaa kertyä 16 -ikävuodesta lähtien, ja täyden kansaneläkkeen saamisen edellytys on 40 vuoden asumisaika Suomessa. Jos henkilö on asunut Suomessa 16 vuotta täytettyään vähemmän kuin 40 vuotta, eläkkeen määrä suhteutetaan Suomessa asuttuun aikaan. Suomessa täytyy kuitenkin asua vähintään kolme vuotta, jotta eläke-etuutta maksetaan. Jos henkilö ei ole Suomen kansalainen, hänen täytyy olla asunut Suomessa vähintään viisi vuotta sen jälkeen kun henkilö on täyttänyt 16 vuotta ennen kuin eläke-etuutta maksetaan. (KEL 23§)

Eläkettä maksetaan 65 -vuotiaasta lähtien eläkekertymän mukaisesti, mutta kansaneläkettä on mahdollisuus nostaa varhennettuna vanhuuseläkkeenä 62 -vuotiaasta lähtien. Varhennettua kansaneläkettä nostettaessa eläkkeen määrä vähenee 0,4 prosenttia jokaiselta kuukaudelta 65 ikävuoteen asti. (KEL 10§) Vuonna 2005 voimaan astunut työeläkeuudistus ei siis vaikuta kansaneläkejärjestelmän vanhuuseläkeikärajaan. Eläkkeen määrä on tasasuuruinen kaikille eläkkeensaajille, koska vähimmäistoimeentulo halutaan pitää kaikille suomalaisille samana. Eläkkeen määrä oli aiemmin sidottu asuinkuntaan. Jako kahteen asuinkuntaan perustui asumismenojen välisiin eroihin paikkakuntien välillä. Toinen kalleusryhmä poistettiin 1.1.2008 alkaen eli toisessa kuntaryhmässä olevien henkilöiden kansaneläke nousi samalle tasolle kuin ensimmäisessä kuntakalleusryhmässä olevilla on (HE 90/2006).

Kansaneläkkeen tarkoitus on taata vähimmäistoimeentulo eläkkeensaajalle. Kansaneläkkeen määrään vaikuttavat eläkkeensaajan ansiotulot. Kansaneläke määräytyy muiden eläkkeiden myötä siten, että 48,12 euroa kuukaudessa (vuonna 2007) ylittävä ansioeläke vähentää kansaneläkettä. Kansaneläkettä vähentäviä eläkkeitä ovat 1.) työ- tai virkasuhteeseen, yrittäjä- tai luottamustoimintaan sekä perhehoitoa tai omaishoitoa koskevaan sopimukseen perustuva eläke ja perhe-eläke, 2.) lakisääteisen tapaturmavakuutuksen mukainen tapaturmaeläke, perhe-eläke, elinkorko ja huoltoeläke 3.) liikennevakuutuslakien mukainen työkyvyttömyyseläke, perhe-eläke ja ansionmenetyksen korvaus, 4.) sotilasvammalain mukaisen elinkoron ikä- ja omaiskorotus, sotilasvammalain mukainen huoltoeläke sekä 5.) sukupolvenvaihdoseläkkeen perusmäärä sekä luopumistuen tai -korvauksen perusmäärä. Kansaneläkkeestä vähennetään puolet ansiotulon ja 48,12 euron erotuksesta. Kansaneläkettä ei kuitenkaan makseta, jos eläkkeen määrä on alle 11,58 euroa. (KEL 19–23§)

Oheiseen kuvioon (Kuvio 5) on kuvattu työeläkkeiden vaikutusta kansaneläkkeen määrään. Henkilöllä, jolla ei ole työeläkkeitä kuukausittainen kansaneläke oli vuonna 2007 yksin asuvalla henkilöllä 524,85 euroa. Työeläkkeiden ylittäessä noin 1 000 euroa, kansaneläkettä ei enää makseta. Kansaneläkelaitoksen tekemien tutkimusten mukaan vuoden 2004 lopussa täyden kansaneläkkeen saajien kokonaiseläke oli 533 euroa kuukaudessa. (www.kela.fi 2008)



KUVIO 5. Työeläkkeiden vaikutus kansaneläkkeeseen.
(Hietaniemi & Vidlund 2003)

Kansaneläkettä ansaitseva eläkkeensaaja on oikeutettu myös asumistukeen. Asumistuki on merkittävä lisä kansaneläkkeeseen henkilöillä, joilla ei ole kertynyt työeläkettä tai joilla se on kovin vähäinen. Asumistukeen vaikuttavia tekijöitä ovat henkilön asumismenot, perhesuhteet, vuositulot ja omaisuus. Kansaneläkkeeseen eläkkeensaajan omaisuudella ei ole vaikutusta. Kansaneläkettä saavista noin 22,9 prosenttia sai vuonna 2006 myös eläkkeensaajan asumistukea (Kela Taskutilasto 2007, 9).

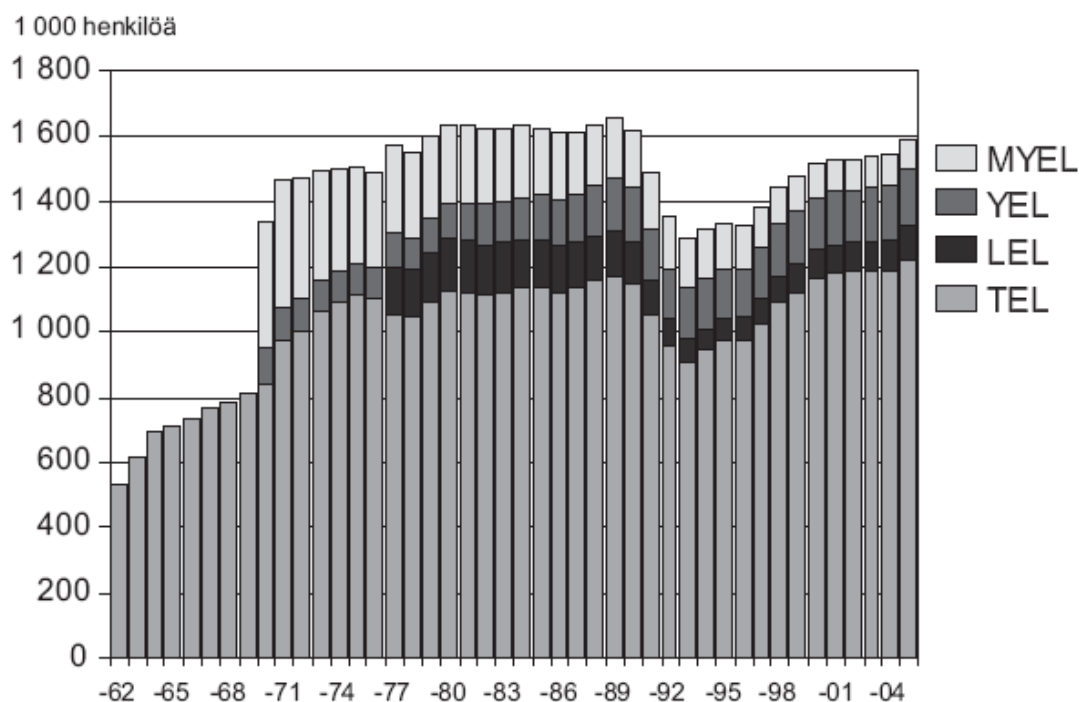
Kansaneläkelain mukaiset etuudet ja niiden määräytymisperusteet ovat sidottu elinkustannuksien nousuun. Kansaneläkkeen ostovoiman säilymisestä on säädetty erikseen laissa kansaneläkeindeksistä. Elinkustannusindeksin perusvuosi on vuoden 1951 lokakuulta, jolloin indeksin pisteluku on ollut 100. Elinkustannusindeksi lasketaan joka vuosi jakamalla vuoden kolmannen neljänneksen kuukausien elinkustannusindeksin pistelukujen keskiarvo luvulla 1,16. Lukujen keskiarvot pyöristetään aina ylöspäin (Laki Kansaneläkeindeksistä 1.6.2001/456). Kuluttajahintaindeksi lasketaan samalla tavoin kuin kansaneläkejärjestelmän indeksi on laskettu. Kansaneläke-etuudet ja määräytymisperusteet tarkastetaan jokaisen vuoden tammikuusta lähtien vastaamaan kansaneläkeindeksin muutosta edelliseen vuoteen.

Kansaneläkelaitos tarkistaa jokaisen vuoden lokakuun loppuun mennessä seuraavalle vuodelle kansaneläkeindeksin.

2.3 Työeläke

Suurin osa eläkkeensaajista saa nykyisin työeläkettä. Nykyistä työeläkejärjestelmää Suomessa aloitettiin rakentamaan 1950- ja 1960-luvuilla osana sosiaaliturvan kehittämistä. Sosiaaliturvaan tehtävissä uudistuksissa etusijalla yleensä ovat eläkejärjestelmien luominen vastaamaan sosiaalipoliittisia tavoitteita. Yhteiskuntarakenteen muuttuminen maaseutuvaltaisesta yhteiskunnasta teollisvaltaiseen yhteiskuntaan ohjasi erityisesti 1950-luvulla talouspolitiikan ajatussuuntaa ja palkansaajien sosiaaliturvan kehittäminen tuli etusijalle. Suomessa 1960-luvulle asti leimasi eläkejärjestelmissä eläkkeiden hajanaisuus. Yksityisillä henkilöillä oli jo ennen 1960-lukua jopa merkittäviäkin eläkkeitä, mutta eläkkeen saattoi menettää työnantajaa vaihtaessa. Eläkkeissä oli myös paljon muitakin epäkohtia, joihin haluttiin muutosta hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Merkittävä muutos eläkejärjestelmissä oli 1956 vuoden kansaneläkejärjestelmän uudistus, joka muutti kansaneläkkeet tarveharkinta- ja tasaeläkkeeksi. (Niemelä 1994, 140) Kansaneläkejärjestelmän uudistamisen jälkeen ei eläkejärjestelmän katsottu olleen riittävä palkansaajille. Vuonna 1961 säädettiin Työeläkelaki (TEL), jonka syntymisessä oli työmarkkinajärjestöillä keskeinen rooli. Työeläketurvan kehittäminen on siitä lähtien ollut esillä työehtosopimusneuvotteluissa työmarkkinaosapuolten välillä. Työntekijäosapuolille työeläkejärjestelmän luominen 1960-luvulta merkitsi palkansaajien kulutustason turvaamista eläkeiässä vastaamaan osittain samaa työaikaista kulutustasoa. Työeläkkeiden tasot olivat 1960- ja 1970-luvuilla varsin vaatimattomat, koska eläkejärjestelmä oli ollut voimassa vasta muutamia vuosia. Työeläkkeiden tasot ovat vasta 1980- ja 1990-luvuilla nousseet vastaamaan palkansaajien ansiotulotasoa.

Suomalaisen yksityisen sektorin työeläkejärjestelmän piirissä oli vakuutettuja vuoden 2005 lopussa noin 1 600 000 (Kuvio 6). Tämän lisäksi julkisen sektorin eläkelakien mukaisesti oli vakuutettuina noin 666 000 suomalaista. Työeläkejärjestelmät ovat nykyisellään melko kattavat ja eläkkeiden määrät ovat nousseet eläkkeiden karttumisen myötä. (Kela taskutilasto 2007, 7)



KUVIO 6. Yksityisesti työeläkevakuutetut vuodesta 1962–2005.
(Eläketurvakeskus)

Suomalaisessa työeläkejärjestelmässä työnantaja on velvollinen järjestämään ja kustantamaan työntekijöilleen ansioihin suhteutetun eläketurvan Suomessa tehdystä työstä. Työeläketurva on Suomessa järjestetty vakuutusperusteisesti, jossa työntekijät vakuutetaan yksityisessä vakuutuslaitoksen, eläkesäätiön tai eläkekassan kautta. Työeläkevakuutusmaksut ovat pakollisia maksuja, joiden kustantamisesta vastaa sekä työntekijä että työnantaja. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa vuosittain työeläkemaksun määrän. (Lindell 2003 teoksessa Hietaniemi & Vidlund 2003, 66–68) Vuonna 2007 työeläkemaksun osuus palkasta oli 21,6 prosenttia palkasta, josta työnantajan osuus oli 16,7 prosenttia. (Työeläkemaksut 2007, www.etera.fi) Työeläkemaksuihin kohdistuu jo lähitulevaisuudessa väestön vanhenemisen johdosta merkittäviäkin nostopaineita, jotta ansioeläkkeiden maksusta pystytään selviytymään ilman eläkkeiden tason karsimista. (Klaavo, Salonen, Tenkula & Vanne 1999, 50–54)

Työeläke-etuudet koostuvat vanhuuseläkkeen lisäksi: varhennetusta ja lykätystä vanhuuseläkkeestä, osa-aikaeläkkeestä, työttömyyseläkkeestä, työkyvyttömyyseläkkeestä, osatyökyvyttömyyseläkkeestä, kuntoutustuesta, kuntoutusrahasta, yksilöllisestä varhaiseläkkeestä, maatalousyrittäjien luopumistuesta

sekä perhe-eläkkeestä johon kuuluvat leskeneläke ja lapseneläke. Tässä tutkielmassa kuitenkin on rajattu tutkittavaksi pelkästään vanhuuseläkettä. Työeläkettä säädetään lainsäädännössä Työeläkelaisissa (TyEL). (Elo & Laesvuori 2003 teoksessa Hietaniemi & Vidlund 2003, 32–33)

Työeläkkeen määrään vaikuttavat eläkkeen karttuminen eli ansaintavuosien määrä sekä eläkkeen perusteena oleva palkka. Ennen vuoden 2005 eläkeuudistusta eläkettä karttui ainoastaan työssäoloajalta, uudessa vuonna 2005 voimaan tullessa eläkejärjestelmässä eläkettä lasketaan myös muista kuin työsuhteen ulkopuolisista tuloista. Eläkettä lasketaan yleisöltä saatavista palvelu- tai lahjarahoista (esim. apurahat) sen suuruusina kuin ne on verotukseen ilmoitettu, sairauskassasta saatavat palkansijasta maksetut sairauspäivärahoista sekä lasten kotihoidon tuesta. Eläkettä karttuu edellä mainituista tuloista 18 -vuotiaasta 68 -vuotiaaksi asti. Eläkejärjestelmässä suositaan mahdollisimman pitkään työskentelyä, jota tukee suurempi eläkkeen karttuma iän myötä (Taulukko 1). Eläkettä karttuu 1,5 prosenttia vuodessa siihen asti kun vakuutettu täyttää 53 vuotta. Tämän jälkeen karttuma nousee 1,9 prosenttiin vuodessa 63 -vuotiaaksi asti. 63–68 ikävuosien välillä eläkkeen karttuma on 4,5 prosenttia vuodessa. Isommalla karttumalla ja myöhempään työskentelemällä on merkitystä erityisesti henkilöille, joilla on aukkoja työhistoriassa. 63 -vuotiaasta alkaen eläkettä karttuu kolminkertaisesti verrattuna alle 53 -vuotiaaseen. (TyEL 64§) Toisaalta jätettäessä eläkkeelle ennen 63 vuoden ikää, vähennetään vanhuuseläkettä pysyvästi 0,6 prosenttia jokaiselta kuukaudelta ennen 63 vuoden ikää. Tätä niin sanottua varhennusvähennystä ei kuitenkaan tehdä, jos työntekijä jää vanhuuseläkkeelle 62 -vuotiaana tuotannollisista ja taloudellisista seikoista aiheutuneen työttömyyden perusteella. (TyEL 11§) Mikäli eläkettä lykätään yli 68 vuoden iän, eläkettä korotetaan jokaiselta kuukaudelta 0,4 prosenttia. Lykkäyskorotus lasketaan 68 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun mennessä ansaitusta eläkkeestä. (TyEL 12§)

TAULUKKO 1. Eläkkeen karttumisprosentit.

Ikä	Eläkkeen karttuma/vuosi
18-53v	1,5 %
53-63v	1,9 %
63-68v	4,5 %

Työeläkettä lasketaan vuonna 2005 voimaan tulleessa eläkejärjestelmässä koko työhistorian perusteella. Eläkkeen perusteena ovat vuosiansiot eläkelain perusteena olevista tuloista. Vuosiansioiksi lasketaan kaikki ennakonpidätyksen alaiset tulot. Vuoden 2005 jälkeinen eläkkeen laskentatapa ottaa aiempaa järjestelmää paremmin huomioon mahdolliset vuosiansioiden suuretkin heilahtelut työiän ajalta. Uudessa järjestelmässä eläke määräytyykin kaikkien ansioiden keskiarvona, jolloin työsuhteiden pituus ei vaikuta uudessa järjestelmässä eläkkeiden tasoon. (Elo & Laesvuori 2003 teoksessa Hietaniemi & Vidlund 2003, 41)

Ennen vuoden 2005 eläkeuudistusta eläkkeen perusteena oli ns. eläkepalkka. Eläkepalkka laskettiin erikseen jokaisesta työsuhteesta eläkettä edeltäneen viimeisen kymmenen vuoden keskiansioista. Ennen vuotta 1996 päättyneissä työsuhteissa eläkepalkka laskettiin neljän viimeisen työssäolovuoden ansioista siten, että korkein ja matalin ansiotulovuosi pudotettiin pois. Jäljelle jääneistä keskimmaisista vuosista laskettiin keskiansio, joka oli eläkkeen perusteena oleva palkka. (TEL 7§)

Vuoden 2005 eläkejärjestelmän uusimisen seurauksena eläkeikä muuttui joustavaksi ikävälille 63–68 vuotta. Eläkkeelle jäättäessä alle 68 -vuotiaana, on täyden eläkkeen saamisen edellytyksenä palkallisen työnteon lopettaminen. Mikäli eläkkeelle jääään 68 ikävuoden jälkeen (lykätty vanhuuseläke), ei työnteon lopettaminen ole eläkkeen maksun edellytys. Osa-aikatyöhön siirtyneellä 58–67 -vuotiaalla henkilöllä on mahdollisuus kuitenkin saada osa-aika eläkettä. Osa-aikatyötä tehtäessä on työeläkelaisissa määritelty, että ansiotulo ja työnteon määrä on vähentynyt 35–70 prosenttia työntekijän vakiintuneesta työajasta sekä ansiotuloista. Osa-aikainen työ täytyy myös jaksottaa niin, ettei työntekijä ole yhtäjaksoisesti pois työstä kuutta viikkoa pidempään kuin sairauten tai tapaturmaan perustuvasta syystä. (TyEL 16§)

Eläkejärjestelmässä olennaisena osana on indeksijärjestelmä. Työeläkeindeksi koostuu palkkatason sekä hintatason muutoksista. Palkkataso yleensä nousee yleistä kustannustasoa enemmän. Tämän vuoksi on eläkkeensaajien kannalta tärkeätä, että myös palkkatason nousu vaikuttaa työeläkkeisiin. Palkkatason vaikutus eläkeindeksiin on 20 prosenttia ja yleisen hintatason muutoksen vaikutus on 80 prosenttia. Työeläkeindeksin vahvistaa Sosiaali- ja terveysministeriö Tilastokeskuksen laatimien

laskelmien perusteella joka vuodelle erikseen viimeistään kahta kuukautta ennen sovellettavan kalenterivuoden alkua. (TyEL 98–100§)

Eläkkeet voidaan rahoittaa kolmenlaisella erilaisella järjestelmällä. Suomessa on käytössä osittain rahastoiva järjestelmä (Risku 2001, 5). Osittain rahastoivassa eläkejärjestelmässä osa perityistä työeläkemaksuista rahastoidaan tulevaisuuden eläkkeisiin, (Suomessa noin 25 prosenttia) ja osa eläkemaksusta menee suoraan nykyisten eläkkeiden maksuun. Muita rahoitusvaihtoehtoja on joko kokonaan rahastoiva eläkkeen rahoitusjärjestelmä tai kokonaan jakoperusteinen eläkkeen rahoitusjärjestelmä (Kansaneläke on jakoperusteisesti rahoitettu). Kokonaan rahastoivassa järjestelmässä jokainen sukupolvi säästää omat eläkkeet täysin itse. Kokonaan jakoperusteisessa järjestelmässä työssä oleva sukupolvi maksaa nykyisen eläkeläisten eläkkeet. Osittainen rahastointi sopeutuu kansantalouden suhdannevaihteluihin, koska se tasoittaa maksupaineen nostamista myös heikommassa suhdanteissa. (Lindell 2003 teoksessa Hietaniemi & Vidlund 2003, 65–66) Eläkevakuutusyhtiöt ovat merkittäviä rahoittajia ja sijoittajia, koska eläkeyhtiöiden sijoitettavat eläkevarat liikkuvat vuoden 2007 lopussa noin 110 miljardin euron tasolla (www.tela.fi 2008).

3 VAPAAEHTOINEN ELÄKEVAKUUTUS

3.1 Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen tarkoitus eläkesäästäjälle

Vapaaehtoisella eläkevakuutuksella voi varautua oma-aloitteisesti etukäteen tulevaan eläke-aikaan. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ottajalla voi olla monia motiiveja säästämissä päätöksen tekemiseen. Eläkevakuutuksella voidaan täydentää lakisääteisen eläkkeen tasoa tai mahdollistaa työelämästä jääminen eläkkeelle ennen varsinaista lakisääteistä eläkeikää. Monella ihmisellä on huoli eläkejärjestelmän riittävydestä ja toimivuudesta siinä vaiheessa, kun eläkeikä tulee itselle aiheelliseksi. Toisaalta monille eläkevakuutus voi olla säästöjen sijoitusmuoto. (Pentikäinen & Rantala 1999, 389) Eläkkeen täydentäminen vapaaehtoisilla säästöillä perustuu siihen, että arvioidaan tavoiteltava eläkkeen määrä sekä arvioidaan lakisääteisen eläkkeen kertymä. Tavoiteltavan eläkkeen ja lakisääteisen työeläkkeen välinen ero voidaan vakuuttaa vapaaehtoisella eläkevakuutuksella. Vapaaehtoinen eläkevakuutus perustuu vakuutetun kerryttämään omaan rahastoon, joka kasvaa vakuutukseen maksettujen maksujen sekä vakuutuksen tuoton mukaisesti. Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen kertynyt rahasto maksetaan takaisin vakuutetulle eläkeaikana sovituin määräajoin eläke-erinä. (Antila ym. 2003, 127)

Suomen lainsäädännön mukaisesti ainoastaan henkivakuutusyhtiöt saavat myöntää vapaaehtoisia eläkevakuutuksia. Vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa vakuutuksenottaja tekee vakuutus sopimuksen henkivakuutusyhtiön kanssa. Sopimuksessa vakuutuksenottaja lupautuu noudattamaan vakuutusyhtiön määrittelemiä vakuutusehtoja sekä maksamaan vakuutusmaksuja omalle henkilökohtaiselle eläketililleen. (Antila ym. 2003, 204)

3.2 Vapaaehtoisen eläkkeen määrä ja siihen vaikuttavat tekijät

Vapaaehtoisen eläkkeen määrä muodostuu eläkevakuutukseen maksettujen maksujen ja eläkevakuutuksen tuoton yhteisestä vaikutuksesta. Näiden lisäksi vapaaehtoisen eläkevakuutuksen määrään vaikuttavat vakuutusyhtiön perimät kulut, joita peritään

vakuutusmaksusta ja vakuutussäästöistä. Vakuutusmaksusta suoraan perittävien kulujen on tarkoitus kattaa vakuutusten myynnistä ja markkinoinnista aiheutuvat kulut vakuutusyhtiölle. Tavallisesti vakuutusyhtiön perimät kulut ovat muutama prosentti jokaisesta vakuutusmaksusta (katso esim. Purttu 2007). Perustamiskustannukseksi voidaan laskea myös muutamien, lähinnä ulkomaalaisten vakuutusyhtiöiden käyttämä ero rahasto-osuuksien myynti- ja ostohinnoissa. Kahta kurssia käytettäessä tavallisesti ostokurssi on myyntikurssia muutaman prosentin korkeampi ja vakuutetulle osto- ja myyntikurssi välinen prosentuaalinen erotus voidaan vakuutetulle katsoa olevan vakuutuksen perustamiskulua. Kulu menee jokaisesta suoritetusta vakuutusmaksusta erikseen vaikkakin maksuja maksetaan useammassa erässä. (Antila ym. 2003, 102)

Perustamiskulun lisäksi vakuutuksesta peritään vuotuista hallinnointikulua. Hallinnointikulun tarkoitus on kattaa vakuutuksen hallinnoinnista aiheutuvat kulut vakuutusyhtiölle. Vakuutusyhtiölle aiheutuu hallinnollisia kuluja muun muassa sopimusten ja muutosten käsittelystä, rahaliikenteen hoitamisesta, etuisuuksien maksamisesta sekä säästö pääoman hallinnoimisesta. Vakuutusyhtiölle aiheutuu myös kustannuksia sijoituskohteiden valinnasta sekä sijoitusten seurannasta ja hallinnoimisesta, kun vakuutusyhtiö sijoittaa asiakkaan varat eteenpäin. Sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa vakuutusyhtiöille aiheutuu myös kuluja, kun vakuutusyhtiö ostaa tai myy rahasto-osuuksia vakuutetun antamien toimeksiantojen mukaisesti. Kuluja sijoitussidonnaisiin vakuutuksiin aiheutuu myös rahastojen ajan tasalla pitämisestä. Toisaalta vakuutusyhtiölle sijoitussidonnaisista vakuutuksista ei aiheudu sijoitustutkimuksen kuluja, kun asiakkaat tekevät sijoituspäätökset ja riskin sijoitusten tuotosta kantaa asiakas. Vakuutusten hallinnoimiskulut myös poikkeavat toisistaan merkittävästi. Vuotuiset hallinnointikustannukset vaihtelevat yhtiöittäin noin puolesta prosentista muutamaan prosenttiin, jotkut yhtiöt perivät näiden lisäksi myös kiinteätä vakuutuksen ylläpitokulua (katso esim. Purttu 2007). (Antila ym. 2003, 103–104)

Nykyisin vakuutusyhtiöt perivät erikseen vakuutuksen perustamiskulut sekä hallinnointikulut. Aiemmin tavallinen tapa periä säästöhenkivakuutuksista kuluja oli periä kaikki vakuutuksesta aiheutuvat kulut jokaisesta asiakkaan maksamasta vakuutusmaksusta. Kerralla perittävät kulut ovat tämänlaisessa tavassa useita prosentteja vakuutusmaksusta. Kerralla perittävät kulut eivät kuitenkaan sovellu jatkuva

maksuisiin vakuutustuotteisiin, joiden viimeinen vakuutusmaksuerä saattaa olla hyvinkin lähellä eläkeikää. Tämän vuoksi vakuutusyhtiöt ovat siirtyneet vuotuisen kuluperintään vakuutuksista. (Antila ym. 2003, 102–103)

Vakuutusten kulurakenteiden vertaileminen on vakuutetulle melko työlästä, mikä johtuu suurista vaihteluista yhtiöiden välillä. Vakuutusten kuluja vertailtaessa vakuutusyhtiöiden välillä saattaa olla hyvinkin suuria eroja. Eläkevakuutuksia vertailtaessa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, millä tavoin vakuutuksen kustannukset vaikuttavat erisuuruisiin säästöihin sekä säästämisaikaan yhtiöiden välillä. Kuluja saatetaan vakuutusehtojen mukaisesti periä vakuutuksen tekemisen yhteydessä sovitun maksuohjelman mukaisesti vaikka maksuohjelmaa ei enää noudatettaisikaan. (Antila ym. 2003, 102–104)

Eläkevakuutuksen tuotto

Säästöhenki- ja eläkevakuutuksissa vakuutusyhtiöt ovat perinteisesti maksaneet vakuutussäästölle korkotuottoa. Vakuutetun saaman tuoton määrä on ollut riippuvainen vakuutusyhtiön saamista vuotuisista sijoitustuotoista ja vakuutusyhtiön toiminnan kustannustehokkuudesta. Vakuutusyhtiöiden sijoituskohteita ovat mm. osakkeet, joukkovelkakirjalainat sekä kiinteistöt. Sijoituskohteista kertyneet tuotot vakuutusyhtiö jakaa korkotuottoisille vakuutuksille koron muodossa. Vakuutusyhtiöiden maksamat korkohyvitykset asiakkaiden eläkevakuutuksiin jakautuvat kahteen erilliseen osaan. Vakuutuksille maksetaan laskuperustekorkoa sekä lisäkorkoa tai joidenkin vakuutusyhtiöiden käyttämää termiä lisäkorosta, asiakashyvitystä. Vakuutussopimusta tehtäessä käytettävää laskuperustekorkoa sovelletaan vakuutuksiin koko vakuutuksen sopimusajan eli laskuperustekorko on vakuutuksissa kiinteä. Tämän vuoksi jotkut yhtiöt käyttävät laskuperustekorosta myös kiinteän koron termiä. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa vuosittain laskuperustekoroon enimmäismäärän jokaiselle vakuutusyhtiölle. Vakuutusyhtiön on maksettava koko vakuutusajan korkotuottoiselle vakuutukselle vähintään laskuperustekoroon tasoista korkoa. Eläkevakuutuksissa laskuperustekorko on ennen 1.1.1999 voimaan tulleissa vakuutuksissa lähes poikkeuksetta 4,5 prosenttia. Korkokannan yleisen laskemisen vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö päätti laskea laskuperustekoroon tason 1.1.1999 jälkeen tehdyissä vakuutuksissa 3,5 prosenttiin. Korkokannan laskettua entisestään 2000-luvulla, alennettiin laskuperustekorko kaikilla

Suomessa toimivilla vakuutusyhtiöillä 2,5 prosenttiin vuoden 2003 alusta. Vakuutukselle maksettavan lisäkoron vakuutusyhtiöt vahvistavat ja maksavat useimmiten jälkikäteen edelliseltä vuodelta. Vakuutusyhtiöiden maksamat lisäkorot perustuvat vakuutusyhtiön tulokseen ja sijoitustoiminnan tuottoihin. Lisäkoron maksamiseen sekä määrään vaikuttaa vakuutusyhtiön sijoitusten lisäksi myös vakuutusyhtiön vakavaraisuus. Vakavarainen yhtiö voi jakaa ylisuureksi kertynyttä varallisuutta vakuutuksenottajille lisäkorkona tai muina etuina. Vahvan vakavaraisuuden omaava vakuutusyhtiö voi myös jakaa sijoituksia enemmän osakemarkkinoille, jotka pitkällä aikavälillä yleisesti tuottavat riskittömiä korkosijoituksia enemmän. Vakuutusyhtiöiden maksamat lisäkorot vaihtelevat yleisen taloudellisen tilanteen mukaisesti. Lisäkorkoon vaikuttavat edellä mainitun yleisen korkotason lisäksi mm. inflaatiotaso. 2000-luvun puolivälillä lisäkorot ovat olleet noin 2 prosentin tasolla, kun 1980-luvulla korkotaso oli noin 6–7 prosentin tasolla. Yleisesti lisäkoron määrään vaikuttavat myös muista sijoituksista saatavat tuotot. Vakuutusyhtiöiden jakamat lisäkorot eivät voi tuottaa pitkällä aikavälillä kuin poikkeustilanteissa enemmän kuin vakuutusyhtiöiden omille sijoituksille saamat tuotot. (Antila ym. 2003, 105–106)

Eläkevakuutukseen säästöaikana maksettavat maksut ja vakuutukseen kertyneet säästöt voidaan sijoittaa myös vakuutuksen sijoitussidonnaiseen (unit linked) osaan. Perinteisesti vakuutussäästämässä kyse on ollut matalariskisestä sekä kohtuullista tuottoa tuottavasta sijoituksesta. Suomalaisten sijoitusvarallisuus kasvoi 1990-luvulla merkittävästi ja suomalaiset ovat kiinnostuneet myös muusta kuin perinteisistä korkosijoituksista. Suomalaisten sijoitusvarallisuuden rakenne ja sijoittamiskäyttäytyminen on muuttunut 1990-luvun puolesta välistä lähtien riskipitoisempaan suuntaan. Suomalaiset ovat perinteisesti säästäneet pankkitileille, mutta 1990-luvulta lähtien sijoitukset ovat kohdistuneet yhä enemmän muun muassa riskiä sisältäviin sijoitusrahastoihin sekä suoriin osakesijoituksiin. Tosin voimakkaassa markkinaheilunnassa sijoitusten pääpaino hetkellisesti kohdistuu matalariskisempiin sijoituskohteisiin (Pankkibarometri 1/2008 www.fkl.fi 2008b). Sijoitusrahastoihin ja osakesijoituksiin kohdistuvan kiinnostuksen vuoksi monet vakuutusyhtiöt ovat tarjonneet asiakkailleen mahdollisuuden sitoa vakuutuksen tuotto sijoitusrahastoihin.

1990-luvulla vakuutussäästämässä on vakuutetulle tullut mahdolliseksi sijoittaa vakuutussäästöt joko kokonaan tai osittain vakuutusyhtiön tarjoamiin sijoitusrahasto-osuuksiin. Kesäkuun lopussa 2006 yksilöllisestä eläkevakuutuskannasta oli noin 28 prosenttia Finanssialan Keskusliiton tilastojen mukaan sijoitussidonnaisia vakuutuksia. Kuitenkin uusmyynnistä sijoitussidonnaisten vakuutusten osuus oli vuonna 2006 syyskuun lopussa noin 90 prosenttia. (www.fkl.fi 2008a) Finanssialan Keskusliiton laatimien vakuutustilastojen mukaan sijoitussidonnainen eläkesäästäminen on koko 2000-luvun ajan ollut uusmyynnissä selvästi perinteistä korkotuottoista eläkevakuutusta suositumpi vaihtoehto. Sijoitussidonnaisten eläkevakuutusten suosiota myös kuvaa se, että Suomessa toimii myös vakuutusyhtiöitä, jotka eivät enää edes tarjoa perinteistä korkotuottoista vakuutusta. Sijoitussidonnaisessa vakuutuksessa vakuutettu voi vakuutusyhtiön tarjoamista rahastoista valita yhden tai useamman rahaston, jonka mukaisesti vakuutuksen tuotto kehittyy. Vakuutusyhtiö hankkii vakuutetun puolesta rahasto-osuuksia niin paljon kuin vakuutetun antamalla rahamäärällä saa sijoituspäivän kurssiin. Vakuutetulle ei kuitenkaan synny omistusoikeutta valittuihin rahastoihin, vaan rahastot ovat vakuutusyhtiön omaisuutta ja ne ovat vakuutusyhtiön taseessa omassa erässään. Vakuutetun säästöt ovat ainoastaan sidottuja (linked) valittujen rahastojen kurssikehityksen mukaisesti.

Tuotto on sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa suoraan riippuvainen vakuutukseen valittujen rahastojen kehityksestä ja sijoitusriskin vakuutusyhtiö on siirtänyt sijoittajalle. (Antila ym. 2003, 132). Rahastojen arvon säilymiselle ei ole takeita, joten rahaston arvot saattavat myös laskea. Eläkesäästäjällä ei etukäteen ole siis tietoa siitä, paljonko eläke tulevaisuudessa on. Vakuutusyhtiön rahastovalikoimaan useimmiten kuuluvat osakerahastojen lisäksi korko- sekä yhdistelmärahastot. Vakuutusyhtiöiden tarjoamien rahastovaihtoehtojen määrä on nykyään erittäin runsas. Tämä on vakuutussäästäjälle tärkeä asia, jotta vakuutussäästäjä löytää omalle riskinottohalukkuudelle ja tuottotavoitteeltaan sopivat rahastot. Vakuutusyhtiöt luonnollisesti tarjoavat vakuutetulle mahdollisuuden tehdä muutoksia säästö- ja eläkeaikana rahastoihin, joihin vakuutus on sidottu. Muutokset sijoitusrahastoihin tehdään vakuutusyhtiössä vakuutetun antamien ohjeiden mukaisesti välittömästi. Sijoitussidonnaisten kohteiden avaruutta kuitenkin rajoittaa vakuutusyhtiön rahastokumppanien tarjonta. Vakuutettu voi valita vakuutuksen rahastot ainoastaan siitä valikoimasta mitä vakuutusyhtiöllä on tarjottavana. Monilla vakuutusyhtiöillä on tarjottavana kuitenkin useamman kuin yhden

rahastoyhtiön tarjoamia rahastoja, ja rahastovaihtoehtoja on useimmilla vakuutusyhtiöillä kymmeniä. (Antila ym. 2003, 108–111)

Vakuutusyhtiöt perivät vakuutuksen hoitokulut sijoitussidonnaisista ja korkotuottoisista vakuutuksista samalla tavoin vakuutussäästöstä. Korkotuottoisessa vakuutuksessa kulut veloitetaan suoraan säästön määrästä, sijoitussidonnaisessa vakuutuksessa vakuutusyhtiö perii kulut vähentämällä sijoitusrahasto-osuuksien lukumäärää. Eläkkeen määräksi sijoitussidonnaisissa eläkevakuutuksissa muodostuu maksettujen vakuutusmaksujen arvon kehitys sijoitusrahastojen sisällä vähennettynä vakuutusyhtiön perimillä kuluilla.

3.3 Kuolemanvaraturva

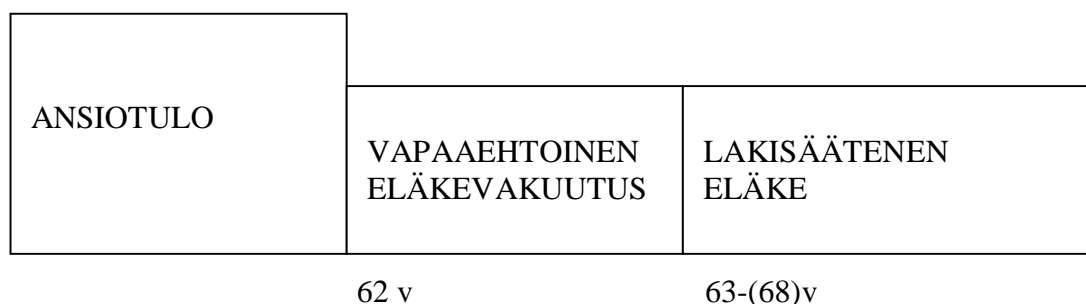
Yksilöllisessä eläkevakuutuksessa eläkkeen maksamisen edellytyksenä on, että vakuutettu on elossa. Mikäli vakuutettu kuolee ennen kuin eläkevakuutuksesta maksetaan eläkettä, jää vakuutuksen jäljellä oleva eläkesäästö vakuutusyhtiölle. Käytännössä tämän riskin varalta vakuutussäästöt turvataan lähes aina kuolemanvaravakuutuksella, joka korvaa vakuutetun kuolintapaustilanteessa vakuutussäästöt vakuutussopimuksessa määritellylle edunsaajalle. Vakuutusmäärä voi vaihdella eläkevakuutukseen liitettävissä kuolemanvaraturvavakuutuksissa. Useimmiten vakuutussäästö turvataan eläkevakuutuksen säästöaikana täysmääräisesti ja eläkeaikana kuolemanvaralta oleva henkivakuutus kattaa osan säästöstä. (Antila ym. 2003, 136 Useimmiten eläkevakuutuksen säästöt turvataan vakuutuksella, jossa säästöaikana kuolemanvaraturva kattaa täysin maksetut vakuutusmaksut tai kertyneen vakuutussäästön ja eläkeaikana kuolemanvaraturva kattaa 80 prosenttia maksetuista vakuutusmaksuista tai kertyneestä vakuutussäästöstä.

Eläkevakuutukseen kuolemanvaraturvan liittäminen merkitsee käytännössä samaa asiaa vakuutusyhtiölle kuin vastaavan suuruisen henkivakuutuksen myöntäminen. Vakuutuksesta perittävät kustannukset voivat perustua luonnollisiin maksuihin, jolloin vakuutusyhtiö perii kuolemanvaraturvasta jokaisena vuotena juuri sen hetkistä kuolevuutta vastaava maksu. Vaihtoehtoisesta vakuutuksesta voidaan periä tasoitettua maksua, jolloin vakuutusmaksu on joka vuosi sama. Tasoitetussa maksussa

vakuutusmaksu on vakuutuksen ensimmäisinä vuosina suurempi kuin sen hetkinen kuolevuutta vastaava maksu on, mutta riskin ylimenevä osa vakuutusmaksusta rahastoidaan myöhempää ajankohtaa varten. Rahasto kattaa myöhemmin vuosina korkeamman kuolevuuden aiheuttaman maksun nostamisen riskiä vastaavalle tasolle. (Antila ym. 2003, 144) Eläkevakuutukseen liitettävä kuolemanvaraturvan maksu ei ole verotuksessa vähennyskelpoinen maksu, jonka vuoksi eläkevakuutuksen kuolemanvaraturvamaksu on aina pidettävä erillään eläketurvaan kohdistuvasta maksusta.

3.4 Vapaaehtoisen eläkkeen nostaminen

Vakuutus sopimusta tehtäessä vakuutuksenottaja määrittelee, milloin eläkettä nostetaan. Henkivakuutusyhtiö voi nykyisen lainsäädännön mukaan maksaa vakuutuksenottajalle eläkettä aikaisintaan sen kuukauden lopusta, kun vakuutuksenottaja täyttää 62 vuotta (HE 96/2004). Vakuutuksenottaja voi halutessaan tällä tavoin aikaistaa siirtymistä pois työelämästä yhdellä vuodella. Tällöin vakuutuksenottaja jättäytyy kokonaisuudessaan pois työelämästä ja elää vapaaehtoisesti kerätyillä säästöillä siihen asti, kun hän saa lakisääteistä eläkettä (Kuvio 7).



KUVIO 7. Aikaisemmin eläkkeelle

Yksi vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ottamisen kriteereitä monella säästäjällä on ollut mahdollisuus siirtyä eläkkeelle lakisääteistä eläkeikää aiemmin (Antila ym. 2003, 127). Vapaaehtoisen eläkkeen nostamisen vähimmäisikä tuli muutoksia vuoden 2005 verouudistuksen myötä. Vapaaehtoisen eläkkeen nostamisen vähimmäisikä määräytyy

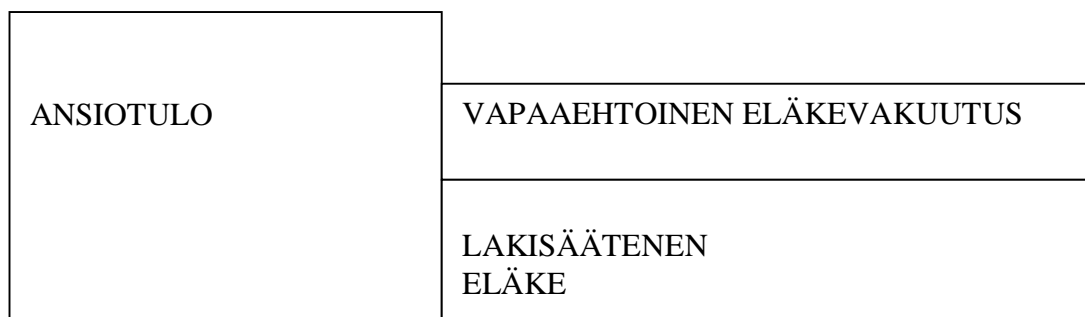
verouudistuksen myötä vapaaehtoisen eläkevakuutus sopimuksen voimaantulopäivämäärän myötä. Oleellinen päivämäärä on hallituksen tekemän verouudistusehdotuksen voimaantulopäivä 6.5.2004, jonka jälkeen tehdyissä vakuutus sopimuksissa alhaisin eläkkeen nostamisikä on 62 vuotta. (HE 96/2004)

Ennen 6.5.2004 voimaantulleiden vakuutus sopimusten alhaisin nostoikä pysyy muuttumattomana alkuperäiseen sopimukseen nähden, mikäli eläkevakuutus nostetaan ennen 1.1.2010. Tämän jälkeen nostettuihin eläkkeisiin käytetään 62 vuoden alhaisinta nostoikärajaa. Verouudistuksen myötä vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin on laadittu useita siirtymäsäännöksiä. Siirtymäsäännöksillä on osittain turvattu vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotuskäytäntö pysymään samanlaisena kuin sopimusta tehtäessä on verotuskäytäntö ollut. Siirtymäsäännöksen tarkoitus on myös pitää monelle vakuutetulle merkitykselliset eläkeiät mahdollisimman paljon sopimuksen tekohetken mukaisina. Alla olevaan kuvioon (Kuvio 8) on koottu siirtymäsäännökset eläkeikien osalta ns. vanhoihin eläkevakuutuksiin.

- **Vanhat**, ennen 6.5.2004 otetut eläkevakuutukset
 - **Vähimmäiseläkeikä nousee 62 vuoteen 1.1.2010**
 - Ennen 1.10.1992 otetut eläkevakuutukset
 - otettu ja ensimmäinen vakuutuserä maksettu viimeistään 30.9.1992
 - Eläke voi alkaa jo 55-vuotiaana
 - Jos eläkevakuutus tehty 1.10.1992–23.6.1999
 - otettu ja ensimmäinen vakuutuserä maksettu viimeistään 23.6.1999
 - Eläke voi alkaa jo 58-vuotiaana
 - Jos eläkevakuutus tehty 24.6.1999–5.5.2004
 - otettu ja ensimmäinen vakuutuserä maksettu viimeistään 5.5.2004
 - Eläke voi alkaa jo 60-vuotiaana
 - Vanhalla sopimuksella voi säästää 55-, 58- tai 60-vuotiaana nostettavaa eläkettä varten vuoden 2009 loppuun asti.

KUVIO 8. Siirtymäsäännökset.
(HE 96/2004)

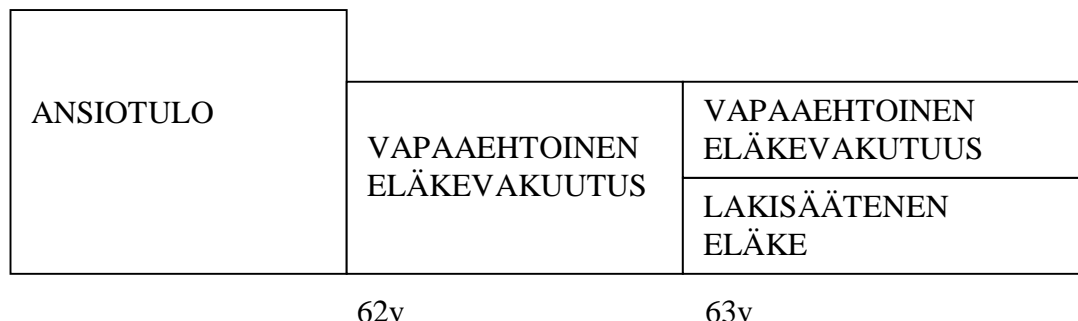
Vapaaehtoisen eläkevakuutusnottajan tarkoitus voi olla nostaa oman lakisääteisen eläkkeen tasoa. Tällöin säästettäessä henkilö työskentelee normaalisti lakisääteiseen eläkeikään asti. Lakisääteinen eläke voi olla henkilölle jostakin syystä riittämättömän pieni ja vapaaehtoisella eläkkeellä voidaan nostaa eläkeiän tulotasoa. Vanhassa työeläkejärjestelmässä lakisääteisten eläkkeiden yhteen sovitettu maksimimäärä oli 60 prosenttia eläkepalkasta eli työeläkkeen perusteena olevasta palkasta (TEL 8.7.1961/395, 8§). Lakisääteisen työeläkejärjestelmän uudistamisen yhteydessä vuonna 2005 luovuttiin aiemmin olleesta eläkekatosta ja nykyisin eläkkeen määrä voi ylittää 60 prosentin tason eläkepalkasta. Yhteenlaskettujen lakisääteisten eläkkeiden muodostaman enimmäiseläkkeen merkitys oli suuri ennen 6.5.2004 otetuissa vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa, koska vapaaehtoisten eläkevakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuuden määrä perustui lakisääteisen eläkkeen tasoon suhteessa eläkepalkkaan. Mitä pienempi oli lakisääteisen eläkkeen taso suhteessa eläkepalkkaan, sitä enemmän lakisääteistä eläkettä voitiin korottaa vapaaehtoisilla eläkemaksuilla, jotka olivat vähennyskelpoisia enimmillään 8 500 euroon asti. Nykyisin enimmäiseläkkeen poistuttua lakisääteisen eläkejärjestelmän uusimisen myötä vapaaehtoisen eläkkeen määrää ei ole riippuvainen lakisääteisen eläkkeen tasosta. Vapaaehtoisen eläkkeen maksujen vähennyskelpoinen enimmäismäärä on nykyisin 5 000 euroa. Vakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuuteen perehdytään jälkeempinä kappaleissa 3.6.



63v

KUVIO 9. Lakisääteisen eläkkeen korottaminen vapaaehtoisella vakuutuksella

Vapaaehtoisia säästöjä voi nostaa myös edellä esitettyjä tapoja yhdistelemällä. Vakuutuksenottaja voi jäädä aikaisemmin eläkkeelle eläen puhtaasti vapaaehtoisilla säästöillä sekä täydentää lakisääteisen eläkkeen tasoa (Kuvio 10).



KUVIO 10. Eläkkeelle aiemmin ja täydentäen lakisääteistä eläketurvaa

Suosituin tapa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen säästöjen nostamiselle on, että vakuutuksenottaja nostaa vapaaehtoista säästöä ennen lakisääteistä eläkettä (60- tai 62-vuotiaana) eli henkilö nostaa lakisääteistä eläkeikää aiemmin vapaaehtoista eläkettä. Siirtymäsäännökset ns. vanhoissa vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa mahdollistavat eläkkeelle jäämisen jo 58- tai 60-vuotiaana, mutta varhainen eläkkeelle jäänti vaatii melko suurehkoja säästöjä. Tämän vuoksi monet tyytyvät ainoastaan parantamaan lakisääteistä eläkettä (Kuvio 9). Eniten vapaaehtoisia säästöjä vaatii kolmas vaihtoehto. Vakuutuksenottajan täytyy säästää itselleen ikävilille 62–63 vuotta vapaaehtoinen eläke sekä lisäksi säästää lakisääteisen eläkkeen päälle vapaaehtoista lisäeläkettä.

Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen säästäminen on luonteeltaan sidottua vapaaehtoista säästämistä (Kuvio 1). Sidottuun säästämiseen liittyy oleellisesti säästöjen nostamisen rajoittaminen ennen etukäteen vakuutussopimuksessa sovittua ajankohtaa. Vakuutetun elämäntilanteeseen saattaa kuitenkin tulla muutoksia, jotka vaikuttavat alkuperäiseen suunnitelmaan eläkkeen täydentämisestä. Yllättävien elämäntilanteiden muutosten vuoksi sidottuun säästämiseen on kuitenkin annettu mahdollisuus nostaa säästöt (takaisinostaa) ennen varsinaista eläkeaikaa. Takaisinostamisen periaatteena on, että perusteet vakuutussäästön takaisinostamiselle ovat syntyneet vakuutuksenottajan tahtomatta. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen purkamisperusteet määräytyvät TVL 54d§:n mukaan. Periaatteena takaisinostomahdollisuudessa on vakuutuksenottajan tahtomatta tulleet syyt, jotka muuttavat eläkkeen täydentämissuunnitelmia (Antila ym

2003, 135). Eläkevakuutus voidaan takaisinostaa seuraavissa tilanteissa: edelleen jatkuva työttömyys, joka on kestänyt yhdenjaksoisesti vähintään vuoden, pysyvän työkyvyttömyyden tai avioeron perusteella. Vapaaehtoisen eläkkeen nostaminen ennen eläkeikää lisää vakuutetun vuotuisia tuloja nostettavan vakuutussäästön määrällä. Vanhassa ansiotuloverotusjärjestelmässä olevien eläkevakuutusten osalta progressiivinen verotus on käytännössä estänyt suurten säästöjen nostamisen. Uudessa verojärjestelmässä takaisinostettaessa vakuutussäästöä maksetaan säästöistä pääomatuloveroa koko summasta. Nykyinen järjestelmä voidaan katsoa olevan verotusmielessä kohtuullisempi useammille vakuutetuille nostettaessa eläkesäästöt yhdellä kerralla ennen lakisäästeistä eläkeikää.

3.5 Eläkevakuutuksen verotus säästöaikana

Verotuksessa vapaaehtoiseksi eläkevakuutukseksi katsotaan vakuutus, jonka perusteella eläkettä maksetaan toistuvina erinä puolivuositain tai lyhyemmin väliajoin vähintään kahtena kalenterivuotena tai eläkkeensaajan koko jäljellä olevan eliniän ajan. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen maksut vähennetään puhtaasta ansiotulosta. Puhdas ansiotulo lasketaan vähentämällä ansiotulosta luonnolliset vähennykset (mm. työmatkavähennykset, työttömyysvakuutusmaksut). Jotta vakuutusmaksut voisivat olla täysin vähennyskelpoisia, ei vakuutuksen perusteella saa maksaa eläkettä ennen kuin vakuutettu on täyttänyt 62 (vanhassa järjestelmässä 60) vuotta. Jos eläkettä nostetaan aikaisemmin, voi vakuutusmaksuista vähentää enintään 60 prosenttia. Eläkevakuutusmaksuja voi vähentää ainoastaan jatkuvamaksuisten eläkevakuutusten vakuutusmaksuista. Vakuutus on jatkuvamaksuinen, kun vakuutuksenottaja maksaa vakuutusmaksuja ainakin kahtena kalenterivuonna. Näiden vuosien ei kuitenkaan tarvitse olla peräkkäisiä. Varallisuusveron poistuttua vuoden 2007 alusta, eläkevakuutukset eivät enää luonnollisestikaan kuulu varallisuusverotuksen piiriin. (TVL 96§)

3.6 Vakuutusmaksujen vähentäminen verotuksessa

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotus poikkeaa muista säästämismuodoista. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksut voi vakuutettu vähentää

verotuksessaan pääomatuloista. Vapaaehtoisista eläkevakuutuksista puhuttaessa on tärkeätä tietää eläkevakuutuksen verotuksen historiasta. Monella eläkevakuutuksen ottamisen perusteena on ollut veroedut vanhan verovähennysjärjestelmän aikana. Eläkevakuutusten verotus muuttui kokonaisuudessaan vuoden 2005 pääomatuloverotuksen yhteydessä. Vanhassa järjestelmässä eläkevakuutusmaksut vähennettiin kokonaisuudessaan ansiotuloista tietyin rajoituksin. Vanhassa eläkevakuutusjärjestelmässä eläkevakuutusmaksut pystyi vakuutettu vähentämään enimmillään 8 500 euroon asti. Edellytys 8 500 euron vuotuiselle vakuutusmaksulle oli etteivät vapaaehtoiset eläkesäästöt ylittänyt lakisääteisen kokonaiseläketurvan enimmäismäärää. Eläkkeen enimmäismäärä oli 60 prosenttia eläkkeen perusteena olevasta eläkepalkasta. Jos kokonaiseläketurvaselvitystä ei ollut tehty, pystyi vanhassa eläkevakuutusjärjestelmässä vakuutettu vähentämään eläkevakuutusmaksuja 10 prosenttia vuotuisista ansiotuloista enimmillään 2500 euroa. Vakuutusmaksuja pystyi näiden lisäksi vähentämään 60 prosenttia maksusta edellä esitettyjen rajojen ylittävältä osalta 5 000 euroon asti. Tämän ylittävältä osalta vakuutusmaksuja ei voinut vähentää ollenkaan. Vanhoille eläkevakuutuksille lainsäätaja antoi kahden vuoden siirtymäsäännöksen ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Ennen 6.5.2004 voimaan tulleesta vakuutuksesta sai vähentää eläkevakuutuksen vakuutusmaksut vanhan ansiotuloverotussäännön mukaisesti vuosina 2004 ja 2005. Tämän jälkeen vuodesta 2006 alkaen vanhan eläkevakuutuksenottajan vakuutusmaksut ovat siirtyneet pääomatuloverotuksen piiriin. Eläkevakuutukset, jotka olivat tulleet voimaan 6.5–31.12.2004 välisenä aikana, sai vakuutettu vähentää vakuutusmaksut ansiotuloista 8 500 euroon asti. Vakuutuksien verotus tapahtuu kyseisellä aikavälillä maksettujen vakuutusmaksujen osalta eläkeaikana pääomatuloverotuksen mukaisesti. Vanhojen eläkevakuutuksien vakuutetuille annetut siirtymäsäännökset päättyivät vuoden 2005 verotukseen. (Niskakangas ym. 2004, 197–215)

Eläkevakuutusmaksut vähennetään kaikissa vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa vuodesta 2006 lähtien ensisijaisesti pääomatuloista. Mikäli vakuutussäästäjällä ei ole pääomatuloja, voi vakuutusmaksut vähentää ansiotuloista samalla tavoin kuin asunto-, opinto- ja tulonhankkimisluottojen korotkin vähennetään verotuksessa alijäämähyvitysjärjestelmän kautta. Tulolajin tappiota vakuutusmaksujen perusteella ei voi kuitenkaan syntyä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vakuutusmaksuja voi

hyödyntää vain sen verovuoden verotuksessa, jonka aikana maksut on maksettu. Vakuutusmaksut saa vähentää sekä valtion- että kunnallisverotuksessa. (TVL 30§)

Pääomatulojen alijäämän voi vähentää ansiotuloveroista pääomatuloverokannan mukaisesti. Vuonna 2008 pääomatuloverokanta on 28 prosenttia. Verovähennyksen määräksi muodostuu alijäämähyvityksen ansiosta sama lopputulos riippumatta siitä onko vakuutetulla tai luotonottajalla pääomatuloja. Yhteiskunta haluaa tukea tasapuolisesti kaikille omassa asunnossa asumista, opiskelua, tulonhankinnan edistämistä varten otettuja luottoja sekä vapaaehtoista eläkesäästämistä. Suomalaisista suhteellisen pienellä osalla suomalaisista on pääomatuloja. Jotta kaikilla suomalaisilla olisi mahdollisuus vähentää samat kustannukset, yhteiskunta on luonut järjestelmän pääomatulolajien alijäämän vähentämisestä korkomenojen sekä vapaaehtoisen eläkevakuutusmaksujen osalta. Korkojen vähentäminen liittyy isompana kokonaisuutena vero- ja asuntopolitiikkaan ja vapaaehtoinen eläkesäästäminen liittyy yleisemmin sosiaaliturvajärjestelmän täydentämiseen sekä omalta osaltaan myös veropolitiikkaan. Tämän vuoksi lainsäätäjä on halunnut säilyttää erillään eläkevakuutusmaksujen ja luottojen korkovähennykset. (Niskakangas ym. 2004, 206) Luottojen korkomenojen sekä eläkevakuutusten vakuutusmaksujen vähentämiseen liittyy siis aivan eri tavoitteisiin, jonka vuoksi eläkevakuutusmaksuja varten on luotu varsinaisesta alijäämähyvityksestä erottuva erityinen alijäämähyvitys. Kahden erillisen järjestelmän luominen mahdollistaa myös sen, että toiseen järjestelmään voidaan tehdä muutoksia ilman, että sillä on vaikutusta toiseen järjestelmään. (Niskakangas ym. 2004, 207)

Alijäämähyvitys lasketaan vähennettäväksi verovelvollisen tuloverosta, josta on vähennetty mahdolliset invalidi- sekä elatusvelvollisuusvähennykset. Alijäämähyvitys voi olla valtion verotuksessa enintään kolme neljäsosaa alijäämähyvitysten yhteismäärästä. Vähentämättä jäävän osuuden verovelvollinen voi vähentää kunnallisverotuksesta, lakisääteisestä sairausvakuutusmaksusta ja kirkollisverosta kunkin osuuden mukaisesti kokonaisverotuksesta. Lainsäätäjä on määritellyt ensin sekä pääomatuloista että ansiotuloista vähennettäväksi alijäämähyvityksen alaiset menot eli asuntoluottojen korkomenot. Vasta korkomenojen vähennysten jälkeen voi vakuutettu vähentää vapaaehtoiset eläkevakuutusmaksut. (TVL 132§)

Eläkevakuutusmaksujen vähennys siirtyy automaattisesti vakuutetun aviopuolisolle, mikäli vakuutetulla ei ole riittävästi ansiotuloja. Mikäli puolisonkaan pääoma- tai ansiotulot eivät riitä vakuutusmaksujen vähentämiseen, jää ainoastaan tällöin vakuutusmaksut vähentämättä. (TVL 134§) Aiemmassa ansiotuloverotuksessa olleessa vapaaehtoisessa eläkevakuutusjärjestelmässä oli merkitystä kumpi puoliso vähensi vakuutusmaksut verotuksessa. Puolisot saivat vähentää toistensa eläkevakuutusmaksuja enimmillään 2 500 euroa. Kokonaisuudessaan eläkevakuutusten vakuutusmaksujen täysi vähennyskelpoisuus henkilöä kohden oli enimmillään kuitenkin 8 500 euroa. Vapaaehtoisia eläkevakuutusmaksujen maksimaalisessa vähentämisessä kannatti aiemmassa järjestelmässä vähentää puolison, jonka ansiotuloveroprosentti oli korkeampi. Nykyisessä pääomatuloverotuksen piirissä olevassa vapaaehtoisessa eläkevakuutusjärjestelmässä ei enää ole merkitystä kumpi puolisoista vähentää vakuutusmaksut. Maksujen vähennys on molemmille sama, eli pääomatuloveroprosentin verran. (Niskakangas ym. 2004, 207)

3.7 Eläkevakuutuksesta maksettava vero

Ensimmäisiä eläkevakuutuksia Suomessa on tehty 1980-luvulla. Eläkevakuutusten verotus on ollut alusta alkaen poliittisen keskustelun kohteena. Eläkevakuutuksen verotus poikkeaa merkittävästi kaikista muista säästämismuodoista. Kysymys onkin ollut koko ajan, tulisiko eläkevakuutussäästämistä verottaa samoin kuin muita säästömuotoja? Vuoden 2005 verouudistuksen yhtenä tarkoituksena on yhdenmukaistaa eri sijoitusmuotojen verotusta sekä helpottaa sijoitusmuotojen välistä vertailtavuutta. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutuskorvauksesta eli eläkkeestä maksettava vero muuttui vuoden 2005 pääomatuloverotuksen muutoksen yhteydessä ansiotuloverotusjärjestelmästä pääomatuloverotukseen. Verouudistuksen myötä pääomatuloista vähennettävät eläkevakuutusmaksut verotetaan kokonaisuutena pääomatulona. Verotettavaa tuloa on koko eläke, ei pelkästään tuotto kuten muissa sijoitusmuodoissa. Toisaalta eläkevakuutuksesta ei ole vähennyskelpoista hankintamenoa, kuten on muissa sijoitusmuodoissa, mutta vakuutusmaksut ovat vähennyskelpoisia verotuksessa. (Niskakangas ym. 2004, 210).

Eläkevakuutus on muista sijoitusmuodoista poiketen sidottua säästämistä. Eläkevakuutuksen määritelmä on kuitenkin todettu suomalaisessa eläkejärjestelmässä hieman hankalaksi. Vapaaehtoista eläkevakuutusta voidaan pitää toisaalta kuuluvana lakisääteisen eläkejärjestelmän täydentäjäksi ja olisi luonnollista verottaa vapaaehtoisia eläkevakuutussäästöjä eläkkeen mukaisesti ansiotulona. Toisaalta näkökantana voidaan pitää myös, että eläkevakuutussäästäminen on luonteeltaan enemmän sijoittamista. Tällöin luonnollista on, että eläkevakuutusta kohdeltaisiin verotuksessa samoin kuin muitakin säästämis- tai sijoittamismuotoja pääomatuloina. (Niskakangas ym. 2004, 197)

Pääomatuloverotuksen uudistuksen yhteydessä 2005 Arvelan työryhmän esityksestä eläkevakuutussäästämistä pidetään enemmän varojen sijoittamisena kuin lakisääteisen eläkkeen täydentäjänä ja eläkevakuutussäästäminen siirrettiin ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Eläkevakuutussäästäminen on joka tapauksessa sidottua pitkäaikaissäästämistä, jota lainsäätävä tukee verotuksessa vakuutusmaksujen vähentämisen muodossa. (Siva loppuraportti 2003)

Vapaaehtoisten eläkesäästämisen verotuksen tukeminen on yleistä useimmissa länsimaissa. Eläkesäästäminen tapahtuu yleisimmin vakuutustuotteisiin, mutta myös muita eläkesäästämismuotoja tuetaan verotuksellisesti monissa muissa maissa kuten Ruotsissa myös muut säästömuodot kuin vakuutukset kuuluvat vapaaehtoisen eläkesäästämisen piiriin. Verotuksen yhdenmukaistaminen EU:n alueella luo myös paineita eläkesäästämisen verotuen lisäämiseksi muihinkin säästämistuotteisiin kuin vakuutuksiin myös Suomessa. Verotuksen yhdenmukaistaminen liittyy isompana osana työvoiman vapaan liikkumisen ja eläketarjonnan ja sijoitustuotteiden tarjonnan esteiden poistamiseen (Niskakangas ym. 2004, 198). Yleisimmin eläkesäästämässä käytetään EET (exempt, exempt, taxed) verotusmallia. EET mallissa eläkesäästämismaksut maksetaan jo kertaalleen verotetuista tuloista. Eläkevakuutusmaksut ovat EET mallissa verovähennyskelpoisia maksuja, eikä vuotuista tuottoa veroteta. Verotettavaa EET-mallissa on eläkkeenmaksuerät. Toisena mallina vapaaehtoisessa eläkesäästämässä on ETT-malli, jota käytetään mm. Ruotsissa, Tanskassa sekä Italiassa. ETT-mallissa eläkesäästämismaksut maksetaan myös kertaalleen verotetuista tuloista, eläkesäästämismaksut ovat samoin kuin EET-mallissakin verovähennyskelpoisia. ETT-mallissa kuitenkin vuotuinen tuotto on ainakin osittain verotettavaa tuottoa eläkesäästäjälle. Myös varsinaisesta eläkkeestä maksetaan veroa. Yleisimmin länsimaissa on käytössä EET järjestelmä. (Kari, Kiander, Ulvinen 2006, 10)

Ennen 1.1.2006 maksetut vakuutusmaksut, jotka on voinut vähentää ansiotuloverotuksessa säilyvät edelleen ansiotuloverotettavana eläkkeenä. Veron määrä on riippuvainen eläkkeensaajan vuotuisista ansiotuloista. Vero on progressiivinen eli veroprosentti kasvaa tulotason noustessa. Finanssialan Keskusliiton mukaan yksilöllisiä eläkevakuutuksia oli vuoden 2006 lopussa yli 600 000 kappaletta. (www.fkl.fi 2008a) Näitä eläkesäästöjä verotetaan sekä pääoma- että ansiotulona sen mukaisesti ovatko eläkevakuutusmaksut vähennetty pääoma- vai ansiotulona. Vakuutusyhtiöiden velvollisuutena on eritellä vakuutusmaksuista ansiotulo- sekä pääomatuloverotukseen kohdistuvat osuudet. Yksilöllisten eläkevakuutusten verotuksen siirtyminen pääomatuloverotukseen kiristää eläkevakuutusten verotusta.

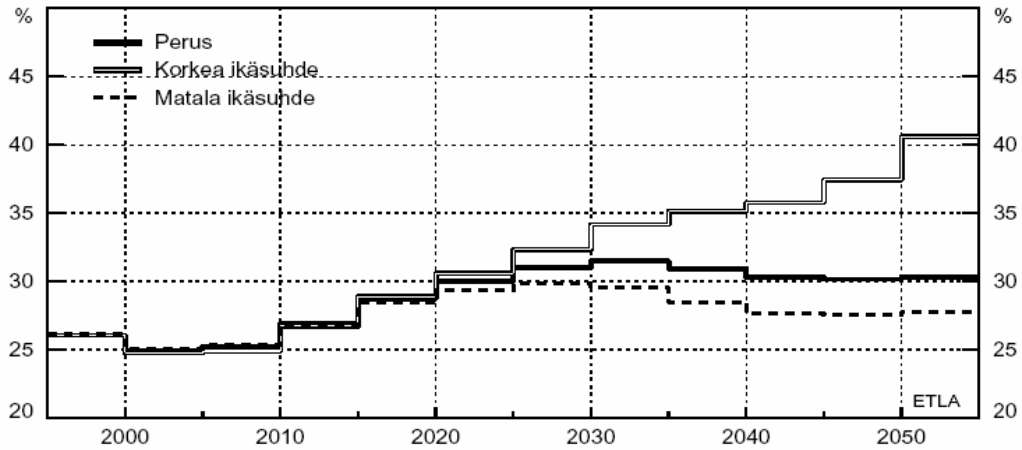
Eläkevakuutus voidaan nostaa kerralla yhdessä erässä ennen varsinaisen eläkeiän alkua kappaleessa 3.4 mainituin edellytyksin. Takaisinostettava eläkevakuutus verotetaan yhden vuoden tulona, joka lisätään vakuutetun vuotuisiin tuloihin. Takaisinostettavan vakuutuksen verotus määräytyy sen mukaisesti, miten eläkevakuutusmaksut on vähennetty. Mikäli eläkevakuutusmaksut on vähennetty ansiotuloista, verotetaan takaisinostettavaa vakuutussäästöä ansiotulona. Jos vakuutusmaksut on vähennetty pääomatuloista, verotetaan takaisinostettavaa vakuutussäästöä puolestaan pääomatulona. Ansiotuloverotusjärjestelmässä olevan eläkevakuutuksen nostaminen yhdessä erässä ei ole vakuutetulle mielekästä, koska eläkevakuutuksen säästö nostaa useimmissa tapauksessa melko kohtuuttomasti vakuutetun vuotuisia verotettavaa tuloa. Pääomatulona verotettava vakuutussäästö on vakuutetulle kohtuullisempi elämän poikkeustilanteessa, jossa vakuutettu on oikeutettu nostamaan kertyneen vakuutussäästön.

Eläkevakuutus päättyy aina vakuutetun kuolemaan. Vakuutuksesta maksetaan kertakorvauksena etukäteen määritellyille edunsaajille kuolemantapauskorvaus, mikäli eläkevakuutukseen on liitetty kuolemanvaravakuutus. Eläkevakuutuksesta maksettavaa kuolinkorvausta verotetaan samalla tavoin kuin muitakin vakuutuskorvauksia. Lähiomaisille perintöverosta vapaata osuutta kuolinkorvauksesta on 35 000 euroa, leskelle kuolintapauskorvauksesta perintöverosta vapaata osuutta on puolet kuitenkin vähintään 35 000 euroa. Lähiomaisella tarkoitetaan vakuutetun aviopuolisoa, vakuutetun suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa olevaa perillistä sekä vakuutetun

otto- tai kasvattilasta sekä puolison lasta. Avopuoliso rinnastetaan lähisukulaiseksi, mikäli puolisoilla on yhteinen lapsi tai puoliset ovat aiemmin olleet avioliitossa. Kuolemantapauskorvauksen verovapaaseen osuuteen lasketaan lähiomaisille kaikista vakuutetun vakuutuksista maksettavat korvaukset. Muille kuin vakuutetun lähiomaiselle maksettavat kuolintapauskorvaukset ovat edunsaajalle veronalaista pääomatuloa. (Antila ym. 2003, 344)

3.8 Vanhasen ensimmäisen hallituksen tekemät muutokset vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotukseen

Pääministeri Matti Vanhasen johtama ensimmäinen hallitus esitti 23.11.2003 hallituksen kannanotossa yritys- ja pääomaverotukseen uudistamista. Verouudistus siirtyi toukokuussa 2004 eduskunnan käsittelyyn ja uudistettu yritys- ja pääomatuloverotus tuli voimaan vuoden 2005 alussa. (Valtiovarainministeriön taustamuistio yhteisö- ja pääomaverotuksesta 2003, 8) Verouudistus kuuluu isompana osana vuonna 2003 julkaistun Työllisyystyöryhmän muistiossa annettuihin ehdotuksiin työllisyysasteen nostamisesta nykyiseltä noin 65 prosentin (www.stat.fi 2004) tasolta 75 prosentin tasolle (Työllisyystyöryhmän loppuraportti 2003, 10). Työllisyysasteen nostamisen taustalla on väestörakenteen muuttuminen pyramidimallisesta rakenteesta kohti suppilomallista rakennetta muutaman vuosikymmenen kuluttua (esim. Tilastokeskuksen tekemä arvio väestön rakenteesta vuonna 2030, http://www.stat.fi/tk/he/vaesto_pyramidit.html). Väestön ikääntyminen aiheuttaa sosiaalimenojen kasvua tulevaisuudessa. Taulukossa 1. on esitelty sosiaalimenojen osuuden bruttokansantuotteesta kasvavan Etlan tekemien laskelmien perusvaihtoehdossa nykyisestä 25 prosentista 30 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä (Lassila & Valkonen 2002, 6).



KUVIO 11. Sosiaalimenot suhteessa bruttokansantuotteeseen 2000–2050. (ETLA)

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamisen ylläpitäminen edellyttää 2–3 prosentin vuotuista talouskasvua ja sitä tukevaa tehokasta veropolitiikkaa sekä väestön työllisyysasteen korottamista (Työllisyystyöryhmän loppuraportti 2003, 10). Työllisyysasteen korottamisessa oleellisena osana on kansalaisten saaminen työelämään nykyistä nuorempina sekä pysyminen työelämässä aiempaa pidempään. Eläkeiän korottamiseen pyrkii myös vuonna 2005 voimaan tullut eläkeuudistus työntekijäneläkelakiin. Uudistetussa työeläkejärjestelmässä eläkeikä muuttui joustavaksi 63 ja 68 ikävuosien välille. Joustava eläkeikä sekä eläkkeen tehokas karttuminen lähellä eläkeikää uskotaan pitävän suomalaiset työelämässä nykyisestä keskimääräisestä 59 vuoden eläkkeelle jäämisen iästä pidempään (www.etk.fi 2008a). Vuoteen 2005 mennessä tehtyihin vapaaehtoiisiin eläkevakuutuksiin liittyvä alempi 60-vuoden minimieläkeikä oli ristiriitainen lakisääteisen eläkeuudistuksen tavoitteisiin nähden ja hallitus halusi kehittää vapaaehtoisten eläkevakuutusten vakuutusmaksujen verovähennysoikeutta erityisesti vähimmäiseläkeiän osalta. (Valtiovarainministeriön taustamuistio yhteisö- ja pääomaverotuksesta 2003, 8)

Vanhasen hallitus siirsi vuoden 2005 alusta lähtien yritys- ja pääomaveron uudistamisen yhteydessä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotuksen ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Verotuksen siirtäminen pääomatuloverotukseen aiheutui osittain fiskaalisista syistä. (Leppänen 2002, 17) Valtion pyrkimyksenä on kerryttää mahdollisimman suuret verotulot jo vakuutuksen säästämisaikana. Valtiovarainministeriön laskelmien mukaan valtiolle kertyy vuosittain noin 100

miljoonaa euroa enemmän tuloja siirryttäessä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen (Valtioneuvoston tiedote 333/2003). Toisena näkökulmana verotuksen siirtämiselle pääomatuloverotukseen oli se, että verotuksen progression ansiosta suurin verohyöty ansiotulomallissa tulee korkeatuloisille. Ansiotulomallissa vakuutusmaksuista saatava verohyöty verovähennyksen muodossa kasvaa suuremmaksi, kun verovähennyksinä saatava hyöty kasvaa tulotason ja vakuutusmaksujen noustessa. Suomalaisen hyvän verotuksen piirteisiin kuuluu horisontaalinen oikeudenmukaisuus, jossa parempituloiset maksavat suhteessa enemmän veroja kuin heikommassa asemassa olevat henkilöt (Hjerppe, Kari, Kiander, Poutvaara 2003, 30).

3.9 Siva-työryhmän lähtökohdat sekä keskeiset muutokset säästö-, sijoitus- ja henkivakuutustuotteissa vuonna 2004

Tämän tutkielman yhteydessä tutkimuksen laatija haluaa tuoda esille vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotuksen yhteydessä käytyä keskustelua sekä selvitystä eläkesäästämisen verovähennyksen laajentamista vapaaehtoisen eläkevakuutuksen lisäksi muihin pitkäaikaissäästämistuotteisiin.

Paavo Lipposen johtama hallitus asetti 6.5.2002 työryhmän arvioimaan keskenään kilpailevien säästö-, sijoitus- ja henkivakuutustuotteiden lainsäädäntötarvetta tuotteiden keskinäisten kilpailuedellytysten luomiseksi (ns. Siva-työryhmä). Työryhmän lähtökohtana oli, ettei keskenään kilpaileviin säästötuotteisiin ja niiden tarjoajiin sovelleta perusteettomasti sellaisia säännöksiä, jotka vääristävät kilpailua säästötuotteiden markkinoilla. Toinen työryhmän lähtökohta oli, että suomalaisella ja ulkomaisella palveluntarjoajalla on mahdollisimman yhtäläiset edellytykset tarjota säästötuotteita. Kolmantena lähtökohtana Sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmälle, että kuluttaja voisi vertailla eri säästömuotoja mahdollisimman helposti. (Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 372/2003)

Siva-työryhmä ehdotti muistiossaan erillisen sopimusoikeudellisen pitkäaikaissäästämislain (lyhennetään PS-laki) säätämistä, jossa määritellään yleiset eläkevakuutuksen sekä sellaisten sidottujen säästötuotteiden palvelun tarjonta ja

kehittämisedellytykset, joihin voitaisiin sisällyttää verokannusteita. Siva-työryhmän loppuraportin yhteydessä työryhmä teki myös ehdotuksen lain sisällöstä. (Siva 2003, 76–82) Loppuraportissa ehdotettiin, että eläkevakuutusta koskeva lainsäädäntö pysyy erillään PS-laista. PS-lakiehdotuksen lausuntokierros päättyi helmikuussa 2004. Lakialoitteen ennakoitiin jo menevän eduskunnan käsittelyyn (Kauppalehti 2004, 8), mutta lakialoite ei lausuntokierroksen jälkeen lähtenyt eduskuntaan syksyllä 2004. Lausuntokierroksella kannanoton esitti yhteensä kymmenen viranomaislaitosta, neljä tutkimuslaitosta, 12 kuluttaja-asiakkaita edustavaa järjestöä sekä 21 palvelun tarjoajaa. Valtaosa lausunnon antaneista tahoista piti Siva-työryhmän esityksiä pääosin hyvinä. Erimielisyyttä oli kuitenkin Siva-työryhmän esittämistä palvelun tarjoajaa koskevista pääomavaatimuksista ja sijoitusten hajautusvaatimuksista. (www.vm.fi 2004) Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto vaati omassa Siva-muistion lausunnossa 19.2.2004 siirtymäsäännöstä, jossa nykyisille eläkevakuutuksille taataan tekohetkellä olleet verotusta ja eläkeikää koskevat säännöt. Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto korosti lausunnossaan riittävien siirtymäsäännöksiä luomista vanhoihin eläkevakuutusopimuksiin siirryttäessä vakuutuksen ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen.

Siva-työryhmä ehdotti lakialoitteessaan, että vakuutusyhtiöiden lisäksi sidottuja säästämissopimuksia voivat tarjota kaikki ETA-alueella direktiivien mukaisen toimiluvan saaneet talletuspankit, sijoituspalveluyritykset sekä rahastoyhtiöt, jos toiminnalle asetettavat ehdot täyttyvät. ETA-alueella toimivat palvelun tarjoajat voivat Suomessa tarjota sidottuja säästämissopimuksia suoraan rajan yli tai sivuliikkeestä käsin. (Siva loppuraportti 2003, 18) Siva-työryhmä esitti, että palvelun tarjoajien tiedonantovelvollisuuteen täytyy sisällyttää vuotuisten kulujen sekä kokonaiskulujen säännöllinen ilmoittaminen yhdenmukaisin perustein (Siva loppuraportti 2003, 19).

Siva-työryhmän ehdotuksessa esitettiin verotukea saavien säästömuotojen lisäämistä nykyisen eläkevakuutuksen lisäksi pitkäaikaissäästösopimuksiin, joissa varat voidaan sijoittaa tilille talletuspankkiin, rahasto-osuuksiin, talletuspankin tai sijoituspalveluyrityksen kautta tehtävään julkisesti noteerattuun arvopaperisijoitukseen. Pankkitalletukset työryhmä esitti jätettävän pankkitalletussuojan ulkopuolelle, koska siitä tulisi pankkitilitalletuksille kilpailullista hyötyä, joka on ristiriidassa työryhmän esittämän kilpailuneutraliteetin tavoitteen kanssa. (Siva loppuraportti 2003, 18)

Siva-työryhmä esitti loppuraportissaan sidottujen säästömuotojen verotuksen siirtämistä ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Eläkevakuutuksilla on ollut verotuksellisenä etuna muihin säästömuotoihin verrattaessa vakuutussäästöjen osittainen verottomuus perintö- ja varallisuusverotuksessa. Siva-työryhmä esitti varallisuusverotuksen poistamista sekä eläkevakuutusten osalta perintöveron osittaisen verottomuuden muuttamista vastaamaan muita säästömuotoja kilpailuneutraliteettisyistä. (Siva loppuraportti 2003, 19–21) Osittain työryhmän antaman ehdotuksen johdosta varallisuusvero poistettiin vuoden 2005 lopussa. Siva-työryhmä ehdotti verovähennyskelpoisten maksujen vuotuisen säästörajan säilyttämistä 8 500 eurossa. Kokonaiseläketurva säännön mukaisesta eläkkeen yhteensovituksesta Siva-työryhmän mukaisesti luovuttiin, koska myös työeläkkeiden yhteensovittamisesta luovuttiin vuoden 2005 alusta. (Siva loppuraportti 2003, 20)

Pitkäaikaiseen säästösopimukseen sidottuja rahoja työryhmä esittää nostettavaksi samaan tapaan kuin eläkevakuutuksestakin. Säästöjä voi nostaa aikaisintaan eläkeikäisenä tai muun lakiin perustuvan nostoperusteeseen täytyessä. (Siva loppuraportti 2003, 20)

Verouudistuksen yhteyteen suunniteltu pitkäaikaissäästämislaki kuitenkin hylättiin, ainakin toistaiseksi. Paineita eläkesäästämisen laajentamiselle muihin säästämistuotteisiin tulee myös muiden EU-maiden taholta. Lähes jokaisessa jäsenvaltiossa voidaan säästää verotuetusti muihinkin finanssilaitoksiin kuin vakuutusyhtiöihin (Niskakangas ym. 2004, 198). Monien Siva-työryhmän asiantuntijoiden mielestä eläkesäästämistä tullaan laajentamaan tulevaisuudessa koskemaan myös muuta säästämistä. (Kari Hoppu haastattelussa 2006) Valtiovarainministeri Jyrki Katainen vakuutteli, että uusi Siva-hanke on edelleen hengissä ja uutta hanketta ajetaan Kataisen mukaan eteenpäin. (Taloussanomat 3.11.2007) Asia on hankala ja vaatii paljon valmistelutyötä. Hallinto- ja kuntaministeri Mari Kiviniemi totesi Kauppalehdessä, että resurssipulan vuoksi pitkäaikaissäästämisen verouudistus viivästyy Vanhasen toisen hallituksen asettamasta alkuperäisestä suunnitelmasta vuodella ja uusi tavoite on saada verouudistus voimaan vuonna 2010 (Kauppalehti 5.3.2008).

4 TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN OSUUS

4.1 Haastattelujen rakenne ja haastateltavien esittely

Tutkimuksen empiirisessä osassa haastateltiin eläkevakuutusnottajia. Tutkimushaastatteluun valittiin henkilöt Länsi-Suomen Osuuspankin asiakastietokannasta. Haastateltaviksi valitaan ainoastaan porilaisia eläkesäästäjiä, jotka ovat pankin asiakasmäärältään isoimman konttorin, Bepopin, asiakkaita. Tutkittavien määrää ei etukäteen päätetty, vaan haastattelujen määrä perustui tutkimusaineiston saturaatioon, eli haastatteluja toistettiin kunnes uusia näkökulmia ei enää haastatteluissa tullut esiin (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005,237). Haastatteluja tehtiin kaikkiaan kymmenen kappaletta. Tutkimuksen haastattelut käytiin kaikki Länsi-Suomen Osuuspankin tiloissa yksilöhaastatteluina. Tilat olivat rauhalliset, eikä ulkopuolisia häiriötekijöitä ollut haastatteluissa. Yksi haastattelu kesti keskimäärin 45 minuuttia. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin.

Koska tutkimuksessa ennen kaikkea haluttiin saada selville vapaaehtoista eläkesäästämistä koskevia näkemyksiä eläkesäästäjiltä, haluttiin haastateltavat rajata niin, että haastateltavat olivat jo säästäneet eläkevakuutukseen. Ensimmäisenä valintakriteerinä haastatteluun asiakaskannasta oli eläkesäästön määrä. Haastatteluun rajattiin valittavaksi 3 000–5 000 euroa eläkevakuutukseen säästäneet henkilöt. Tähän valintaryhmään tutkija päätyi tarkasteltaessa eläkesäästäjäkantaa. Tarkasteltaessa Länsi-Suomen Osuuspankin asiakastietokantaa eläkevakuutusäästäjistä käytännössä yli 10 000 euron eläkesäästöjä ei tutkimuksen rajausten ja taustojen vuoksi ollut. Toisaalta tutkimukseen ei otettu alle 3 000 euron säästöjä, koska alle tämän eläkesäästöt ovat sen verran pienet, ettei niillä ole vielä juurikaan merkitystä henkilön kokonaiseläketurvaan. Kriteerinä myös käytettiin sitä, että eläkevakuutukseen on maksettu vakuutusmaksuja viimeisen neljän vuoden aikana.

Tutkittavat henkilöt valittiin edellä esitetyn karsinnan jälkeen moniasteisella otannalla. Moniasteisessa otannassa perusjoukko jaetaan eri ryhmiin hierarkkisesti. Alaryhmät ovat edelleen jaettavissa hierarkkisesti alaryhmiin. Lopulta päästään poimimaan

perusjoukon alkioita. Poiminnan vaiheissa voidaan käyttää satunnaisotantaa tai systemaattista otantaa. Moniasteisen otannan valitseminen perustuu siihen, että tutkimushaastatteluun halutaan saada mahdollisimman monenlaisia eläkevakuutussäästäjiä. (Mellin 2006, 21) Länsi-Suomen Osuuspankin asiakastietokanta eläkesäästäjistä jaettiin vakuutetun iän, sukupuolen sekä vakuutuksen voimassaolon mukaan. Näiden pohjalta poimittiin satunnaisesti haastatteluun valittavat henkilöt.

Ennen varsinaista haastattelua käytiin kaikkien haastateltujen kanssa lävitse tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat joihin haastatteluilla pyritään löytämään vastauksia. Tämän jälkeen käytiin haastateltavien kanssa haastattelumuoto lävitse sekä perusteet millä perusteella haastateltavat valittiin tutkimukseen. Ennen varsinaista haastattelua tutkija korosti tutkittaville myös, ettei haastatteluista ketään ole tunnistettavissa. Haastateltujen etunimet myös vaihdettiin tähän tutkimukseen, jotta tutkittavia ei pystyittäisi tunnistamaan. Tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusmuodon esittäminen ennen varsinaista haastattelua tutkija koki tutkimuksen ilmapiiriä keventäväksi ja tunnelmaa vapauttavaksi.

Tutkimushaastatteluissa käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelussa oli runkona liitteenä 1. käytetty haastattelurunko. Haastattelussa käytiin ensimmäisenä lävitse tutkittavien taustatiedot. Taustatiedoilla kartoitettiin haastateltavien ikä, siviilisääty, lasten lukumäärä, koulutustausta, ammatti ja vapaaehtoisen eläkkeen säästämisen aloittamisen ajankohta. Varsinainen haastattelu jakautui seitsemään osa-alueeseen. Ensimmäisenä haastattelussa haastateltavat arvioivat Suomen työeläkejärjestelmää. Haastateltavia pyydettiin kertomaan tietojaan työeläkejärjestelmästä, eläkejärjestelmän kattavuudesta sekä uskosta suomalaiseen työeläkejärjestelmään. Toisena osa-alueena käytiin haastateltavat arvioivat tarpeesta parantaa henkilökohtaista eläketurvaa ja syitä eläkevakuutuksen ottamiselle. Kolmantena osa-alueena tutkimuksessa käytiin vapaaehtoista eläkevakuutusta koskevia käsityksiä. Haastattelun kolmannessa osiossa haluttiin selvittää miten eläkesäästäjät ovat päätyneet säästämään nimenomaan eläkevakuutukseen, arvioida eläkevakuutusta sijoitusmuotona sekä eläkevakuutuksen roolin merkityksen muuttumista tulevaisuudessa. Neljäntenä osa-alueena haastattelussa käytiin lävitse eläkevakuutuksen verotus. Tämä osa-alue haluttiin ottaa nimenomaan erillisenä osa-alueena, koska eläkevakuutuksen verotus on poikkeuksellinen muihin sijoitusmuotoihin verrattaessa.

Haastateltavien annettiin kertoa näkemyksiään eläkevakuutuksen verotuksesta ja verotuksen vaikutuksesta omaan eläkesäästämiseen. Kohderyhmän kaikki haastateltavat olivat ottaneet eläkevakuutuksen jo ennen verotuksen muuttamista ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen, joten haastateltavilla oli kokemusta molemmista verotusjärjestelmistä. Viidentenä osa-alueena haastattelussa käytiin lävitse Siva-työryhmän esitykset eläkesäästämisen mahdollisuuden liittämistä muihinkin sijoitusmuotoihin. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, että olivatko eläkesäästäjät tietoisia, että asiaa on valmisteltu useampaankin otteeseen ja olisiko Siva-työryhmän esityksillä toteutuessaan vaikutusta eläkesäästämiseen. Olisiko eläkesäästäjien näkemyksen mukaan tarvetta olla muitakin verotettuja eläkesäästämisen muotoja kuin pelkästään eläkevakuuttaminen? Kuudentena osa-alueena haastatteluissa käytiin lävitse muuta säästämistä. Tutkittavilta haluttiin saada selville, että säästävätkö eläkesäästäjät muuhunkin kuin eläkkeeseen ja mikä merkitys muilla säästöillä tulee olemaan. Millä tavalla ja milloin muita säästöjä tullaan käyttämään? Lopuksi haastateltavilta pyydettiin arvioimaan miten eläkevakuutukseen kertyneitä säästöjä aikanaan tullaan käyttämään.

TAULUKKO 2. Haastateltavien taustatiedot

Naiset	Miehet
Paula, 48 vuotta	Ilpo, 50 vuotta
Kaupan työntekijä	Rakennusmies
Naimisissa, 2 lasta eivät asu kotona	Naimisissa, ei omia lapsia
Säästäminen aloitettu 1999	Säästäminen aloitettu 2000
Sinikka, 50 vuotta	Seppo, 54 vuotta
Siivooja	Metallimies
Naimisissa, 2 lasta	Naimisissa, 2 lasta
Säästäminen aloitettu 2001	Säästäminen aloitettu 2001
	Ilkka, 41 vuotta
	Rakennusmestari
	Naimisissa, ei lapsia
	Säästäminen aloitettu 2002
Katja, 37 vuotta	Heikki, 37 vuotta
Projekti-insinööri	Postin jakaja
Naimisissa, 2 lasta	Naimaton
Säästäminen aloitettu 2002	Säästäminen aloitettu
Terhi, 31 vuotta	Jarno, 32 vuotta
Vientisihteeri	Autonkuljettaja
Naimisissa, ei lapsia	Naimaton
Säästäminen aloitettu 2002	Säästäminen aloitettu 2001
	Markus, 32 vuotta
	Työnjohtaja
	Naimisissa, 1 lapsi
	Säästäminen aloitettu 2002

4.2 Tutkittavien käsityksiä lakisääteisestä eläketurvasta

4.2.1 Näkemyksiä lakisääteisen eläketurvan tasosta

Tutkimuksen lähtökohtana on tutkia eläketurvan täydentämistä vapaaehtoisilla säästöillä. Tämän vuoksi oleellisena osana tutkimusta haastateltavilta kysyttiin eläketurvaan liittyvistä näkemyksistä ja käsityksistä. Tutkimushaastatteluissa lähdettiin kartoittamaan tutkittavien näkemyksiä sekä tietämystä lakisääteisen eläketurvan tasosta. Samalla haastateltavilta myös kysyttiin näkemyksiä sosiaaliturvan tasosta, koska

lakisääteiset eläkkeet liittyvät hyvin olennaisena osana koko sosiaaliturvajärjestelmään. Haastateltavilla oli vahva mielipide, että suomalainen eläketurva kestää kansainvälistä vertailua muiden maiden kanssa.

”No, Suomessa on todella korkea sosiaaliturva. Sehän on yhteiskunnallisesti raskas tilanne, että ollaan jo jonkin aikaa maksettu ihmisten eläkkeitä, jotka eivät itse taas ole ehtineet kovinkaan pitkään sitä ...eläkettä keräämään ja sitten määrällisesti ihmiset lisääntyvät, niin en osaa hahmottaa onko se kuinka kestävä tai kestämaton tilanne” (Katja 37 v)

”Kyllä olettaisin, että se suhteellisen kattava on, mutta mitä... uutisia seuraa niin, ei se kyllä niin hyvä ole, mitä yleisesti luullaan. En muuta osaa sanoa... No ...sosiaaliturva saattaa olla... hiukan parempi, mutta ei siitä nyt henkilökohtaisia kokemuksia kuitenkaan ole. Miten se nyt on muuttunut...?” (Terhi 31 v)

Haastateltavista kaikki pitivät lakisääteisen eläkkeen nykyistä tasoa kohtuullisen hyvänä. Huoli lakisääteisen eläkkeen riittävydestä tulevaisuudessa oli taas monella mielessä heti keskusteltaessa eläketurvan tasosta. Tutkittavista kuusi henkilöä melkein heti sivulauseessa ottivat kantaa lakisääteisen eläkkeen riittävyteen tulevaisuudessa.

”En mä sillai niin hirveesti, mitä tossa nyt uutisissa kuulee. Ne, uhkaa nostaa taas eläkeikää seitsemääkymmeneen tai jotain tämmöistä kaavaillaan. En mä niin hirveesti siihen oo perehtynyt, mutta mitä nyt yleensä puhutaan. Niin tulee sitä kuunneltua.” (Markus 29 v)

”En mä tiedä onks se nyt niin kattava ku kuuntelee noita eläkeläisiä. Sanotaan, ny että jos sä tienaat työeläkettä tarpeeks, niin kansaneläke otetaan pois ja päinvastoin. Mitä siellä nyt on noita kokkeleita tehty? Mä en ny tiedä, se nyt varmaan riippuu eläkeläisestä miten se katsoo, onko se kattava heidän mielestään. Jos niin ku ajatellaan... en mä osaa siihen niin ku enempää sanoa..” (Heikki 37v)

Suurimmalla osalla haastateltavista ei kuitenkaan ollut silti käsitystä lakisääteisistä eläkkeistä ja niiden kattavuudesta yleisesti. Näkemyksiä eläkkeistä käytiin subjektiivisesti omien ja tuttavien kokemusten perusteella. Kuten myös Seppo ilmaisi asian.

”Sanoisin, etten niin tarkasti oo seurannut, enkä niin kauheen tarkasti osaa sanoa. Silloin seuraa kun kaverit jää eläkkeelle ja mitä ne sanoo, mitä ne saa. Meilläkin töissä yleensä on lähdetty eläkeputkeen 55-vuotiaana, mikä nyt ei enää taida ihan mahdollista olla. Kyllä ne silläkin toimeen on tullut.” (Seppo 54 v)

Haastateltavien näkemyksistä lakisääteisestä eläketurvasta kaikki haastateltavat nostivat esiin eläkeiän. Eläkeiän kaikki haastateltavat epäilevät nousevan tulevaisuudessa. Eläkeiän koetaan konkreettiseksi ja helposti muutettavaksi asiaksi.

”Tän hetken koen, että ne on aika hyvät, mutta se tulevaisuus on niin ku epävarma. Mä uskon, että ne tulee muuttumaan. Että eläkeikä tulee nouseen tai siis työkä, eli täytyisi olla kauemman ja kauemman töissä. Ja voi olla, että sosiaaliturvakin heikkenee, mutta en osaa sanoa. Mulla on vaan semmoinen ajatus, että ne tulee heikkeneen tulevaisuudessa.” (Terhi 31 v)

”Eläkeiän olen huomannut, että se on aika korkea, ainakin tälläi ruumiillisessa työssä olevalla.” (Ilpo 52 v)

Riippumatta haastateltavien taustasta nousee kaikkien vastauksissa esiin epävarmuus omista käsityksistä lakisääteisestä eläkejärjestelmästä yleisellä tasolla. Kaikki haastateltavat nostivat esiin eläkeiän nostamisen negatiivisena asiana.

4.2.2 Näkemykset omasta lakisääteisestä eläketurvasta

Haastateltavia pyydettiin aluksi arvioimaan yleisellä tasolla Suomen lakisääteisistä eläkeistä sosiaaliturvaa. Tämän jälkeen haastateltavia pyydettiin arvioimaan oman eläketurvan tasoa. Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta haastateltavat kertoivat saaneensa ainakin kerran laskelman omasta lakisääteisen eläkkeen tasosta. Haastateltavista ainoastaan kaksi henkilöä tunnusti pystyvänsä sanomaan kertyneen lakisääteisen eläkkeen tason viidensadan euron tarkkuudella.

”No joo sieltä ny tulee... onks se nyt Etera? Sieltä tulee aina silloin tällöin lappu, että mää seuraan sitä jatkuvasti, että paljonko se on. Eläkkeen taso on varmaan joku ...ööö... varmaan joku 70 prosenttia, mitä mää oon näitä lappuja seurannut. Oiskohan vuos sitten tullut viimeksi lappu.” (Seppo 52 v)

”Olen käynyt itse niitä netissä katsomassa. Oon koittanut itte niihin perehtyy. Mulla ei eläke tule olemaan kauhean iso, kun olen opiskellut niin paljon ja olen ollut paljon työelämästä paljon ku on ollut sitä opiskeluelämää. Sit totanoi niin työsuhteet on ollut välillä lyhyempiä ja sitten on ollut näitä äitiyslomia.” (Paula 48 v)

”En ole pariin vuoteen kattonut eläketurvakeskuksen laskelmia, mutta ajattelisin että se vois olla siinä jossain viidenkymmenen prosentin tuntumassa.” (Ilkka 41 v)

”Ei oo tullut sitten seurattuu... Sen lisäksi oon ajatellut, että lakkaa säästämästä kun jää eläkkeelle tai jos pääsee eläkkeelle. Kun tänä päivänä houkutellaan, että on

seitsemääkymmeneenkin. Sen jälkeen ei eläkettä enää varmaan tarviikkaan...” (Seppo 54 v)

”Kyllä se aika pieni tulee olemaan, kun tulotkin on ollut pienet työskentelyaikana...” (Sinikka 50 v)

Tutkimuksen haastateltavat pitivät omaa eläkettä melko pienenä. Haastateltavat tiesivät eläkkeeseen vaikuttavan oman palkan ja haastateltavat kaikki kokivat oman palkkansa pieneksi, jonka vuoksi he kokivat myös eläkkeiden tason jäävän matalaksi. Haastateltavilta kysyttiin eläkkeiden riittävästä tasosta. Kaikkien haastateltavien mielestä lakisääteisten eläkkeiden tason pitäisi olla vähintään 60 prosenttia palkasta. Haastateltavista viisi henkilöä vastasi, että lakisääteisten eläkkeiden pitäisi olla vähintään 70 prosenttia palkasta ja neljä henkilöä vastasi, että lakisääteisten eläkkeiden pitäisi olla 70–80 prosenttia palkkatasosta.

”Tietenkin työntekijäpuolella sitä odottais jonkin verran korkeammaksi. Kyl se sais ehdottomasti olla vähintään kaksi kolmasosaa palkasta. Mielummin... ihan jotain 70 tai jopa 80 prosenttia palkasta tietenkin sen toivoisi olevan. ” (Paula 48 v)

Kolme haastateltavaa halusi tuoda esiin eläkkeiden määrän kohtuullisuuden. Nämä henkilöt olivat vanhan eläkekatto järjestelmän puolesta ja kokivat yhteiskunnallisesti ongelmalliseksi suuret eläkkeet.

”Se riippuu tietysti, että mitä on tienannut. Mutta tuota noin... Kyllä se yleisellä tasolla sais olla mun mielestä sitten jossain 75 prosentin tai tällöisen tietämissä, mitä on tienannut. Mutta tietysti painottaen siihen, että jos on varsinainen palkka ollut pienempi niin heillä se prosenttiosuus on isompi kun sellaisilla, joilla on ollut suurempi palkka. Ettei sitten niin ku kaada koko systeemiä sillai sitten, että maksetaan hirveän suuria eläkkeitä niille, jotka on jo hirveän paljon tienannut. Heillä on varaa pistää rahaa sivuun aikaisemmin kun niillä on rahaa elämiseensä.” (Heikki 37v)

”Sanotaan että 60–70 prosenttia, ni se varmaan riittäis palkkatasosta. Jos on 2000 euron palkka, niin 1200–1400 euroo. Kyllä mä uskon, että oma eläkkeeni on 60–70 prosentin tasolla.” (Markus 29v)

”Onhan ne ihan hyvällä tasolla, mut onhan niitä ääripäitäkin. Sanotaan, että toinen tienaa 200 euroa kuukaudessa ja toinen 20 000 euroa kuukaudessa. On se tietysti... sanotaan sillai, ettei se tasan mee suhteessa, mut riippuu siitä mitä sä oot tienannut ja koko ikäsi tehnyt ja kerännyt. Että on se kiinni siitä, mutta sais ne eläkkeet hiukan tasaisemmin mennä, ettei joku tienaa ihan älyttömiä.” (Heikki 37 v)

Samoilla linjoilla Markuksen ja Heikin kanssa oli myös Jarno.

”Eläkkeen tasosta en osaa sanoa palkkaan suhteutettuna kun ihmisillä on niin erilaiset palkat. Jos jollain on palkka tosi kova ja saa eläkettä siitä 50 prosenttia, niin tulee toimeen sillä vallan mainiosti, mutta jos taas ajattelee toisesta ääripäästä henkilöä, joka saa minimipalkkaa niin silloin ei eläkkeet riitä. Kun nytkin tulee toimeen kädestä suuhun. Jonkinlainen eläkekatto pitäisi olla, mutta en osaa sanoa mitä se pitäisi olla. Jos ajattelee, että 40 000 euroa vuodessa mun mielestä pitäisi olla jo jonkinlainen katto. Kyllä siihen mennessä pitäisi olla jo muitakin säästöjä ja pitäisi sillä tulla toimeen jopa ilman sitä eläkettäkin.” (Jarno 32 v)

Haastateltavien vastauksista nousi esiin ristiriita lakisääteisten eläkkeiden tavoitetason ja tulevan tason mukaan. Pettymystä pienemmistä tuloista halutaan nimenomaan säännöllisillä kuukausittaisilla vapaaehtoisilla eläkesäästöillä kompensoida. Vastauksista nousee myös selkeästi esiin eläkesäästäjien halu eläkkeiden kohtuullistamisesta. Haastateltavat eivät selvästikään halua, että tuloerot kasvaisivat entisestään vielä eläkeaikana eläkeläisten välillä. Haastateltavat selvästi korostavat eläkeläisten tasavertaista kohtelua.

4.2.3 Käsitteet eläkkeen muodostumisesta

Seuraavana aihealueena haastateltavilta kysyttiin eläkkeen muodostumisesta. Aihealueella haluttiin selvittää millä tavoin haastateltavat käsittävät eläkkeen muodostuvan. Työeläkkeet kaikki haastateltavat osasivat liittää tehtyyn työhön, mutta varsinaisesti kovinkaan moni ei osannut tarkemmin sanoa eläkkeen muodostumisesta. Kaksi henkilöä liitti työeläkemaksun suoraan palkasta perittävään eläkemaksuun.

”Just tänään katsoin palkkakuittia, että sieltä oli siivu otettu pois. Ei se mikään suuri summa ollut, mutta oli se paljon suurempi mitä mä laitan vapaaehtoisesti sivuun. Mutta... mulla on semmoinen tunne, että siitä siivusta maksetaan jonkun muunkin eläkettä tai sairauseläkettä kun omaa... että tota... en koe, että se on vain minulle. Ehkä nyt sitten kohtuuden nimissä, että kuuluukokaan ihan kaikki? Mutta kyllä mä siitä enemmänkin ottaisin.” (Katja 37 v)

”No se tulee niistä työnantajan eläkemaksuista, joita peritään joka kuukausi palkasta. Näin oon ymmärtänyt.” (Paula 48 v)

Katja sekä Paula eivät kuitenkaan suoraan osanneet kertoa millä perusteella eläkemaksu palkasta otetaan, mutta molemmat henkilöt liittivät eläkemaksun menevän osittain omaan eläkkeeseen sekä osittain muiden eläkkeiden maksuun.

”Se kai lasketaan koko työhistoriasta nykyään. Onko se nyt 23 vuoden iän jälkeen, että se lasketaan sen jälkeen siitä jotenkin sitten. Onks se joku tietty prosenttiosuus sitten? Tai jotain... en mä nyt ihan tarkkaan sitä tiedä, mut mun muistaakseni se on 23-ikävuoden jälkeen mitä on kertynyt. Hetkinen... eikös se laskenu tän uudistuksen yhteydessä 18 vuoteen?” (Heikki 32 v)

”Se tulee mun töistäni, missä mä oon ollu niin mun eläke. Yhdistyy niistä. ” (Ilpo 52 v)

”Tulot tietysti ja sitten joku viimeisten vuosien keskiarvo, mistä sitten lasketaan... En enempää oikein taida tietää, etten oo edes ajatellut mitä vois saada.” (Seppo 50 v)

Vastauksista voidaan havaita, että haastateltavat ymmärtävät eläkkeiden kertymisen liittyvän työansioihin, mutta ketään ei osannut suoraan sanoa millä perusteella eläke kertyy. Vastaamisen tähän kysymykseen useat haastateltavat kokivat hieman ongelmalliseksi, koska haastateltavat olivat kovin epävarmoja omasta tietotasostaan eläkkeisiin liittyen, eikä halunnut vastata väärin kysymykseen. Tämän vuoksi haastateltaville kerrottiin haastateltavan vastauksen jälkeen eläkkeen muodostumisesta ja kaikki haastateltavat myönsivät kuulleensa ainakin jossain vaiheessa, että eläkettä kertyy ansiotuloista eri kertoimilla iän vaihdellessa (katso kappale 2.3).

Seppo ja Sinikka kommentoivat eläkkeen kertymistä, kun heille oli kerrottu millä tavoin eläke kertyy.

”Ei tämä mikään uusi uutinen sinänsä ole, mutta ei ole vaan jäänyt päähän.” (Seppo 54 v)

”Kyllä tämä joskus on tainnut jostain yhteydestä tainnut joskus tullut esiin.” (Sinikka 50 v)

4.2.4 Mikä muuttui työeläkeuudistuksen myötä vuonna 2005?

Työeläkkeen muodostumisen jälkeen kysyttiin vuoden 2005 alusta tulleesta eläkeuudistuksesta. Kysymyksen alussa kaikki hieman epäröivät vastaamista samoin kuin edellisessäkin kysymyksessä. Kaikki haastateltavat tiesivät eläkeuudistuksen keskeiset uudistukset. Tärkeimpänä mainittiin eläkkeen laskemisen perustuvan koko työhistoriaan.

”No se siinä nyt ainakin oli, että tuota noin... viimeiset työvuodet eivät vaikuta niin paljoa siihen tulevaan tuloon, mitä se aikaisemmin oli. Niillä kuitenkin on edelleen vaikutus, mutta se sitten on... taas suhteessa siihen, että jos jatkaa niin ku... työntekoa niin kutsutusti yli-ikäisenä eli ei jää eläkkeelle heti kuin se on mahdollista... niin se on sitten niin ku parempi. Tai ainakin vaikuttaa ne viime vuodet siihen sitten enemmän...” (Markus 29 v)

Eiköhän se ollut, että ennen se oli kymmenen vuotta, mikä nyt sitten poistui. Lasketaanko siihen nyt sitten... niin ku opiskelu...opiskeluajaltakin, mitä sä oot tehnyt töitä... en oo ihan varma, että miten se menee. En tiedä nyt sitten ihan tarkkaan. Muistaakseni se on 18 -vuotiaasta eteenpäin... Eikös työttömyyskin kerrytä sitten eläkettä? Enää ei pysty kikkailemaan eläkkeen parantamisessa, kuin aiemmin viimeisen kymmenen vuoden tuloilla pystyi parantamaan eläkettä jos teki oikein kovasti... Olikohan muuta mitä uudistui... Niin eläkeikä tais nousta 63–68 vuoteen, vissiin vai miten se meni? Oliko se ennen 65 vuotta pelkästään... Eiks se nyt nosta vissiin hiukan sitä eläkepottii, jos jatkaa 63 tai 65 ikävuoden jälkeen... (Heikki 37 v)

”Se riippuu tapauksesta, millai ihminen on ollut töissä. Kyl se vissiin on ihan hyvä, että se lasketaan koko työuralta. Mut onhan niitä ihmisiä, jotka ajattelee sen toisella tavalla, että ois hyvä että se lasketaan viimeiseltä kymmeneltä vuodelta. Mä luulen, että jos eläke laskettaisiin viimeiseltä kymmeneltä vuodelta, niin eläkkeet ois parempii.” (Ilpo 52 v)

”No sanotaan, että pintapuoleisesti. Ei siihen ihan sillai oo tullut perehdyttyä. Se nyt siitä on jäänyt lähinnä mieleen, että eläkeikä nousi. Että, ehkä on mahdollista ja ehkä pitääkin olla nyt pidempään työelämässä ennen kun voi eläkkeitä ajatella.” (Paula 48 v)

Kaikki tutkittavat pitivät eläkkeen laskentatavan uudistamisesta positiivisena ja oikeudenmukaisena tapana laskea eläkkeitä. Aiemmin käytössä ollutta viimeiseen kymmenen vuoden ansiotuloihin perustuvaa eläkepalkkaa pidettiin negatiivisena asiana. Kaksi vastaajaa koki, että laskettaessa viimeisen kymmenen vuoden palkkaa eläkepalkkana, liittyi siihen mahdollisuus parantaa eläkkeen tasoa työskentelemällä viimeisinä työssäolovuosina enemmän parantaen eläkepalkkaa. Tämä koettiin epäkohdaksi. Kolme vastaajaa koki, että ruumiillisessa työssä viimeisenä kymmenenä vuotena ei välttämättä pysty täysitoimisesti työskentelemään. Työelämästä pidempiä pätkiä poissa olleet henkilöt eivät myöskään pitäneet eläkkeen laskentatavan uudistamista huonona asiana koko järjestelmän kannalta. Vastaajista kahdella henkilöllä oli ollut työhistoriassa yli kymmenen vuoden ajanjakso, minkä ajalta kertynyt eläke jää vaatimattomaksi, myös nämä henkilöt kokivat eläkkeiden kertyvän uuden järjestelmän mukaan oikeudenmukaisemmin. Opiskelua ja kotona lapsien hoitamista pidettiin vaihtoehtona työnteolle ja elämänlaadun kyseiset henkilöt kokivat olleen tällä

ajanjaksolla parempaa. Myös eläketurvaa, tosin pientä kertyy kotona oloajalta. Tämä koettiin positiiviseksi asiaksi.

Eläkeiän käsitteleminen aiheutti monelle ongelmia. Eläkeiän tiedettiin eläkejärjestelmässä muuttuneen ikävälille 63 – 68 ikävälille. Osalla vastaajista oli käsitys, että virallinen eläkeikä nousi 60 ikävuodesta ja osalla oli käsitys, että eläkeikä laski 65 ikävuodesta 63 vuoteen. Kaikille vastaajille oli jäänyt mieleen, että työskentely pidempään kerryttää eläkettä paremmin. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan tiennyt kuinka paljon enemmän eläkettä kertyy ”iäkkäämpänä” kuin nuoremmilla. Kysyttäessä minkä ikäisestä lähtien eläkettä kertyy isommalla karttumalla, tähän kysymykseen tarkkaa vastausta ei osattu antaa. Kaikkien vastaukset vaihtelivat 60 ja 65 ikävuoden välillä. Haastatelluilta selvitettiin myös eläkkeelle jäämisen lykkäämisen vaikutuksia parempaan eläkekertymään. Koska kenelläkään haastateltavalla ei ollut täysin tarkkaa tietoa eläkkeen karttumasta, haastattelija kertoi tarkemmat tiedot. Eläkkeen karttuma on 1,5 prosenttia 54 ikävuoteen asti ja siitä eteenpäin 63 ikävuoteen 1,9 prosenttia. Yli 63 vuotiaalla eläkkeen karttuma on 4,5 prosenttia eli kolminkertainen 53 -vuotiaaseen nähden. (TyEL 63§) Haastateltavien vastaukset heijastelevat Maslowin tarvehierarkian (esim. Rauramo 2004) mukaisia ihmisen tarpeita. Maslow esittää ihmisten tarpeiden jakautuvan fysiologisiin, turvallisuus, sosiaalisiin, arvostukseen sekä itsensä toteuttamisen tarpeisiin. Fysiologisiin tarpeisiin kuuluvat ihmisen perustarpeet kuten nälkä, jano, uni jne. Turvallisuuden tarpeet koostuvat vaaran välttämisestä, varmuudesta ja suojautumiselta eri haitoilta. Sosiaaliset tarpeet koostuvat ystävyydestä, välittämisestä, hyväksymisestä ja yhteenkuuluvuuden tunteesta. Arvostuksen tarpeisiin kuuluvat itsekunnioitus, itsenäisyys, kiitoksen ja tunnustuksen saaminen. Itsensä toteuttamisen tarpeisiin kuuluvat saavutukset, kehittyminen jne. Kun alemmalla tasolla olevat tarpeet ovat tyydytetty, eivät Maslowin teorian mukaan ne enää käy motivaation lähteinä yksilölle. (Maslow 1954, esittänyt Lämsä ym. 2005, 81–83) Kaikki vastaajat uskovat yhteiskunnan ja julkisten eläkkeiden kattavan vähintään perustarpeet ruoan ja asumisen suhteen tulevaisuudessakin (katso luku 4.2.5). Vasta tämän jälkeen ovat toissijaiset elämän laadun parantamiseen liittyvät tarpeet. Rahan motivoiva vaikutus on todettu olevan pieni ja samaa tarvehierarkiaa heijastelee myös tämän tutkimuksen vastaukset. Yhdellekään vastaajalle ei raha tule olemaan tekijä säilymään työelämässä, jos työssä ei viihdy ja mahdollisuus eläkkeelle on jäädä iän puolesta.

”Se riippuu taas pitkälti, että mimmosessa kunnossa ihminen on siinä vaiheessa. Jos on kauhean rahnainen ja semmoinen ja tämmöinen, niin ei kauheasti houkuta jäämään vaikka saisi enempi. Kyl siinä sitten koittaa nauttia niistä eläkepäivistä jo. Jos on kolmeneljäkymmentä vuotta ollut työelämässä, niin mä luulen ett se riittää aika monelle siinä vaiheessa.” (Heikki 37 v)

”Paljonko se sitten ihmisiä houkuttaa ja itse olen pohtinut, että paljonko se minua houkuttaa olla pidempään, että saisi isomman rahasumman, mutta ehkä se työn mielekkyyden on kuitenkin se mikä siellä työssä pitää.” (Terhi 31 v)

Ilpo suhtautui rahan motivoivaan vaikutukseen työelämässä pidempään pysyäkseen myönteisimmin. Mutta hänenkin vastauksesta tulee ensimmäisenä esiin huoli työssä jaksamisesta.

”Mielestäni kyllä tämä kannustaa olemaan työelämässä pidempään, jos vaan fyysisesti ja henkisesti siihen pystyy... Eihän se ikä sitä ihmisen työssäoloa ratkaise, moni muu asia. Terveys on yksi ensimmäinen... ja jos joutuu yhtäkkiä olemaan tekemättä yhtään mitään, niin on se mun mielestä... ihmeellinen asia... olla vaan ja käydä kuittaamassa eläkkeet pankista. Jos eläkettä saisi niin paljon, että pystyy elämään ja harrastamaan, niin mikäs siinä.” (Ilpo 54 v)

Tärkeimmäksi tekijäksi eläkkeelle jäämiseen uskottiin olevan työssä jaksaminen. Jaksamisella tarkoitettiin niin fyysistä kuin henkistä kuntoa. Kaikki haastateltavat kokivat työpaineiden kasvaneen työpaikoilla ammattiryhmästä huolimatta. Haastateltavat kokivat myös, että henkiseen jaksamiseen liittyvät ongelmat tulevat yleistymään eläkkeelle jäämisessä.

”Kyllä nimenomaan ja kun on näitä ehtinyt näkemään kollegoita, jotka ovat 65 täyttäneet ja on edelleen työelämässä mukana niin miettii, että ehtiikö ne nauttimaan ollenkaan siitä eläkkeestä terveenä ja virkeinä ja sitten taas kun nyt on niin ku vähän eri asemassa ja sillä tavalla, ni nyt sitten vähän enemmän juttu siirtyy siihen suuntaan, että todella asiantuntijat pidetään mitä halutaan pitää mahdollisimman pitkään ja annetaan arvostusta ja kerrotaan ni sitten ne pysykin pitkään. Mut sit ku ne jää vihdosta viimein 70 kymppiset pois ni ne kävelee niin ku suoraa hautaan suurin piirtein.” (Katja 37 v)

Työssä jaksamisen lisäksi eläkkeelle jäämiseen vaikuttaa lainsäädäntö. Kaikki vastaajat totesivat tavoittelevansa työskennellä lakisääteiseen eläkeikään asti. Lakisääteisen eläkeiän nostamisella haastateltavat vastasivat olevan samansuuntainen vaikutus eläkkeelle jäämiseen. Eläkeikää nostamalla ihmiset pyrkivät työskentelemään pidempään, mikäli se on mahdollista fyysisistä ja psyykkisistä tekijöistä johtuen.

Eläkeikään viittasi myös Seppo, joka kommentoi myös työpaikkojen yleisistä käytännöistä.

”Meilläkin töissä yleensä on lähdetty eläkeputkeen 55-vuotiaana, mikä nyt ei enää taida ihan mahdollista olla. Kyllä ne silläkin toimeen on tullut.” (Seppo 54 v)

4.2.5 Lakisääteisen eläkejärjestelmän tulevaisuus

Haastateltavia pyydettiin ottamaan kantaa lakisääteisen järjestelmän tulevaisuuteen. Vastauksista heijastui, etteivät haastateltavat usko varsinaiseen eläkepommiin, vaan odottavat saavansa lakisääteisistä eläkkeistä ainakin perustoimeentulon. Ikäluokkien välillä kuitenkin on havaittavissa, että nuoremmat alle 40 -vuotiaat suhtautuvat yli 40 -vuotiaita kriittisemmin eläkejärjestelmään. Nuoremmat henkilöt uskovat eläkkeiden tason jäävän alhaisemmaksi ja eläkeiän nousevan useammalla vuodella.

”Musta tuntuu, että eläkeikää nostetaan ja voi olla, että mein eläkemaksujakin pikkuhiljaa nostetaan. Kun valtiolta loppuu yksinkertaisesti rahat. Jostain rahat täytyy kerätä.” (Heikki 37 v)

”Kyllä mä näkisin, että jotain rahaa sieltä kyllä tulee, muttei se sellaiseksi tuu muuttumaan, ettet mitään saa. Sanotaanko näin, että kyllä sieltä jotain saa, mutta jos haluaa osan ainakin pitää tästä... Reissaamisesta ja vapausasteiden moninaisuudesta, niin kylä mä uskon, että jotain kannattaa ainakin laittaa sukan varteen. Jotenkin ajattelen sitä, että se ikähaarukka saattaa entisestään levitä” (Katja 37 v)

Tässä tutkimuksessa haastatelluilta alle 40-vuotiailla on julkisiin terveydenhuoltopalveluihin selkeästi eläketurvaa heikompi luottamus. Eläkkeiden rahastointi vaikuttaa tähän omalta osaltaan ja Jarno uskoo, että eläkkeiden rahastoinnin vuoksi eläkkeiden taso tulisi olemaan nykyisellä tasolla myös tulevaisuudessa. Jarnolla oli erittäin kriittinen näkemys julkisista terveydenhuoltopalveluista.

”Suurelta osin ainakin julkinen terveydenhuolto menee entisestään huonompaan suuntaan. Mää näkisin, että julkiset terveydenhuoltopalvelut tulee poistumaan melkein kokonaan ja enemmän ollaan yksityisten varassa. Eläkkeitä varmaan maksetaan, mutta muut etuudet tulee poistumaan enenemässä määrin. Eläke on jonkinlainen tuki ja turva. Mää näkisin, että julkiset terveydenhuoltopalvelut poistuu, mutta Kela tulisi korvaamaan yksityisiä lääkäripalveluita enenemässä määrin. Niistä tulee niin ku se julkinen terveydenhuolto. Julkiset terveysasemat tulee kaatumaan siihen omaan mahdottomuuteensa mikä se rupee olemaan. Uskoisin, että Kelan rooli tulee olemaan

tulevaisuudessa nykyistä merkittävämpi. Maksut voi olla ihan hyvin pakollisia maksuja. En näe mitään ongelmaa, että jos maksut tästä nousis jokusen prosenttiyksikön. Ei se välttämättä niin huono asia olis, kun ajattelee että mitä sillä saa vastineena.” (Jarno 32 v)

”Uskon, että tulevaisuudessa ketä eläkkeelle tulevat jäämään, ovat eläkkeensä maksaneet. Sitten nuori sukupolvi eli suurten ikäluokkien jälkeinen sukupolvi tulee maksamaan omaa eläkettänsä. Se kertyy niin ku yksi yhteen.” (Markus 29 v)

”En usko, että eläkkeiden määrä tulee nousemaan, mutta luulisin että eläkkeiden taso pysyisi suurin piirtein nykyisen tasoisena. Uskoisin, että tulevaisuudessa otetaan entistä enemmän indeksikorotuksia huomioon, että taso pysyisi tulevaisuudessa vähintään sillä tasolla kuin se on nytkin, ettei se siitä ainakaan laskisi.” (Jarno 32 v)

Markuksen ja Jarnon kanssa samoilla linjoilla julkisesta terveydenhuollosta ja sosiaalipalveluista oli myös Heikki.

”Voi olla, että pysyy suurin piirtein samalla tasolla... tai voi olla, että heikkeneekin jos työvoimasta alkaa pulaa olemaan. Kun siitä koko ajan toivotetaan, että sairaaloista ja noista jää koko ajan porukkaa, niin voi olla ettei siellä oo työntekijöitä. Uskon, että hiukan heikkenee kymmenenkin vuoden ajalla.” (Heikki 37 v)

Kaikki miehet ottivat esiin eläkkeistä keskusteltaessa työvoimapulan. Osaavasta työvoimasta oli jo tässä vaiheessa pulaa tutkimukseen haastateltujen miesten työpaikoilla.

”Kyllä varmaan alaikärajaa nostetaan kuudestakymmenestä ylöspäin. Niin kyllä se tuntuisi, ei ainakaan mukavalta. Jos nyt puhutaan, että alaikäraja menee seuraavaksi varmaankin 65 vuoteen takasin. Kun aletaan puhua työvoimapulasta, niin eikö se oo helppoa pistää sinne alaikärajaan vähän lisää. Kerkeää vielä tekemään moneen kertaan muutoksia ennen ku pääsee eläkkeelle. Kyllä se tuntuu minusta pahalta jos eläkkeelle pääsemisikää nostetaan. Kyllä meillä töissä on semmoisiakin kavereita, jotka on 65 täyttänyt, mutta ei ainakaan vielä oo jäänyt eläkkeelle. Mut heillä ei muuta harrastusta oo kun työ. Mulla on ainakin semmoinen näkemys, ettei eläkkeiden taso ainakaan yleisesti nousemaan tule. Pikemminkin pikku hiljaa laskemaan. Uskoisin, että tämä aiheutuu siitä, ettei enää oo nuoria, jotka sen eläkkeen aikanaan tulee maksamaan ja tekisi töitä.” (Seppo 54 v)

Eläkeiän nousemisen lisäksi haastateltavat uskoivat myös eläketason muutokseen. Tämä on luonnollista kun haastateltavilla ei ollut aivan tarkkaa käsitystä nykyisestä eläkejärjestelmästä.

”Tän hetken koen että ne on aika hyvät, mutta se tulevaisuus on niin ku epävarma. Mä uskon, että ne tulee muuttumaan. Että eläkeikä tulee nouseen tai siis työkä, eli täytyisi olla kauemman ja kauemman töissä. Ja voi olla, että sosiaaliturvakin heikkenee, mutta en osaa sanoa. Mulla on vaan semmoinen ajatus, että ne tulee heikkeneen tulevaisuudessa.” (Paula 48 v)

”No kyllä ne eläkeikää nostaa tästäkin tietysti. Mielestäni se on väärin nostaa eläkeikää. Yksi on tietysti terveys kun ajattelee vuosia eteenpäin, että jaksako. Tehdastyö on kuitenkin aika rasittavaa. Uskon, että eläkkeet tulevat ainakin jollakin tavoin muuttumaan. Aina tulee jotain uudistuksia, sitä ei tiedä sitten millai. Voi olla että positiivisestikin muuttuu.” (Sinikka 50 v)

Tämän tutkimuksen osalta voidaan sanoa, että tutkimukseen haastatellut henkilöt luottavat eläkejärjestelmän kestävyteen tulevaisuudessakin. Huolta kuitenkin on eläkkeiden tasosta, mutta yleisesti haastateltavat uskoivat saavansa ainakin jonkinlaisen työeläkkeen. Eläkkeen uskotaan tulevaisuudessa kattavan vähintään perustoimeentulon. Nämä vastaukset heijastelevat myös edellisessä kappaleessa esiin tuotua huolta eläkeiästä. Eläkkeelle pääsemisen kynnyks näyttää olevan suurin huoli tulevaisuuden eläkejärjestelmässä. Ihmiset haluavat myös nauttia eläkkeellä oloajasta, vaikkakin lakisääteisen eläkkeen määrä olisi hieman pienempi.

TAULUKKO 3. Haastateltavien luottamus lakisääteiseen eläkejärjestelmän tasoon.

Heikko luottamus lakisääteisten eläkkeiden tasoon	Vähintään kohtuullinen luottamus lakisääteisten eläkkeiden tasoon
Sinikka, 50 vuotta	Paula, 48 vuotta
Ilpo, 50 vuotta	Katja, 37 vuotta
Seppo, 54 vuotta	Terhi, 31 vuotta
Heikki, 37 vuotta	Markus, 32 vuotta
Jarno, 32 vuotta	
Ilkka, 41 vuotta	

4.3 Tarve eläkkeen täydentämiselle

Lakisääteiseen eläkejärjestelmään kaikki eläkesäästäjät luottivat ainakin jollakin tasolla. Seuraavaksi selvitettiin haastateltavien tarpeita ja syitä vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen. Eläkkeen laskenta koko työhistorian perusteella aiheuttaa pitkään työelämän ulkopuolella olleilla henkilöillä sen, että eläke monesti heikkenee. Tämä on yksi kriteeri minkä vuoksi varsinkin naisilla on tarve eläkkeen täydentämiselle, koska erityisesti monella naisella ansiotulot ovat alle 30-vuotiaaksi asti hieman matalat

johtuen opiskeluista sekä perhevapaista. Haastatelluista naisista yksikään ei kuitenkaan kokenut näiden seikkojen olleen kriteereitä eläkesäästämislle. Enemmänkin naiset kokivat eläkesäästämisen nostavan kuukausittaista käytettävissä olevaa rahaa eläkeikäisenä.

”No sitä haluaisi, että kuukausiansiot olisivat riittävät. Eli että voisi vielä nauttia siitä vapaa-ajasta, että olisi rahaa muuhunkin kun pakolliseen ruokaan ja pakollisiin menoihin. Olen nähnyt, että monet kituuttaa tosi pienellä ja se ei ole mitään mukavaa. Se tuntuu tosi pahalta. Ja tota noi niin, että voisi mahdollisesti matkustaa, nauttia tai jotain että pärjäisi niillä rahoilla. Säännölliset kuukausitulot on tärkeitä. No tota kyllä sekin ajatuksena oli, ja on ehkä edelleenkin siinä mielessä, että osittain senkin tähden että ympärillä on eläkeläisiä. Että yhtäkkiä kun ihmiset jäävät eläkkeelle, että ne ei pääsekään mihinkään. Että haluaisi olla vielä terveenä myös vapaalla, ettei anna kaikkeansa työnantajalle ja sit menee vaan enää jonkun rollaattorin kanssa tuolla ettei pääsekään mihinkään. Jotenkin haluaisi niin ku taata sen, että olis terveitä mahdollisesti päästäkin, että on terveitä vuosia.” (Paula 48 v)

Paula jatkaa vielä, että hän kantaa aidosti huolta eläkejärjestelmän riittävydestä. Paula haluaa nimenomaan varautua siihen mahdollisuuteen, että eläkejärjestelmä ei tulekaan välttämättä kestävään. Eläkevakuutuksessa oleva säästö on käytettävissä myös perustoimeentuloon, mikäli siihen on tarvetta. Varsinkin kun Paula koki työelämässä olevien aukkojen johdosta lakisääteisen eläkkeen jäävän hänen osaltaan kovin pieneksi. Hänellä on aito tarve täydentää eläkettä vapaaehtoisesti säästämällä.

”Vähäisellä osalla kuitenkin semmoinen mielessä, että sitä ei koskaan tiedä että eläkkeet lakkautettaisiin, ei ehkä ihan näin karrikoidusti, mutta on joku turva kuitenkin. Eli huoli yleisestä järjestelmästä, se ei ole ollut iso huoli, mutta en voi kieltää etteikö se olisi ollut yksi osa ajatuksia, että mikä se tulevaisuus tulee olemaan.” (Paula 48 v)

”Eläkkeen parantamista on ajatellut, mutta en niinkään että paikkaisin sitä koloa, joka on 1990-luvulla, jolloin olen ollut työikäinen, mutta en työelämässä. Kun olen opiskellut... ni en ole ajatellut miten se sinne kertyy. Kun on näitä opiskelun kautta tai muuten mielenkiinnon kautta seurannut silloin kauan sitten. Kun siihen vaikutti vaan ne viimeiset vuodet, niin tiedän että se tuli tavallaan koko pätkälle. En ole ajatellut miten se vaikuttaa mulle, tietysti sitten kun se vaikuttaa mulle, oon vaan toivonut ettei ainakaan huononna.” (Katja 37 v)

Katjalla varsinainen perimmäinen tarve vapaaehtoiseen eläkkeeseen varautumiseen oli huoli lakisääteisten eläkkeiden tasosta hänen eläkeaikanaan. Katja uskoi lakisääteisten eläkkeiden tarjoavan tulevaisuudessa perustulon, mutta Katja haluaa varautua omilla säästöillään parempaan elämäntasoon. Katjan kanssa samoilla linjoilla olivat kaikki

henkilöt. Eläkesäästäminen oli nimenomaan aloitettu sen vuoksi, että rahaa olisi enemmän käytössä eläkeikäisenä.

”No se oli yksi muoto säästää, ihan vaan semmoinen. Että pistetään vähän rahaa sivuun. Eri tapoja oli jo aiemmin aloitettu nämä muut säästöt. Lapsille meni jo vähän ja tuntui siltä, että jos olisi joku... Ehkä silloin oli ainakin odotukset sieltä verotuksen puolelta, että jos sieltä tulis jotain hyötyä. Suoraan sanottuna, en ole yhtään seurannut että onko sieltä tullut hyötyä, toki sijoitusneuvojan kanssa tehtiin isompi siirto eläkepuolelle, kun tuli muista tota säästöistä sen verran tuottoa, että näytti siltä, että verottaja iskee väliin, niin pistetään mielummin sinne ne rahat kun annetaan sosiaaliavustusta. Että se oli mun mielestä mielekäs ratkaisu, että ei ainakaan epäitsekkäs ratkaisu. Mä halusin sen rahan itselleni, enkä antaa verottajalle. Mä maksan siitä verot sitten joskus pitkän ajan kuluttua.” (Katja 37 v)

Ilkka, Heikki ja Jarno toivat esiin myös aiemman eläkkeelle pääsemisen.

”Kyllä ensimmäinen tavoite oli, että pääsis aikaisemmin eläkkeelle. Mutta kyllä... silläkin on vaikutusta, että tää eläkejärjestelmä muuttui. Ja sitten tosiaan puuttuu se kymmenen vuotta tienauksesta pois, niin toi sekin osaltaan vaikuttaa asiaan. Mutta perusjuttu oli kuitenkin aikanaan se, että pääsis joskus jo... ehkä alle kuuskymppisenä eläkkeelle.” (Ilkka 41 v)

”Ehkä siinä oli silloin aikanaan, että vois päästä aikaisemmin eläkkeelle. Jos ei pääse aikaisemmin, jos sitä muutetaan valtion taholta, niin se parantaa lakisääteistä eläkettä. En mä nyt tiedä onko se suoranaisesti eläkkeeseen liittyvä, mutta kun sä säästät eläkevakuutukseen niin niitä ei sitten saa sieltä pois hurvitteluun muuta kun maksamalla kalliin hinnan.” (Heikki 37 v)

”Kyllä yhtenä päätöskriteerinä oli, että eläkevakuutuksen avulla voisi jäädä aiemmin eläkkeelle. Mutta kyllä mä sanoisin, että aloitin vapaaehtoiseen eläkkeeseen säästämien sen veroedun vuoksi. Kyllä mä eläkejärjestelmään sen verran kuitenkin luotan, että jään eläkkeelle viimeistään 70-vuotiaana. Eläkesäästämisessäni ei kuitenkaan ole ollut ajatuksena varsinainen eläkkeen täydentäminen.” (Jarno 32 v)

Eläkkeelle aiemmin jäämistä pelkästään vapaaehtoisten säästöjen turvin ei kuitenkaan pidetty realistisena vaihtoehtona. Säästäjät olivat kuitenkin miettineet tätä mahdollisuutta, jos työelämässä ei yksinkertaisesti pysty olemaan mukana lakisääteiseen eläkeikään asti.

”No sanotaan, että se on ihan hyvä vaihtoehto säästämiselle. Olen itse ollut tyytyväinen, että olen aloittanut säästämisen. Se on kuitenkin helppo ja kuukausittain menevä summa on kuitenkin suht koht pieni ja veroedun vuoksi siitä rahasummasta saa osan takaisin.” (Jarno 32 v)

”No jaa... en mä siinä mitään semmoista nää. Tietysti se turvaa eläkettä enemmän... mut kyllä mä aattelen, että se on enemmän yksi säästömuoto kuin muut säästötoimenpiteet...” (Ilpo 52 v)

Ilpo kiteytti vastauksensa miten hän näkee eläkevakuutuksen roolin osana eläketurvaa. Ilpon kanssa samoilla linjoilla olivat kaikki vastaajat. Vapaaehtoinen eläkevakuutus mielletään tyydyttämään säästämistarvetta samoin kuin mikä tahansa rahasto- tai muu säästämiskohde. Seppo toi vastauksessaan myös esiin eläkevakuutusten voimakkaan tarjonnan sijoituspalveluita tarjoavien toimijoiden osalta.

”Kyllä hyvä asiakaspalvelija sai meidät houkuteltua tähän, ei itse tullut niinkään ajateltua asiaa. Mutta ei tää mikään huono oo ollut. Tässä nyt aikaa myöden sitä kertyy jonkin verran ja joku vuosi sitten maksettiin vähän enemmänkin, että kyllä sitä enemmän eläkkeen tason korotusta on tullut ajateltua.” (Seppo 52 v)

Erityisesti pankit ovat voimakkaasti ja systemaattisesti tarjonneet viime vuosien aikana eläkevakuutuksia asiakkailleen. Harvat pankissa käyneet henkilöt ovat välttyneet eläkevakuutusten tarjoamiselta. Pankit ovat aktiivisella tarjoamisella luoneet asiakkailleen tarpeita, joita pankin asiakkaat eivät välttämättä ole edes itse tiedostaneet. Haastatelluista henkilöistä ainoastaan Katja olisi ottanut eläkevakuutuksen ilman, että pankista sitä olisi edes hänelle tarjottu. Eläkevakuutuksen ottaneet henkilöt eivät ole pitäneet asiaa mitenkään pahana asiana. Haastateltavat henkilöt eivät todennäköisesti muuten olisi varautuneet omaan eläkeikään, ellei asian käsittelyä olisi herätelty pankissa.

4.4 Vapaaehtoinen eläkevakuutus

4.4.1 Perustelut vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ottamiselle

Haastateltavilta haluttiin selvittää, että minkä vuoksi eläkesäästämässä oli nimenomaan päädytty eläkevakuutuksen ottamiseen. Eläkevakuutuksen poikkeuksellinen verotus suhteessa muihin säästömuotoihin oli kaikille jonkinlainen päätöskriteeri. Vakuutusmaksujen vähennyskelpoisuuden vaikutus oli kuitenkin vähäinen. Eläkevakuutuksen verotukseen liittyviä näkemyksiä esitetään tarkemmin kappaleessa 4.5. Vastauksista nousi esiin myös tekijä, ettei eläkesäästöjä pääse

nostamaan ennen ennalta määriteltyä ajankohtaa. Erityisesti miehet kokivat tämän olevan hyvä asia säästämässä. Tällöin säästöt varmasti tulevat olemaan eläkeikäisenä nostettavissa. Vapaista säästöistä rahat on nostettavissa, eikä eläkeikäisenä välttämättä olisi enää säästöjä jäljellä.

”Mielestäni on oikein hyvä asia, ettei säästöjä saa nostettua pois aiemmin kuin sopimukseen on määritelty.” (Jarno 32 v)

”Eiköhän se ole syynä, ettei saa rahoja pois. Jos rahastosta tekee lunastuksen, niin ne on seuraavana päivänä käytössä ja menee niillä sitten hurvitteleen jo huomenna. Eläkevakuutuksella et. Jos rahat on vaikka säästötilillä, niin ne saa kans nostettua ja inflaatiokin niitä sieltä nakertaa.” (Heikki 37 v)

Vastauksista nousee esiin myös se, ettei haastateltavat juurikaan olleet miettineet eläkesäästämistä tarkemmin. Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen säästävät henkilöt olivat tiedostaneet tarpeen vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen, mutta muita säästömuotoja kuin eläkevakuutusta ei oikeastaan ollut mietitty vaihtoehtona eläkesäästämiseen. Yhtenä eläkevakuutuksen ottamisen kriteerinä mainittiin eläkkeelle aikaisempi pääseminen. Muissa säästömuodoissa kuin eläkesäästämässä vastaavanlaisia nostorajoitteita ei ole. Ilkka kuvaa hyvin näkemystä, ettei kuitenkaan muita säästömuotoja juuri mielletä suoranaisesti eläkesäästämisen vaihtoehtoiksi. Tätä kuvaa edellisessä kappaleessa esitetyt tarpeet eläkesäästämisen aloittamiseksi. Miehillä tarpeena oli nimenomaan pääsy aikaisemmin eläkkeelle. (katso luku 4.3.1)

”Vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen aloin säästämään mahdollisuudesta päästä aikaisemmin eläkkeelle.” (Ilkka 41 v)

Eläkevakuutuksenottamisen kriteerinä myös mainittiin säästämisen helppous. Eläkevakuutukseen on helppo säästää. Vakuutusmaksut saa laitettua suoraveloitukseen tai maksupalveluun. Tässä tutkimuksessa haastateltavien eläkevakuutuksissa ei ollut mitään pakollisia maksuohjelmia, vaan säästäminen vakuutukseen on täysin joustavaa eli vakuutukseen maksaminen voidaan lopettaa missä tahansa vaiheessa ilman sanktioita.

”Se on helppo, kun se menee kerran kuukaudessa tilistä, niin sitä ei edes huomaa. Ei tarvitse itse hoitaa asiaa sen enempää.” (Sinikka 50 v)

”Varmaan pankin neuvoista. Tai siis ollaan käyty läpi eri vaihtoehtoja. Varmaan tällöisen viranomaisen ehdotuksesta tai suosituksesta tai tällöisestä tuskinpa se ihan oma ymmärrys on ollut siinä takana.” (Paula 48 v)

”Mä en uskois, että jos mä säästäisin ihan tilille tai muuhun, että mä saisin sitä samaa rahaa kuin tän vakuutuksen kautta... Tarkoitan siinä, että tuotto on eläkevakuutuksessa parempi.” (Ilpo 52 v)

Eläkevakuutus miellettiin muiden säästötuotteiden kilpailijoina, joten erona muihin säästömuotoihin eläkevakuutuksen ottamisen kriteerinä Paulaa ja Sinikkaa lukuun ottamatta muut mainitsivat eläkevakuutuksen vakuutusmaksujen vähennyskelpoisuuden. Tosin on myös huomioitavaa se, että kaikilla haastateltavilla oli myös muita säästöjä kuin vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen säästetyt varat. Haastatteluun valituilla henkilöillä oli keskimäärin eläkkeeseen säästetty noin 10–20 prosenttia sijoitusvarallisuudesta. Tämä ei ollut haastateltavia valittavien henkilöiden osalta otanta perusteena, vaan haastateltavat arvioivat eläkesäästöjen olevan tässä suuruusluokassa.

”Kyllä se oli niin, että pankissa kerrottiin hyväksi tuotteeksi ja siinä oli tämä verohyöty, verovähennysoikeus.” (Seppo 54 v)

”Kyllä yhtenä päätöskriteerinä oli, että eläkevakuutuksen avulla voisi jäädä aiemmin eläkkeelle. Mutta kyllä mä sanoisin, että aloitin vapaaehtoiseen eläkkeeseen säästämien sen veroedun vuoksi. Kyllä mä eläkejärjestelmään sen verran kuitenkin luotan, että jään lakisääteiselle eläkkeelle viimeistään 70-vuotiaana. Eläkesäästämisesäni ei kuitenkaan ole ollut ajatuksena varsinainen eläkkeen täydentäminen.” (Jarno 32 v)

Seppo sekä Jarno olivat ainoat henkilöt, jotka mainitsivat eläkevakuutuksen ottamisen kriteeriksi pelkästään vakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuuden. Jarno oli ainoa henkilö, joka koko tutkimuksen aikana mainitsi vakuutussäästöjen verotuksesta vakuutetun kuoleman tapaustilanteessa (katso luku 3.7)

Katjalla voimakkaana päätöskriteerinä eläkevakuutuksen ottamiselle olivat ystävien suositukset. Ystävien ja tuttavien suositukset ostopäätösprosessin tekemisessä ovat muutenkin yksi tärkeimmistä tekijöistä (Kuusela, 1994).

”Ehkä se oli eniten semmoinen puhuttu ja tuli... Oli semmoinen olo, että siinä... On hyvin pieni riski... Ja helppo. Ehkä se oli semmoinen että siitä oli kuitenkin puhuttu ja tuttavapiiri, joka on saman ikäisiä, niin semmoiset ihmiset, joita itse arvostaa ja tietää, selvittää asioita hyvinkin perusteellisesti, niin oli jo säästänyt hetken aikaa ja tuli

semmoinen olo. Että toikin säästää, että onko se ihan tosissaan ajatellut, että tää on hyvä juttu. Kyllä se vähän oli semmoinen, että jos toi on tätä miettinyt, niin kyllä munkin.” (Katja 37 v)

Katja lisää, että ystävien kanssa keskustelussa voimakkaana esiin tuli nimenomaan eläkesäästämisen verotus ja eläkevakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuus.

”Se on ollut suurimpia vaikuttimia. Mutta kuitenkin se mikä se on niin mä en ihan tarkkaan tiedä. Mä luotan näihin, jotka tavallaan puhuvat asian puolesta. Se mikä silloin oli tilanne kun keskusteltiin pankin ja näiden konsulttien kanssa, jotka tarjosivat omia palveluitaan. Kyllä se painoi vaakakupissa ihan merkittävästi, mutta en mä osaa yhtään sanoa miten se on toteutunut kun ennustettiin ja laskettiin, että onko se toteutunut mun käteisvarannoissani. En ole seurannut asiaa, miten paljon se on laskenut verojani, mutta tiedän että se on.” (Katja 37 v)

4.4.2 Eläkevakuutuksen positiiviset ja negatiiviset puolet

Haastateltavilta kysyttiin eläkesäästämisen positiivisista ja negatiivisista puolista. Eläkevakuutus ei kuitenkaan suurempia näkemyksiä herättänyt suuntaan eikä toiseen haastateltavissa. Toisaalta tässä tutkimuksen kohderyhmässä ei ole kriittisimpiä henkilöitä kommentoimaan eläkevakuutuksia, koska nämä henkilöt luultavasti eivät olisi säästäneet eläkevakuutukseen ja tämän vuoksi olisivat jääneet pois tutkimuksen otoksesta.

Kaikki haastateltavat kokivat vapaaehtoisen eläkevakuutussäästämisen positiiviseksi tai vähintäänkin neutraaliksi puoleksi, ettei rahoja pysty nostamaan vakuutuksesta pois ennen vakuutusopimukseen kirjattua ajankohtaa eläkesäästöjen nostamiselle. Jarnolla ja Heikillä asia oli jopa yksi eläkevakuutuksen ottamisen kriteereistä (katso luku 4.4.1). Asiaan osaltaan vaikuttaa se, etteivät eläkesäästöt ole ainoita säästöjä henkilöillä. Haastatelluilta kysyttiin näkemyksiä omista kulutustottumuksista ja kaikki eläkevakuutukseen säästäjät kokivat olevansa keskimääräistä suomalaista säästäväisempiä omasta subjektiivisesta näkökulmasta katsottaessa.

”Rahat pysyisivät kuitenkin säästössä, vaikka ne saisi nostettua. Mulla kyllä pysyisi muutenkin.” (Paula 48 v)

”Ei mulla ainakaan oo mitään huonoja puolia sanottavana. Itselleni ei ainakaan ole mikään ongelma, ettei rahoja saa nostettua ennen kuin silloin määräaikana.” (Sinikka 50 v)

”Onpa vaikea kysymys... en mä osaa vastata siihen mitään... ei mitään erityisiä tuntemuksia herättävää... Minusta toisaalta positiivista voi olla, ettei sieltä pysty nostamaan rahoja pois, ettei niitä voi ottaa sieltä...” (Ilpo 52 v)

Katja suhtautui kaikista kriittisimmin eläkesäästöjen nostorajoituksiin, mutta hänkin piti asiaa positiivisena.

”Ehkä se on yksi syy siihen, miksi en ole mukana sen isommalla potilla, että kertymää ei oo kuitenkaan sen enempää. Se on semmoinen kaksipiippuinen juttu. Toisaalta se on erittäin hyvä asiakin, että se on ainakin mikä pysyy siellä. Mutta sitten taas, on siellä niitä pakoteitä. Kai sitä juridisesti avioeronkin saa aikaiseksi, jos se olisi se veruke millä saa rahat pois. En ole sillä tavalla oo kauhean huonoksi kokenut. Lähinnä se on harmillisinta, ettei ole vaihtoehtoja.” (Katja 37 v)

Katjan vastauksesta nousee esiin myös edellisessä luvussa käyty asia eläkesäästämiseen liittyvästä näkökulmasta. Eläkevakuutus on Katjankin mielestä yksi vaihtoehto säästämiseksi. Toisaalta eläkesäästämiseksi ei Katjakaan näe muita vaihtoehtoja kuin eläkevakuutuksen.

Seppo ei nähnyt erityisiä positiivisia ja negatiivisia asioita eläkevakuutuksesta. Positiiviseksi hän näki eläkevakuutuksen verotuksen. Eläkesäästämisen aloittamisessa suurin syy oli varautuminen tulevaisuuteen. Vakuutukseen Seppo on aloittanut säästämään nimenomaan vakuutusmaksujen verovähennysoikeuden vuoksi.

”Ei tässä nyt mitään huonoja puolia ole kokenut olevan. Raha on kuitenkin tallessa minkä joskus sieltä sitten saa. Sitä vaan odottelee, että koska sitä saa alkaa nostamaan. Verovähennysoikeus on ollut pieni porkkana, silloin ku se muuttui niin säästöä lisättiin niin, että sai vähentää enempi sinä vuonna. Sitä on puhuttu tässä muutaman kerran jälkeenpäin, että nostettaisiin sitä summaa, mut ei vaan oo tullut sitä tehtyä. Nytkin vuoden lopulla soitettiin pankista, että pistetäänkö vakuutukseen lisää, mutta sekin jäi vaan tekemättä ennen vuoden vaihdetta. Itse en ole kokenut mitenkään ongelmaksi, ettei säästöjä pysty nostamaan kun ei ikinä ole elänyt niin, että viimeiset rahat ovat takataskussa koko ajan. Nyt tässä odottaa sitä päivää, että koska ne saa ottaa sieltä.” (Seppo 54 v)

Paula toi esiin eläkevakuutuksen monipuolisuuden. Eläkevakuutuksen tuotto on mahdollista sitoa eri rahastoihin. Tätä mahdollisuutta kuitenkin on vähemmän käytetty. Paula ja Katja nostivat kuitenkin vastauksestaan esiin, että he haluavat

eläkevakuutuksessa olevien säästöjen olevan turvassa rahastokurssien heilunnalta ja pitää eläkevakuutuksessa matalampaa riskitasoa kuin muissa sijoitusmuodoissa huolimatta pitkästä sijoitusajasta. Katja ja Paula suhtautuivat kriittisimmin lakisääteiseen eläkejärjestelmään sekä heillä oli myös selkeimmät tarpeet täydentää lakisääteistä eläketurvaa.

”Mitä kaikkee nyt sit mul oli ni mun pistettiin tää eläkejuttu nyt sitten samalla tavoin. Tämä eläkevakuutus on kuitenkin korkopuolella, että olisi jonkinlainen takuu siitä että eläkettä tulee olemaan. Sitten mulla on niissä muissa pienissä sijoituksissa jotain osakejuttuja ja ne on tullut tässä ny alaspäin. Eläkepuolelle en niitä ole juurikaan käyttänyt kun haluais, että kun säästöjä nostaa että siellä olisi mitä sinne on laittanutkin.” (Paula 48 v)

”Kyllä mä itse miellän, että tämä olisi semmoinen pienempi riski. Vähän laiska näissä raha-asioissa. Pääasia, että sitä on.” (Katja 37 v)

Heikki pitää eläkevakuutussäästöjään pelkästään sijoitussidonnaisissa rahastoissa. Tällä hetkellä hänellä on koko eläkesäästö osakerahastoissa. Heikki sanoo, ettei hänelle eläkevakuutuksen riskitaso poikkea muista sijoitusmuodoista.

”Ei se nyt niin poikkea. Säästöaika ny on aika pitkä, ett ei se nyt niin kauheasti toi kurssien heilunta haittaa tässä vaiheessa. Tietysti jos ne ropisee kauheasti alaspäin, että kaikki rahat hupenee, niin voi se silloin vähän harmittaa. Sitä sanotaan, että jos ne putoo pohjaan, niin kyl ne sieltä jossain vaiheessa nousee. Toisaalta säästän joka kuukausi, niin tulee sieltä pohjaltakin ostettua. Ei ne aina vaan voi jatkuvasti nousta. Nää rahastot on mulla ollu ny jonkin aikaa. Nykyisin niitä rahastoja on neljä vai viis. Muutokset tehdään yleensä pankkivirkailijan kanssa läpi. Oon hajauttanut sijoituksia, ettei kaikkii oo yhteen paikkaan pistetty. No tässä on ihan hyvä, että jos sä rahastoo vaihdat, niin pystyy ilman että verottaja puuttuu väliin, tekemään siirron rahastosta toiseen. Niitä pystyy neljä kertaa vaihtaan toiseen rahastoon. Ei niitä nyt ihan joka päivä oo järkee lähtee vaihtamaankaan.” (Heikki 37 v)

”No ei oikeestaan. Tietysti, jos sitä sais alkuvaiheessa painotettuu sitä sillai, ett ois sitä riskii enemmän, mutta sitten loppuvaiheessa se olis varmemmassa, eli semmoista vois aatella... Mut en tiä onko siitä vastaavaa hyötty.” (Ilkka 41 v)

Seppo ei käytä rahastoja eläkevakuutuksessaan. Hänellä oli huonoja kokemuksia rahastoihin sijoittamisesta vuosituhanen vaihteessa. Tämän vuoksi hän pitää kaikkia sijoituksiaan tällä hetkellä myös eläkevakuutusta puhtaasti korkotuotteissa.

”Mulla on vähän huonoja kokemuksia noista sijoitusrahastoista. Niistä tuli aikalailla takkiin 2000–2002 välillä. Taisin lähtee niihin mukaan huipulta ja pohjilta sitten myin

kaikki ku ei hermo kestäny. En ainakaan muutamaan vuoteen vielä lähde mukaan rahastoihin.” (Seppo 54 v)

Eläkesäästöistä vajaa kolmannes oli vuoden 2006 lopussa sijoitussidonnaisessa osassa. (www.fkl.fi 2008a.) Tutkimukseen valituista henkilöistä kolmella oli eläkevakuutus sidottu sijoitusrahastoihin (katso luku 3.2). Eli suhdeluku tässä tutkimuksessa oli sama kuin vakuutuskannassa keskimäärin on.

Eläkesäästöt ovat sidottuja yhteen vakuutusyhtiöön ja eläkesäästöjä ei voi siirtää yhtiöstä toiseen. Eläkesäästöt jäävät aina vakuutusyhtiötä vaihdettaessa alkuperäiseen vakuutusyhtiöön. Haastateltavat eivät kokeneet tämän olevan minkäänlainen ongelma. Haastateltavista ainoastaan Seppo ja Heikki sanoivat, että olisi hyvä jos säästöt voisi siirtää yhtiöstä toiseen. Muut haastateltavat totesivat, että nykyinen järjestelmä on ihan hyvä, jossa vakuutusyhtiötä vaihtaessa vanha vakuutussäästö jää voimaan alkuperäiseen yhtiöön. Seppo ja Heikki olisivat myös valmiita maksamaan siirtämisestä pienehkön kulun.

”Kyllä se olisi ihan hyvä jos toisesta paikasta saisi paremmat edut, niin voisi siirtää säästöt muualla samoin kuin pankkitileillä tai vahinkovakuutuksissakin. Olisin valmis maksamaan kyllä, jos siitä pidemmässä juoksussa mulle olisi hyötyä.” (Seppo 54 v)

”Kyllä mä luulen, että vois olla että siitä vois maksaa. Jos siitä jotain hyötyä sais. Tietysti vois ajatella, että vois kilpailuttaa sitten vakuutusyhtiöitä, ni vois saada parempia etuja siitä... että ois se ihan hyvä juttu. Parempi tuotto olis lähinnä syy vaihtaa. Ja sitten noi rahastovaihtoehdot, jos toisella ois paremmat rahastotuotot. Oisin kyllä valmis maksamaan prosenttien puolentoista säästöä, jos se olisi mahdollista vaihtaa toiseen yhtiöön. Jos toiselta sais pari kolme prosenttia parempaa tuottoa...” (Heikki 37 v)

Sepolla ja Heikillä ei ollut suunnitelmissa vaihtaa vakuutusyhtiötä. Molemmat kuitenkin sanoivat, että eläkesäästöjen siirtäminen toiseen yhtiöön kiinnostaisi, jos siitä olisi saavutettavissa selvästi hyötyä.

4.4.3 Eläkkeeseen säästämässä tapahtuneet muutokset

Haastateltavilta kysyttiin oliko säästämässä tapahtunut muutoksia säästöaikana. Tutkimukseen valitut henkilöt kaikki säästivät tällä hetkellä säännöllisesti eläkevakuutukseen. Kaikki haastateltavat sanoivat maksaneensa vakuutukseen

säännöllisesti samaa summaa koko ajan kuukausittain. Kolme henkilöä kuitenkin mainitsi laittaneensa eläkevakuutukseen vuonna 2004 isomman summan, koska eläkevakuutusmaksuja sai tuolloin vähentää viimeisen kerran ansiotuloista. Kaikki mainitsivat, että voisivat säästää eläkevakuutukseen hieman isompaakin kuukausittaista summaa, mutta eivät olleet kuitenkaan nostaneet säästösummaa.

”Kyllä se samanmoisena on ollut koko ajan. Lisäsijoitus tuli tehtyä silloin muutama vuosi sitten kun tämä verotus muuttui. Silloin tuli laitettua vähän isompi summa.” (Seppo 54 v)

”Muistasin niin, että se kuukausi summa oli alkuun pienempi, mutta jossakin vaiheessa sitä nostin. Ja muutama vuosi sitten vuoden vaihteessa pistin sinne erillisen potin. Joku useempi tonni tai pari tonni... Ja tietysti saattaisi olla, että sinne vois enempikin pistää sitä rahaa, mutta ei vaan oo toimeentunut. Se on selkee ku menee joka kuukausi joku tietty summa. Onhan siellä sitten jotkut ohjeet siihen, millai sinne voi ihan itsekin pistää ylimääräistä rahaa.” (Ilkka 41 v)

”Ei ole tapahtunut muutoksia. Markka-aikana kun aloitin säästämään, niin se on pyöristetty myöhemmin tasasummaksi. Joskus oon laittanut hiukan enemmänkin, mutta ei mitenkään säännöllisesti isompia lisäyksiä.” (Heikki 37 v)

”Säästösummat ovat vaihdelleet tässä näiden säästövuosien aikana. Ei varsinaisesti mitään isompaa syytä ole ollut. Toisina vuosina on ollut rahaa sen verran enemmän että on vaan halunnut laittaa rahaa säästöön. Omasta halusta on ollut ihan kiinni.” (Jarno 32 v)

Katjalla on varaa säästää kuukausittain enemmänkin vakuutukseen. Ongelmana on, että säästöjä ei voi nostaa halutessaan vapaasti. Katja koki, että hänen elämän tilanteeseen saattaa tulla muutos paikkakunnan vaihdoksen suhteen ja tämän hän koki olevan tällä hetkellä kuitenkin suurin ongelma säästämisessä vakuutukseen nykyistä enemmän. Nykyinen elintaso heikkenisi, jos hän joutuu muuttamaan pääkaupunkiseudulle ja asumismenot nousisivat nykyisestä Katjan arvion mukaan huomattavasti. Tämän vuoksi Katja ei tällä hetkellä uskalla säästää eläkevakuutukseen enempää.

”No tavallaan varaa olisi kasvattaa tulevaisuudessa. Jos elämäntilanne jatkuisi samalla tavoin kuin nyt, että asuisi Porissa, missä elinkustannukset on kohtuulliset. Mutta mulla on toinen toimisto Espoossa. Ja kutsu on sinne päällä koko ajan. Ihan minä päivänä vaan saa sinne muuttaa, niin elinkustannukset, jos palkka ei muutu, niin elämän muoto ja asumismuoto romahtaa ihan totaalisesti. Kun mulla on nyt se pala mikä otetaan, onko se 50 euroa niin siitä ei pääse kuin yhteen suuntaan. Että mä oon aatellut, että se vois olla se. Se miksi juuri eläkevakuutukseen, niin se on tavallaan se helpoin, ei tarvitse

erityisesti seurata yhtään mitään ja laiskottaa ja käy sitten vaan katsomassa sitä, että ton verran tuli. Eläkevakuutuksessa ne tuotot eivät tavallaan oo mitään korkeita, mutta tavallaan se harmittaa. Mutta se on taas.. siitä palkkio siitä omasta aktiivisuudesta tulee siitä muuta kautta. Mutta onhan siinä koko ajan se portti pidetty mielessä, että jos sitä rahaa ihan oikeesti haluaa, niin täytyy olla itse aktiivisempi kuin ihan eläkesäästämisen kautta. Se vaan on mein perheessä ollut tämä toinen osapuoli aktiivisempi. Kyllähän meillä enemmän seuraa ja muutokset tekee sijoituksiin.” (Katja 37 v)

Eläkevakuutuksiin säästämässä ei haastateltujen osalta havaittu tapahtuneen olennaisia muutoksia säästöaikana. Säästövaraa eläkevakuutukseen kaikilla henkilöillä olisi. Kolme henkilöä kymmenestä oli pankin aloitteesta lähtien lisännyt eläkevakuutukseen vuonna 2004 isomman lisäsijoituksen, kun yksityishenkilö sai vähentää vakuutusmaksut viimeistä kertaa ansiotuloista.

4.4.4 Näkemyksiä eläkevakuutussäästämisen tulevaisuuden kehityksestä

Haastateltavat olivat säästäneet eläkevakuutuksiinsa noin 3–5 vuotta. Eläkevakuutussäästäjiltä haluttiin saada näkemystä, miten he arvioivat eläkesäästämisen tulevaisuudessa kehittyvän. Eläkesäästämisen haastateltavat arvioivat yleisesti kasvavan, mikäli säästäminen ylipäätään on yksilötasolla mahdollista.

”En mä usko, että suomalaiset tulevat sikiämään yhtäkkiä, että tulisi uusia veronmaksajia. Sieltähän sen rahan on tultava. Ne jotka haluaa käyttää rahaa enemmän myöskin eläkepäivinä, niin täytyy olla itse aktiivinen ja pistettävä säästöön. Olkoon se säästäminen ihan mitä tahansa eläkesäästäminen tai sijoittaminen tai kultapossukerho tai mihin kukakin säästää, niillä jotka säästää niin niillä on rahaa ja niillä on merkittävästi rahaa vähemmän jotka elävät nyt sata lasissa tai elävät velkakierteessä. Toivoisin, että jokainen lähtisi säästämään. En mä ihan niin tukevasti usko yhteiskunnan tukeen pitkässä juoksussa. Ihmiset muuttuvat koko ajan itsekkäämmiksi ja itsekkäämmiksi. Halutaan koko ajan nauttia siitä työstä. Ne jotka tekevät työt, niin ne saavat palkkaa. Eikä vaan niin, että se raha on laajassa jaossa kaikille samalla tavalla. Mutta toivon, että ihmiset lähtisivät edes jollain summalla tohon mukaan.” (Terhi 31 v)

”Mää uskon, että kyl se varmaan tulee kasvamaan. Nää lakisäätteiset eläke-edut tulee varmaan kuitenkin muuttumaan huonompaan suuntaan, ni ihmisten on pakko alkaa säästämään näihin. Tai tota ei siis oo pakko, mutta mä uskon, että kyl näiden suosio tulee kuitenkin kasvamaan, ku tulevaisuus on niin epävarmaa.” (Paula 48 v)

”Kyllä näkisin kasvavan, jos työllisyys pysyy hyvänä, että on mistä säästää. No kyllä niitä on paljon ihmisiä, jotka eivät ajattele paljoa viikon yli tai vuoden yli. Mutta kyllä uskon, että tämmöinen tulee lisääntymään, kun itse ainakin epäilen lakisäätteen eläkkeen laskemista, niin kai tämmöisellä sitä korvataan sitten.” (Seppo 54 v)

Nuoret miehet Jarno, Heikki ja Markus ottivat esiin nuorten tilanteen. He näkivät eläkevakuutuksen toissijaiseksi säästämiskohteeksi. Rahaa säästetään mieluummin nopeasti nostettaviin säästökohteisiin ja nuorilla on isoja hankintoja, joiden vuoksi säästettävää ei niin paljoa riitä. Jarno ja Heikki näkivät, että osa pystyy säästämään omaan eläkkeeseen ja osa ei. Tämän he arvioivat pidemmällä tulevaisuudessa johtavan yhteiskunnan jakautumiseen. Toisaalta asia nähtiin enemmän valintakysymyksenä samoin kuin Katjakin koki tilanteen. Eläkesäästäminen on vaihtoehto rahan kulutukselle nyt heti tai myöhemmin tulevaisuudessa.

”Jos ajattelee tämän päivän nuorisoo, niin niillä on kuitenkin sitä varallisuutta, että pitäis pystyä säästämään. Jos valtion eläkkeet menee joku päivä nurin niin kyl ois hyvä, että olisi jotain... Että kyllä tulee varmaan jonkun verran nousemaan. Mutta nuoret kuluttaa tänä päivänä paljon ja sitä säästöön ei hirveästi jää. Tarvitaan hienot autot ja asunnot heti.” (Markus 29 v)

Heikki nosti esiin myös kysymyksen ajoittain eläkesäästämiseen kohdistuvasta keskustelusta ja eläkesäästämisen tarpeesta. Verotusmuutokset ja mahdolliset muut korvaavat sijoituskohteet saattavat vaikuttaa negatiivisesti eläkesäästämiseen.

”Kyll mää uskon tähän järjestelmään, mutta kyllä ihmisten olisi hyvä varautua. Ihmisten säästäminen muihinkin säästökohteisiin kyllä tulee varmaan kasvamaan... mut nyt taitaa olla vähän hiljaisempi hetki yleisesti. Keskustelu eläkesäästämässä on vaikuttanut asiaan. Tässä nyt viiden vuoden päästä, kun silloin on jäämässä todella paljon ihmisiä eläkkeelle, niin silloin voi olla tulossa muutoksia.” (Heikki 37 v)

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan ainakin sanoa, ettei eläkevakuutuksen verotukseen ja eläkeiän nostamisella kuitenkaan ollut juurikaan eläkesäästämiseen vaikutusta.

4.4.5 Vapaaehtoisen eläkkeen nostaminen

Tässä tutkimuksessa haastatelluista henkilöistä ketään ei osannut sanoa eläkesäästöjen käytöstä tarkemmin. Ajatuksena eläkesäästöjä on käyttää lähinnä elämäntason parantamiseen. Tulevaisuus eläkeikäisenä yleisesti nähtiin positiivisena asiana ja sairastelua tai muuta terveydenhuoltopalveluihin ei ketään ollut ajatellut eläkevakuutuksella varautuvan.

”Enemmän kuitenkin se on siinä mielessä säästetty, että sais sitten jotain mukavaa...”
(Heikki 37 v)

Paula oli tutkimuksessa ainoa henkilö, joka koki selkeästi eläkkeensä olevan riittämätön ja hänellä oli muutenkin suurempi huoli tulevaisuudesta.

”No sekä että varmaan siinä mielessä kun on käynyt ajatus, että jos työeläke ei oo iso, niin sitten se on lisäturva siihen. Mutta voi olla, että se menee pelkästään elinkustannuksiin. Vaikee sanoa niin pitkälle, mutta haluaa varmistaa sen, että pärjäisi. Ja mahdollisesti ei tarvitsisi ihan joka senttiä laskee, että tänään on nyt vaan kymmenen euroa mahdollista käyttää. Ettei tarvii laskea ihan jokaista penniä mitä sinne kauppaan vie.” (Paula 48 v)

Kaikkien haastateltavien vastaukset Paulaa lukuun ottamatta olivat samantapaisia Heikin kanssa. Vapaaehtoisten säästöjen ajateltiin enemmän tarjoavan parantavan elämänlaatua.

4.5 Eläkevakuutuksen verotus

Eläkevakuutussäästäjiltä selvitettiin eläkesäästämisen kohdistuvaa vaikutusta eläkevakuutuksen verotuksen muuttumisesta ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Paula ei kokenut eläkevakuutuksen verotuksella olevan vaikutusta hänen säästämiseen, eikä hänen säästäminen ollut muuttunut millään tavoin verotusmuutoksen johdosta.

”Ei, ei ole. Se on ollut koko ajan samansuuruinen. Kyl se välillä kävi mielessä, että summa olisi ollut suurempi, että siitä olisi hyötynyt myös verotuksessa. Mutta tota noi niin kun on niitä muitakin menoja, niin ei sitä voi ihan kauheasti säästää. Olishan se ollut ihanteellista, että olis pystynyt laittaan enempi sivuun.” (Paula 48 v)

Haastateltavista henkilöistä Katja, Seppo ja Jarno mainitsivat veroedun vaikuttaneen säästämissäätöihin.

”Kun se asia tuli esiin, niin totesin että jaaha ...näin kävi. Mutta en muista yhtään mitä olisin ajatellut. Ehkä se oli enemmän semmoista jasså där. Muutoksella ei voi sanoa, että olisi ollut vaikutusta. En mä ainakaan tehnyt mitään muutoksia. Tiedän, että iso kohu siitä tuli ja ihmiset kokivat muutokset erittäin negatiivisena. Oliko siinä sitten mimmainen uhka ja toteutuiko se, niin en tiedä. Hälinä vaimeni, niin ajattelin, että kun mitään muutakaan ei ole, ei mitään muuta vaihtoehtoa ole. Jos miettii, että jos verotus

muutuisi takaisin vanhaan järjestelmään, niin mä en osaa sanoa paljonko se mua hyödyttäisi. Olisi itse asiassa äärimmäisen mielenkiintoista tietää, että paljonko tämä verotuksen muutos vaikuttaa itselläni. Jos asian tietäisi, niin pitäisikö sitten perustaa kansalaisliike ajamaan muutosta takaisin?” (Katja 37 v)

”Ei sillä vaikutusta ainakaan mulla ollut, mutta kyllä se on huono asia, että mennään voimassaolevia sopimuksia muuttamaan. Mutta ei sillä mitään ratkaisevaa vaikutusta ollut, että olisin säästämisen lopettanut.” (Seppo 54 v)

”Periaatteessa vähennysten määrä on nyt ihan sama, vaikka eläkesäästämisen verotus muuttui ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Mutta ei ainakaan mitenkään säästäminen muuttunut minulla. Eläkeiän nostaminen oli mielestäni paha paikka. Oli vähän huono homma, kun näihin vanhoihin sopimuksiin kajottiin. Se ”kismittää” aika paljon.” (Jarno 32 v)

Eläkevakuutuksen verotuksen muuttuminen ei kuitenkaan vaikuttanut kenenkään haastateltavan eläkesäästämiseen millään tavoin. Heikillä oli neutraali suhtautuminen verotukseen. Hänelle verotuksella ei ollut minkäänlaista merkitystä säästämisspäätökseen tekemiseen eikä varsinaiseen eläkesäästämiseen.

”Mun mielestä se oli vähän niin ku väärin, kun muututtiin jo olemassa oleviin sopimuksiin. Kyllä mä sen ymmärtäisin, että uusiin sopimuksiin ois tehty pelkästään muutokset...Mut se todettiin vissiin, että se on niin suosittua, että tartti siihen puuttua.” (Heikki 37 v)

Eläkevakuutuksen verotuksen kaikki eläkesäästäjät kokivat epäselväksi. Ketään ei tiennyt mitä eläkevakuutuksen verotuksesta käytännössä on hyötyä. Yleisesti eläkevakuutuksen vakuutusmaksujen vähennykseen kuviteltiin liittyvän suurehko hyöty tuotossa, mutta vakuutuksen verotuksen kokonaisuuden hahmottaminen oli kaikille haastateltaville liian haastava.

Heikki pohti eläkevakuutuksen vakuutusmaksujen vähennyskelpoisuuden tarpeellisuutta:

”Miksei se vois olla, sillä voi saada ihmiset paremmin säästämään omaa eläkettä. Mut jos sitä jatkuvasti muutetaan, niin ei siinä oo mitään järkeä, että menee kaikki hyöty tästä säästämisestä, kun ei tiedä mihin voi luottaa. Voi olla, ettei vanhat säästäjät säästäkään eläkevakuutukseen enää niin paljoo ja uusia säästäjiä ei tuu jos muutoksia tehdään paljon. Ihmisiltä menee luottamus tuotteeseen. Ei välttämättä oo kauheesti järkeä säästää tällaiseen, jos tällaisesta saa nostaa vasta silloin kun nostaisi työ tai kansaneläkettäkin.” (Heikki 37 v)

Kaikkia eläkevakuutussäästäjiä harmitti voimassaolevien sopimuksiin tehdyt muutokset. Tämä koettiin kaikin puolin vääräksi. Muutoksien tekeminen voimassaoleviin

vakuutus sopimukseen uskottiin yleisesti horjuttavan luottamusta koko vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen.

4.6 Eläkesäästämisen tulevaisuuden näkemyksiä

4.6.1 Eläkevakuutuksen kanssa kilpailevat säästötuotteet

Tutkimuksessa selvitettiin eläkesäästäjien kiinnostusta eläkesäästämisen muihinkin sijoitusmuotoihin kuin pelkästään eläkevakuutukseen. Tutkittavilta kysyttiin olivatko he kuulleet Siva-työryhmän esittämistä ehdotuksista eläkesäästämisen verotuen lisäämiseksi muihin sijoitustuotteisiin kuin pelkästään eläkevakuutukseen. Ketään haastateltavista ei muistanut kuulleensa Siva-työryhmästä tai työryhmän tekemistä ehdotuksista. Asia oli jäänyt samassa yhteydessä verotuksesta käydyn keskustelun varjoon kaikilla haastateltavilla. Vaihtoehtoiset verotuetut eläkesäästömuodot eläkevakuutukselle jakoivat tutkittavat kahteen eri ryhmään. Ketään ei varsinaisesti kaivannut muita säästömuotoja, mutta enemmistö haastateltavista koki, että eläkesäästämässä olisi hyvä olla useampia vaihtoehtoja.

”Olishan se ihan hyvä, että olis muitakin muotoja, mutta mulla on kuitenkin näitä muita säästömuotoja jo olemassa. Että jotenkin on semmoinen luonne, että on aina säästänyt. Jo pienestä olen aloittanut säästämisen. Että aina on elänyt niin, että jotain on jäänyt sukan varteenkin. Vaikkei ne siellä sukan varressa oo, mut pankissa kuitenkin.” (Paula 48 v)

”No jos vaan tulee olemaan muita vaihtoehtoja kuin vakuutus, niin ne on ihan varteenotettavia vaihtoehtoja. Vaikka ei vakuutuksessa ole mitään moitittavaa minulla, mutta on ihan hyvä, että olisi vaihtoehtoja.” (Jarno 32 v)

”Sitä en osaa sanoa olisiko niistä yhtään enempää hyötyä. Se riippuu, että mitä sijoituskohteet on ja miten ne tuottaa ja näin... mutta oon ehdottomasti sitä mieltä, että ihmisten kuuluisi saattaa päättää sijoituksistaan ja rahoistaan itse, kun on kyse myös vapaaehtoisesta eläkesäästämisestä. Ihmisellä kuuluu olla paljon valinnan varaa. Toisissa sijoituskohteissa saattaa olla paremmat tuotot. En mä pidä sitä pahana, markkinat ja suhdanteet saattavat vaikuttaa jonkun verran siihenkin. Itse kun ajattelen, että miten vaikuttaisi kohteisiin, niin en mä ainakaan lähde kauhean suurella riskillä säästämään eläkkeelle. Mutta voi se olla, että se sotkee ihmisiä, että on liikaakin vaihtoehtoja, että mihin rahansa laittaa. Mutta kyllä silti vaihtoehtoja pitää olla.” (Katja 37 v)

Katja nosti esiin asian, että vaihtoehtojen lisääntyminen saattaisi sekoittaa kuluttajan päätöksenteon. Päätöksen tekeminen eläkesäästämistä saattaisi hankaloitua, kun vaihtoehtoja tulisi lisää. Samaa mieltä olivat Seppo ja Sinikka.

”Jaa-a. En mä nyt loppujen lopuksi tiedä, että minkä takia tarvisi olla niin kauhean monta muotoa. Ehkä se saattais sekoittaa pientä päätä liikaa, kun niistä asioista ei oo niin paljoo perillä eikä ymmärrä niistä. Että vois olla parempi, että on vaan yks muoto.” (Seppo 54 v)

”Kyllä niitä vois olla enempi, mutta onko niistä sitten enempää hyötyä...?” (Sinikka 50 v)

”No se vois olla... tietysti ihmisillä sais olla valinnan varaa. Jokaiselle löytyisi oma tuote, mihin voisi säästää oman riskitason suhteen.” (Heikki 37 v)

Haastateltavista kaikki uskoivat eläkesäästämisen suosion yleisesti kasvavan, jos vaihtoehtoja olisi enemmän. Eläkevakuutuksen säästettävän summan eivät tutkimukseen haastatellut eläkesäästäjät usko muuttuvan, vaan muihin säästömuotoihin lisättäisiin eläkesäästämistä. Haastateltavat kuitenkin pohtivat kysymystä, että pystyvätkö ihmiset yleisesti säästämään nykyistä enemmän.

”Eläkesäästämistä voisin ehkä lisätä, jos olisi varaa lisätä. Eli ottaa muitakin sijoitusmuotoja lisäksi. Eli tässä on kuitenkin se tarkoitus, ettei pelkästään säästäminen vaan se loppu eli mitä varten tämä on. Tämä on nimenomaan siihen vanhuuteen ja siihen eläkkeen lisäksi.” (Paula 48 v)

”No kyllä se vois olla ihan hyvä, mikä sitten kellekin sopii. Vois olla hyvä asia... Voisin kyllä harkita, jos olisi muitakin muotoja. Pitäis ne sitten kuolemantapauksen johdosta saada kans 100 prosenttisesti pois.” (Ilpo 54 v)

”Voisi olla, että se saattaisi yleisesti ehkä lisätäkin säästämistä. Vaikka itse olen sitä mieltä, ettei niitä vaihtoehtoja tarvitsisi enempää olla.” (Seppo 54 v)

Heikki koki tärkeäksi, että eläkeasioista keskusteltaisiin yleisesti enemmänkin. Eläke sanaa Heikki uskoi monen ihmisen kammoksuvan ja ajatteli, että eläkesana voitaisiin korvata vapaaehtoisessa säästämisessä jollain toisella nimellä. Heikki nosti esiin ikääntymisen. Moni ei halua keskustella ja ajatella itseään useiden vuosikymmenien päästä tulevaisuudessa. Samaa kommentoivat aiemmin tutkimuksessa muun muassa Seppo ja Katja.

”Vois säästääkin, jos olis jollain toisella nimellä. Toi eläke on semmoinen, ettei se kuitenkaan houkuttele monia ihmisiä. Se on semmoinen kummajainen. Ne ei ajattele sitä niin pitkälle. Se vois olla, että jos olis jollain toisella nimellä... se vois houkutella nuorisoo säästämään niin sanotusti pahan päivän varalle. Sen vois mieltää, että olis kolmenkymmenen vuoden päästä odottamassa rahaa, ettei kaikkia käytettäis nyt heti. Kaikki ei miellä sitä, että tulee joskus siihen ikään. Kolmekymppinen ei välttämättä ajattele eläkeasioita, kun ne on niin kaukana.” (Heikki 37 v)

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että eläkesäästämiseen myös eläkevakuutuksen jo aiemmin säästäneet kaipaavat valinnanvaraa. Varsinaisesti eläkevakuutukseen jo säästäneet tutkittavat henkilöt eivät kuitenkaan kaivanneet muita sijoitustuotteita, koska haastateltavat pelkäsivät muiden tuotteiden sekoittavan päätöksentekoa. Eläkevakuutus antaa sijoitusmuotona monipuoliset mahdollisuudet eläkesäästäjän tavoitella haluamallaan riskillä haluamaansa tuottoa. Eläkevakuutuksen monipuolisuutta eivät haastateltavat osanneet ainakaan yhdistää ajatellessa eläkevakuutusta ja muita säästömuotoja, jos verotuspohja olisi kaikissa sijoitustuotteissa samanlainen. Useimmissa eläkevakuutuksissa on mahdollisuus sijoittaa eläkesäästöt laajaan rahastoalikoimaan sekä korkotuottoisiin ratkaisuihin.

4.6.2 Vapaaehtoisen elinikäisen eläkkeen malli

Haastateltaville esitettiin Finanssialan Keskusliiton ajamaa mallia elinikäisestä vapaaehtoisesta eläkkeestä. Omia kertyneitä säästöjä maksettaisiin annuiteetti maksulla kuukausittain eliniän ajan. Tutkittavista henkilöistä ketään ei kuitenkaan ollut kiinnostunut säästämään tämänlaiseen ratkaisuun. Selkeästi nykyistä laajempi verotuettu kannustin elinikäiseen eläkkeeseen ei myöskään olisi riittänyt. Verotuettua säästämistä muutenkin mietittiin, koska yksikään haastateltava ei kuitenkaan osannut sanoa kuinka suuri hyöty eläkevakuutuksen verotuksesta tulee muihin säästömuotoihin verrattaessa.

”Elinikäisessä eläkkeessä säästettävä summa täytyisi olla todella iso, jotta siitä riittäisi kuukausittain jaettavaa eläkettä. En ainakaan itse säästäisi tämän tyyppiseen tuotteeseen. Varsinkin, kun eläkesäästämiseen on valtio aiemmin sörkkinyt väliin, joten en uskaltaisi isoja summia kuitenkaan tämänlaiseen säästöön laittaa. Mieluummin säästän muihin säästökohteisiin” (Katja 37 v)

”En mä näe, että olis tarvetta tommoselle säästämiselle.” (Heikki 37 v)

”Kyllä mä lakisääteiseen järjestelmään luotan, että sieltä kuitenkin jotain perustuloa tulee. Muilla säästöillä voin sitten elää paremmin, mutta en mä lähtis säästään itselleni kuitenkaan tommosta eläkettä.” (Jarno 32 v)

Vapaaehtoinen elinikäinen ostoeläke ei ainakaan tämän tutkimuksen haastateltavia saisi lisäämään säästämistä tulevaisuudessa eläkkeeseen. Tähän näyttää vaikuttavan, että lakisääteisestä eläkkeestä uskotaan saatavan ainakin jonkinlainen eläke. Muuhun vapaa-aikaan halutaan säästää vapaammin (ei sidotusti) kuin elinikäiseen ostoeläkkeeseen.

4.6.3 Säästäminen muihin sijoitustuotteisiin

Kaikilla tutkittavilla oli myös muita säästöjä kuin pelkät eläkesäästöt. Eläkesäästöjen osuus koko sijoitusvarallisuudesta vaihteli haastateltavilla noin 10–20 prosentin välillä. Finanssialan Keskusliiton tilastojen mukaan eläkevakuutussäästäjien eläkesäästöjen osuus on noin 15 prosentin luokkaa sijoitusvarallisuudesta. Muilla säästöillä ei tutkittavilla kenelläkään ollut mitään erityisiä käyttökohteita. Muut säästöt olivat ”pahan päivän varalle”. Ikääntyminen ja tulevaisuuden suunnittelu koetaan usein hieman hankalaksi puheenaiheeksi. Muita säästöjä eivät haastateltavat ainakaan sanoneet ajattelevansa eläkesäästöiksi. Rahat käytetään, jos rahoille keksitään jokin käyttötarkoitus. Tämän tutkimuksen perusteella eivät haastateltavat mitenkään kokeneet säästävänsä pitkälle tulevaisuuteen, vaan rahoja käytetään jos tarvetta esiintyy.

”Mulla on muita säästöjä näiden eläkesäästöjen lisäksi. En kaikkea säästöä kuitenkaan pelkästään eläkevakuutukseen laita.” (Markus 29 v)

Useimmiten vapaaehtoiset omat säästöt jäävät kuitenkin käyttämättä ja säästöt siirtyvät eläkeikään, koska menot yleensä pienenevät iän myötä.

5 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkimuksen arviointi

Tässä tutkielmassa tutkittiin eläkevakuutussäästäjien näkemyksiä yleisestä eläketurvasta ja vapaaehtoisesta eläkesäästämisestä. Tutkimusmenetelmäksi valittiin kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, koska tutkimuksessa haluttiin saada esiin todellisia näkemyksiä eläketurvaan liittyvistä asioista. Tutkielman haastatteluissa todettiin, että pitkälle tulevaisuuteen liittyviä asioita eivät ihmiset normaalisti mieti. Eläkkeisiin liittyviä kvantitatiivisia tutkimuksia on tehty aiemmin. Aiemmat tutkimustulokset antavat samansuuntaisia vastauksia kuin tämän tutkielman tulokset ovat. Kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä tutkittaessa vastaajat kuitenkin useimmiten vastaavat kysymyksiin nopeasti. Pitkälle tulevaisuuteen ulottuviin kysymyksiin on vaikea tai miltei mahdotonta vastata ainakaan oikein, koska tulevaisuudesta ei kukaan tiedä. Tutkielmassa haastateltavat todellakin joutuivat miettimään vastauksiaan hieman pidempään ja tutkimustulokset kuvaavat todellisia haastateltavien näkemyksiä. (Hirsjärvi ym. 2001, 192)

Tutkimuksessa tehtiin kymmenen haastattelua. Haastattelujen määrä oli riittävä antamaan tämän tutkimuksen tutkimusongelmiin vastaukset. Saturaation mukaisesti aineistoa oli riittävästi, joten lisähaastattelujen tekeminen ei olisi tuottanut lisäarvoa tutkimukselle (Hirsjärvi & Hurme 2008, 58–60). Tutkimuksen haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin välittömästi jokaisen haastattelun jälkeen. Tutkimustuloksia käsiteltiin niin, että saman kysymysryhmän kaikki vastaukset laitettiin samaan dokumenttiin. Dokumentteja on tulkittu vertaamalla saman kysymysryhmän vastauksia keskenään ja vertaamalla vastauksia keskenään. Ennen vastausten ryhmittelyjen analysointia on tutkija käynyt jokaisen haastattelun kokonaisuutena, jolloin jokaisen haastateltavan näkemyksistä on saatu kokonaiskuva. Tutkielma on luonut tuoretta tietoa tavallisten suomalaisten näkemyksistä koskien eläketurvaa. Erityisesti vuoden 2008 alussa julkisuudessa esillä olevasta keskustelusta eläkesäästämisestä veroedun laajentamisesta muuhun säästämiseen on saatu tietoa eläkevakuutussäästäjiltä. Eläkevakuutuksen verotuksen muuttumisesta pääomatuloverotukseen on tässä tutkielmassa saatu aitoja käsityksiä ja näkemyksiä tavallisilta eläkesäästäjiltä.

Laadullisia tutkimuksia eläkesäästämisestä, erityisesti vakuutussäästämisestä ei ole aiemmin laadittu. Tätä tutkielmaa vastaavia tutkimuksia aiemmin on tehty kvantitatiivisilla menetelmillä. Tutkimustulokset ovat aiemmin tehtyjen kvantitatiivisten tutkimusten kanssa samansuuntaisia. Tähän tutkimukseen on haastateltu erilaisilla taustoilla olevia palkansaaajia. Tutkielmaan on haluttu valita erilaisia ihmisiä tuomaan omia näkökulmiaan esiin. Tämän tutkimuksen tutkimustulokset eivät tutkimuksen suppeasta otoksesta johtuen ole tilastollisesti yleistettävissä, mutta tämänlaisessa laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulosten ei ole tarkoituskaan olla tilastollisesti yleistettäviä vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 37). Tutkielman tuloksia eläkenäkemyksistä ja eläkesäästämisestä saattaa kuitenkin hieman vääristää se seikka, että kaikki tutkittavat ovat eläkevakuutussäästäjiä. Kriittisiä mielipiteitä eläkevakuutussäästämistä kohtaan ei tästä kohderyhmästä tullut.

5.2 Suomen kokonaiseläkejärjestelmän tunteminen

Tutkimuksen ensimmäinen tutkimusongelma oli selvittää vapaaehtoisen eläkesäästämisen rooli kokonaiseläkejärjestelmässä. Moni haastateltava koki eläkejärjestelmän yleisellä tasolla isoksi kokonaisuudeksi, jota on vaikea hahmottaa. Jokainen haastateltava ainakin osittain peilasi koko eläkejärjestelmää omista lähtökohdista.

Eläkejärjestelmän haastateltavat kokivat yleisesti olevan tyydyttävällä tasolla. Kansainvälisesti verrattaessa haastateltavat uskoivat yhtä henkilöä lukuun ottamatta lakisääteisen eläkkeiden olevan muihin länsimaihin nähden hieman keskitason alapuolella. Yksi henkilö arvioi suomalaisten eläkkeiden ja suomen sosiaaliturvan olevan kansainvälisesti tarkasteltaessa kärkitasoa.

Lakisääteisestä eläkejärjestelmästä uskotaan saatavan perustoimeentulo eläkkeellä. Eläkejärjestelmään ei kuitenkaan tutkimuksen perusteella luoteta niin paljoa, että eläkevakuutussäästäjät jättäisivät vanhempana toimeentulon pelkän lakisääteisen eläkkeen varaan. Vapaaehtoisen eläkesäästämisen motiivina näyttää olevan näiden haastattelujen perusteella huoli eläkejärjestelmän tasosta. Omien lakisääteisten eläkkeiden uskotaan yleisesti pysyvän vähintään kohtuullisella tasolla. Yleisesti

järjestelmän uskotaan hieman heikkenevän. Eläkesäästäjät uskovat kuitenkin pärjäävänsä lakisääteisellä eläkkeellä ja omien säästöjen turvin. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen olevan osa suomalaista eläketurvaa (kuviot 7,9,10 sivuilla 28–31). Vapaaehtoisen eläkkeen merkitys kokonaiseläkkeestä arvellaan kuitenkin jäävän pienehköksi.

Suurena huolena eläkevakuutusäästäjät pitävät lakisääteistä eläkeikää. Tänä päivänä työelämässä vaaditaan koko ajan isompia työpanoksia. Haastatelluista miehet nostivat esiin huolen jo vuonna 2008 työpaikoilla näkyvästä työvoimapulasta. Työvoimapula sekä yritysten jatkuva tulosten parantaminen vaatii kaikilta työelämässä mukana olevilta koko ajan enemmän. Huoli työelämässä jaksamisesta yli 60 -vuotiaana oli havaittavissa kaikkien haastateltavien kohdalla. Ruumiillista työtä tekevät uskovat, että fyysinen kunto ei välttämättä kestä eläkeikään asti, varsinkin jos eläkeikää tullaan tulevaisuudessa entisestään nostamaan. Työssä jaksaminen ja erityisesti psyykinen jaksaminen nousevat esiin toimistotyötä tekevillä henkilöillä. Huomattavaa on, että fyysistä työtä tekevät haastatellut henkilöt kokivat viime vuosina myös huolen psyykkisestä jaksamisesta nousseen esiin. Toimistotyötä tekevät myös kertoivat fyysiseen jaksamiseen liittyvistä ongelmista. Töiden jälkeen ei jakseta enää huolehtia itsestään ja sen arveltiin kostautuvan myöhemmin. Pelko työssä jaksamisesta nousi esiin kaikilla haastateltavilla tutkimuksessa. Tutkittavat haluavatkin tulevaisuudessa pitää jonkinlaisen option jäädä halutessaan eläkkeelle virkeänä ja mahdollisesti ennen lakisääteistä eläkeikää. Varsinaisesti aiempi eläkkeelle pääseminen ei pääosin ollut kuitenkaan motiivina eläkesäästämisen aloittamiseen.

Tutkimuksen perusteella ainoastaan yksi henkilö on puhtaasti kokenut säästävänsä toimeentuloa tulevaisuuteen ja sanoo omien vapaaehtoisten eläkesäästöjen muodostavan ison osan toimeentulosta eläkkeellä. Hänellä oli oman kokemuksensa perusteella oma lakisääteinen eläke jäämässä riittämättömäksi, koska hänellä oli paljon aukkoja työhistoriassa, joista ei ole juuri kertynyt eläkettä. Vapaaehtoinen eläkesäästäminen puhtaasti vakavasti otettavaksi toimeentuloksi ei tämän tutkimuksen perusteella ole realistista ainakaan tällä hetkellä, eikä tarvetta sille koeta nykyisellään olevan kuin poikkeustapauksissa.

Muut haastateltavat henkilöt ovat aluksi mieltäneet eläkevakuutuksen yhdeksi sijoitustuotteeksi muiden sijoitustuotteiden rinnalle. Eläkesäästämisen aloittamisen hetkellä ei ole tarkemmin mietitty eläketurvaa, eläkevakuutus on otettu, koska se on koettu helpoksi säästämismuodoksi ja sitä on tarjottu pankista. Tarpeen vapaaehtoisesta eläkesäästämisestä on useimmiten luonut vakuutuksen myyjä. Kahta henkilöä lukuun ottamatta muut eivät olisi todennäköisesti vielä aloittaneet säästämistä, ellei sitä olisi pankista tarjottu. Kaikki eläkevakuutussäästäjät ovat kuitenkin tyytyväisiä siitä, että ovat ymmärtäneet aloittaa omaehtoisen säästämisen tulevaisuuteen.

Näiden syvähaastattelujen perusteella on paremmin ymmärrettävissä selvät näkökulmaerot eläkevakuutuksen verotuksen perusteista lainsäätäjän ja vapaaehtoisia eläkevakuutuksia tarjoavien vakuutusyhtiöiden välillä. Eläkevakuutus useimmiten otetaan vaihtoehtona tai muun säästämisen rinnalle.

Ennen tutkimushaastatteluja haastateltavilta pyydettiin, etteivät tutkittavat valmistautuisi haastatteluihin hankkimalla etukäteistietoa eläkejärjestelmästä, vaan haastatteluissa kerrotut näkemykset olisivat täysin aitoja näkemyksiä omasta eläkejärjestelmätietämyksestä. Tutkittavat etukäteen arvioivat oman tietämyksensä eläkejärjestelmästä yleisesti heikoksi. Kokonaiskäsitystä järjestelmästä ei kenelläkään haastateltavista ollut. Tietämys eläkejärjestelmästä koostui ennen kaikkea pienistä paloista eläkejärjestelmän uutisoinnista. Tietoa lakisääteisistä eläkkeistä ei ketään haastateltava ollut aktiivisesti hakenut. Vaikka eläkeasiat koskevat jokaista suomalaista, silti kiinnostus eläkeasioihin on pientä. Eläkeasioiden arveltiin kiinnostavan vasta siinä vaiheessa, kun eläkkeelle ollaan juuri jäämässä. Tässä tutkimuksessa yli 50 -vuotiaita eivät eläkeasiat vielä kiinnostaneet, eikä niiden ajateltu vielä olevan ajankohtaisia vuosiin. Ainoastaan muutamalla haastatellulla henkilöllä oli tietoa tulevan eläkkeen tasosta. Vuoden 2008 aikana Eläketurvakeskuksesta lähtevissä työeläkeotteissa jokaiselle kertyneestä henkilökohtaisesta eläketurvasta on varmasti hyötyä. Eläketurvakeskuksen kirjeen yhteydessä olisi varmasti hyvä informoida tulevia eläkkeensaajia yleisesti eläkejärjestelmästä ja eläkkeen kertymisestä.

Tähän tutkimukseen haastatellut henkilöt uskovat eläkkeiden tason yleisesti hieman laskevan. Varsinaista eläkejärjestelmän romahtamista ja julkisuudessa esiintyvää keskustelua eläkepommista eivät tavalliset suomalaiset näe realistisena ainakaan tämän

tutkimuksen pohjalta. Vapaaehtoisen varautumisen eläkkeeseen merkityksen arveltiin kuitenkin kasvavan tulevaisuudessa. Pelkän yhteiskunnan tuen ja lakisääteisten eläkkeiden varassa olevien aseman arvellaan tulevaisuudessa entisestään heikkenevän. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen on tarkoitus täydentää eläketurvassa olevia aukkoja. Vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen ei kuitenkaan käytännössä ole mahdollisuutta niillä henkilöillä, joilla tarve säästämiseen on suurin. (vrt. Korhonen, 2003)

5.3 Eläkevakuutusten verotus ja muu vapaaehtoinen säästäminen

Vapaaehtoinen eläkevakuutus otetaan useimmiten turvaamaan tulevaisuuden eläkkeisiin liittyvää epävarmuutta. Säästää voidaan moniin muihin säästömuotoihin, mutta eläkevakuutus mielletään nimenomaan pitkälle tulevaisuuteen kohdistuvaan säästämiseen. Eläkesäästämiseen eivät eläkevakuutussäästäjät suoraan näe muita vaihtoehtoja. Eläkesäästäminen kilpailee muiden säästömuotojen osalta yksityishenkilöiden säästökohteista. Eläkevakuutukseen liittyvä poikkeuksellinen verotus vertailtaessa muihin säästömuotoihin nousee usein keskustelussa esiin. Eläkevakuutuksen ottaa kuitenkin tutkimusten mukaan vain harva pelkästään verotuksen vuoksi. Tämä tutkimus tukee Korhosen (2003) väitöskirjan esittämiä tutkimustuloksia. Tämän tutkimuksen perusteella eläkesäästäjillä ei kuitenkaan ole käsitystä veroedun suuruudesta ja onko eläkevakuutuksessa veroetua verrattaessa sitä muihin säästömuotoihin.

Säästäminen eläkevakuutukseen ei ole kenelläkään tutkimuksessa haastatellulla muuttunut eläkevakuutuksen verotuksen muututtua ansiotuloverotuksesta pääomatuloverotukseen. Eläkesäästämisen uskottavuutta kuitenkin vuonna 2005 voimaan astunut muutos verotuksesta ja eläkeiän nostamisesta selkeästi murensi. Eläkesäästäjät ovat tehneet pitkään jatkuvan säästösopimuksen ja eläkesäästäjiä harmittivat muutokset veropohjan sekä eläkeiän muuttuessa myös vanhoissa sopimuksissa. Mutta muutosten mukana tuoma kohu unohtuu kuitenkin säästäjiltä. Säästäjät sopeutuvat nopeasti uuteen tilanteeseen, kun muuta vaihtoehtoa ei ole ollut tarjolla.

Ketään haastatelluista henkilöistä ei muistanut, että olisi kuullut Siva-työryhmän tekemistä ehdotuksista keskenään kilpailevien säästömuotojen verotuspohjan muuttamisesta ja eläkesäästämiseen liittyvästä mahdollisuudesta säästää muihin säästömuotoihin. Eläkevakuutussäästäjät kokivat, että vaihtoehtoja on aina hyvä olla olemassa. Sidotun vapaaehtoisen säästämistason uskotaan nousevan, jos mahdollisuuksia säästää verotuetusti olisi muitakin vaihtoehtoja kuin eläkevakuutus.

Tämän tutkimuksen perusteella vakuutusyhtiöiden ajama malli elinikäisestä vapaaehtoisesta eläkkeestä ei saa tukea eläkesäästäjiltä. Epävarmuus tulevaisuudesta ja mahdollisesti vapaaehtoiseen säästämiseen tulevista muutoksista kuten vuoden 2005 uudistusten yhteydessä nähtiin heikentävän eläkevakuutussäästäjien uskoa järjestelmään.

5.4 Vapaaehtoisten eläkesäästöjen käyttö

Eläkevakuutuksen tarkoitus on täydentää eläketurvaa. Tämän tutkimuksen perusteella eläkevakuutus on usein otettu vakuutusmyyjän luotua tarpeen eläkkeen täydentämiselle. Eläkesäästöille eläkesäästäjät eivät ole vielä miettineet käyttötarkoitusta. Eläkesäästötarpeen vakuutusmyyjät ovat kuitenkin luoneet positiivisilla mielikuvilla. Eläkesäästöjä ajatellaankin käytettävän elämänlaatua parantaviin menoihin kuten matkusteluun ja autoiluun. Eläkesäästäminen on aloitettu nimenomaan ylläpitämään kohtuullista tulotasoa myös eläkeiässä. Eläkesäästöt kuitenkin koetaan tietynlaiseksi perusturvaksi, jos lakisääteiset eläkkeet kuitenkin heikkenevät ja muita säästöjä ei ole. Eläkesäästäjät arvostavat nimenomaan kuukausittain tulevaa tasaista tuloa, joka mahdollistaa tulevaisuuden paremman suunnittelun, kun tulotaso on etukäteen tiedossa. Kaikilla eläkevakuutussäästäjillä on ainakin vielä toistaiseksi suunnitelmissa aloittaa vapaaehtoisen eläkkeen nostaminen heti kun se on mahdollista, mutta vapaaehtoisen eläkkeen nostamisen aloittamista kaikki ovat tilanteesta riippuen valmiita siirtämään eteenpäin. Ajatus eläkkeen nostamiselle kuitenkin on nostaa eläkettä kolmen–viiden vuoden aikana eläkkeen nostamisen aloittamisesta. Kertyneet eläkesäästöt halutaan laittaa muihin säästömuotoihin, jos rahoille ei heti käyttöä löydy samoin kuin lakisääteiset eläkkeetkin.

5.5 Lopuksi

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, ettei suomalaisten tietämys eläketurvasta ole kovin korkealla tasolla. Eläkejärjestelmään ja hyvinvointivaltioon kuitenkin yleisesti luotetaan ja ainakin kohtuullinen eläke uskotaan saatavan lakisääteisestä eläkkeestä. Eläkesäästäminen mielletään eläkevakuutuksen tekemisen yhteydessä enemmän muun säästämisen vaihtoehdoksi. Vapaaehtoisesti tulevaisuuteen ja erityisesti eläkeikään varautuminen mielletään tärkeäksi asiaksi tämän tutkimuksen perusteella ja tältä osin eläkevakuutus mielletään eläkejärjestelmään osittain kuuluvaksi osaksi. Vapaaehtoisen eläkesäästämisen uskotaan tulevaisuudessa tulevan kasvamaan ja sen merkitys myös kokonaiseläketurvasta tulee nousemaan. Hyvinvointivaltiomalliin uskotaan tulevaisuudessakin, mutta luokkaerojen uskotaan selvästi kasvavan, koska kaikilla ei ole mahdollista varautua oma-aloitteisesti tulevaisuuteen.

Yksilöllisen eläkevakuuttamisen ohella myös yritysten ottamat eläkevakuutukset henkilökunnalle ovat yleistyneet selvästi yksilöllisten vuoden 2005 veromuutoksen jälkeen. Työnantajat ottavat työntekijöilleen eläkevakuutuksia palkitsemisen tarkoituksella sekä tarkoituksena sitouttaa työntekijöitä yritykseen. Jatkotutkimusta ajatellen olisi mielenkiintoista laajentaa näkökulmaa, millä tavoin yritysten ottamat vapaaehtoiset eläkkeet nähdään työntekijän näkökulmasta täydentämässä kokonaiseläkettä ottaen huomioon myös vapaaehtoiset yksityiset eläkevakuutukset. Mielenkiintoista olisi myös selvittää millä tavoin yritysten ottamat eläkevakuutukset vaikuttavat yksityishenkilöiden ottamiin vapaaehtoisiin eläkevakuutuksiin.

Eläkevakuutuksissa on nähty 2000-luvulla uudistuksia verotuksessa ja eläkeiässä. Vuosituhannen alussa nähdyt muutokset eivät varmasti ole viimeiset muutokset eläkesäästämässä. Omaehtoiseen varautumiseen eläkeikää varten on olemassa kova paine johtuen väestörakenteesta.

6 LÄHTEET

Kirjallisuus:

- Antila, V-A. Erwe O., Lohi I. & Salminen J. 2003. Vapaaehtoinen henkilövakuutus. Helsinki: Suomen Vakuutusalan koulutus ja kustannus oy.
- Antti-Roiko, A.2000. Vapaaehtoinen eläkevakuutus: haastattelututkimus kuluttajien tarpeista ja päätöskriteereistä sopimusta solmittaessa. Tampereen yliopisto. Kandidaatin tutkielma.
- Bergström S. 1998. Sijoitussidonnaiset vakuutukset vakuutusentottajan näkökulmasta. Helsingin kauppakorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma
- Heikkilä, I. 1999. Vapaaehtoiset vakuutukset ja säästäminen sosiaalivakuutusjärjestelmien täydentäjinä. Tampereen yliopisto. Kandidaatin tutkielma.
- Herbertsson-Orszag, M. & Orszag P. 2000. Retirement in the Nordic Countries. Copenhagen: TemaNord
- Hietaniemi, M. 2001. Yksilöllinen eläkevakuutus eläketurvan kokonaisuutena. Muuttuva työ ja eläketurva. Helsinki: Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2001:1.
- Hietaniemi, M. & Vidlund M. 2003. Suomen eläkejärjestelmä. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Hiltunen, T. 2000. Tulevaisuuden eläkejärjestelmät, säästäminen ja talouden kasvu. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Hirsjärvi S. & Hurme, H. 2008 Tutkimushaastattelu.Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hjerppe, R., Kari, S., Kiander, J. & Poutvaara P. 2003. Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä. Vantaa: WSOY.
- Järvenoja, M. & Saarinen, M. 2001. Vapaaehtoinen eläkevakuutus. Helsinki: Edita oyj.
- Klaavo, T., Salonen, J., Tenkula, E. & Vanne R. 1999 Eläkemenot, -rahastot ja – maksut vuoteen 2050. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kari, M., Pakaslahti, J. 2003. EU–Suomen Sosiaaliturvajärjestelmä. Helsinki: Finanssi ja vakuutuskustannus.
- Kari, S. 1999. Laskelmia vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotuksen tasosta. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Kari S., Kiander J., Ulvinen H. 2006 Vapaaehtoinen eläkevakuutus ja verotus. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Kela taskutilasto 2007. Helsinki: Kela.
- Kivioja, P. 2002. Vakuutusten verotus. Helsinki: Suomen vakuutusalan koulutus ja kustannus.
- Klaavo, T., Salonen J., Tenkula, E. & Vanne, R. 1999. Helsinki: Eläkemenot, -rahastot ja – maksut vuoteen 2050. Helsinki: Eläketurvakeskuksen raportteja 1999:17
- Koivusalo, L., Kammonen H. & Lämsä S. 2004. Työeläke. Helsinki: Suomen vakuutusalan koulutus ja kustannus oy

- Korhonen, M. 2003. Yksilöllinen eläkevakuuttaminen eläketurvan täydentäjänä. Kuopion Yliopisto. Väitöskirja.
- Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere:Vastapaino.
- Kuusela, H. 1994 Säästöhenkivakuutukset ja kuluttajien päätöksenteko. Helsinki: Kauppa ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 66/1994.
- Körhämö, M. 2003. 2040-luvun eläkeläiset: Nuorten varautuminen tulevaisuuteen vapaaehtoisella eläkevakuutuksella. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Lassila, J., Rantala, O. & Valkonen T. 2002. Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen. Jyväskylä: Gummerus.
- Lindell C. 1999. Elinaika pitenee – miten käy eläkeiän? Helsinki: Hakapaino.
- Lämsä A-M. & Hautala T. 2005. Organisaatiokäyttötymisen perusteet, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Mellin, I. 2006. Tilastolliset menetelmät. Helsinki:TKK
- Määttänen, N., Stenborg, M. & Valkonen, T. 2004. Vapaaehtoinen eläkevakuutus ja kansantalous. Helsinki: Etila
- Määttänen, N. 2005. Vapaaehtoiset eläkevakuutukset, verotus ja säästäminen. Helsinki: Etila
- Niskakangas, H. 2004. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen verotus. Teoksessa Helminen, M., Honkavaara, T., Kiviranta E., Laitinen, M., Leppiniemi, J., Lundén, A., Mattila. P. Niskakangas, H. Ranta-Lassila H., Raunio M., Tikka, K. & Äimä, K. (toim.) Verouudistus 2005. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Ossa, J. 1999. Vapaaehtoisten eläkevakuutusten verokohtelu. Helsinki: Kauppakaari oyj.
- Pentikäinen T. & Rantala J. 2003. Vakuutusoppi. Helsinki: Suomen Vakuutusalan koulutus ja kustannus oy.
- Purttu A. 2007. Yksilöllinen eläkevakuutus sijoituskohteena vakuutuksenottajan näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Pro gradu –tutkielma
- Rauramo, P. 2004. Työhyvinvoinnin portaat. Työturvallisuuskeskus. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Risku, I. 2001. Eläkerahastojen suuruutta kuvaavia tunnuslukuja. Helsinki: Eläketurvakeskuksen katsauksia 2001:4
- Työeläkevakuuttajat 2007. Työeläke ja muu sosiaalivakuutus 2008. Helsinki: Jaarli oy.
- Varoma P. & Pukkila T. 1997. Eläkepolitiikka 2000–luvulle. Helsinki: Eläketurvakeskus.

Lait ja asetukset:

Kansaneläkelaki (KEL). 11.5.2007/568.

Tuloverolaki (TVL). 30.12.1992/ 1535.

Työntekijäin eläkelaki (TyEL) 19.5.2006/395.

Työntekijäin eläkelaki (TEL) 8.7.1961/395

Hallituksen esitys HE 96/2004

Hallituksen esitys HE 90/2006

Artikkelit:

Arvaja, M.2007. ”Tuntuva muutosta saadaan odottaa jopa vuosikymmeniä. Eläkkeelle siirtyminen myöhentyy pikkuhiljaa” Turun Sanomat 2.1.2007

Blåfield, A. 2006. ”Pankit ja vakuutusyhtiöt esittävät uutta eläkemallia: Eläkesäästäminen avattaisiin rajoitetusti kilpailulle” Helsingin Sanomat 5.5.2006

Isotalo, M. 2004. ”Eläkevakuutukset taas suosiossa” Kauppalehti 14.6.2004

Laitinen, A. 2005. ”Eläkeuudistus on saanut ihmiset pysymään töissä pidempään” Turun Sanomat 27.10.2005

Lähtenmaa, K. 2006. ”Jäitä hattuun eläkeuudistuksissa: Harri Sailas varoittaa uskottavuuskriisistä” Taloussanomat 6.10.2006

Pentikäinen, P. 2004. ”Eläkepommia ei ole luvassa: Joustava eläkeikä voimaan ensi vuoden alusta. Eläkeuudistus edellyttää asennemuutosta. Suomenmaa 8.10.2004

Pietarinen, H. 2007. ”Hallituksen lisäeläkehankkeet siirtyvät” Taloussanomat 3.11.2007

Rosendahl, J.2008. ”Pitkäaikaissäästämisen verouudistus viivästyy vuodella” Kauppalehti 5.3.2008

Saarinen, M.2006. ”Rahoitusala ajaa eläkesäästämistä hallitusohjelmaan” Taloussanomat 6.5.2006

Tolvanen, K. 2006. ”Eläkesäästöt saa kohta kilpailuttaa kuten lainat: Siirrettävä eläkevakuutus laskisi säästämisen hintaa” Aamulehti 14.2.2006

Ylispola, H. 2004. ”Eläkevakuutuksiin vaaditaan siirtymäaikaa” Kaleva 9.2.2004

Henkilölähteet:

Helsingin kauppakorkeakoulun ma. professori, Siva työryhmän jäsen Kari Hoppu, 7.11.2006
Yksityishaastattelu

Finanssialan Keskusliiton henkilövakuutusjohtaja Timo Silvola, 5.10.2005 Yksityishaastattelu

Sähköiset artikkelit, esitykset ja kirjat:

Siva-työryhmän loppuraportti, Louekoski (2003). Saatavina www-muodossa:
<http://www.vm.fi/tiedostot/pdf/fi/49614.pdf>

Siva-työryhmän väliraportti, Louekoski (2002). Saatavina www-muodossa:

Suomen kansallinen eläkeraportti, Pukkila (2005). Saatavina www-muodossa:
Saatavina www-muodossa: <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/3802/index.htm>
<http://www.vm.fi/tiedostot/pdf/fi/33574.pdf>

Työllisyystyöryhmän loppuraportti, Sailas (2003). Saatavina www-muodossa:
<http://www.vm.fi/tiedostot/pdf/fi/35547.pdf>

Valtiovarainministeriön taustamuistio yhteisö- ja pääomaverotuksesta, 13.11.2004

Saatavina www-muodossa: <http://www.vm.fi/tiedostot/pdf/fi/44961.pdf>

Verotus kansainvälisessä toimintaympäristössä, Leppänen (2002). 26.4.2008.

Saatavina www-muodossa: <http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2002/j05-verotus-kv-toimintaymparistossa/pdf/fi.pdf>

www-sivut:

Eläketurvakeskuksen viralliset www-sivut:

Eläketurvakeskus: Suomen eläkejärjestelmä lyhyesti

< <http://www.etk.fi/Binary.aspx?Section=40896&Item=59842>> 10.4.2008a (Lähdeviite www.etk.fi 2008a)

Eläketurvakeskus: Tilastotietoa

< <http://www.etk.fi/Binary.aspx?Section=40896&Item=59843>> 10.4.2008b (Lähdeviite www.etk.fi 2008b)

Etera, Keskinäinen eläkevakuutusyhtiö: Työeläkemaksut vuonna 2007.

<http://www.etera.fi/Fi/ajankohtaista/Tyoelakemaksu_vuonna_2007.htm> 21.2.2008 (Lähdeviite Työeläkemaksut vuonna 2007, www.etera.fi 2007)

Finanssialan Keskusliiton viralliset www-sivut:

Finanssialan Keskusliitto: Vakuutusmyyntitilastot.

<<http://www.fkl.fi/asp/system/empty.asp?P=2437&VID=default&SID=277454180123536&S=1&A=closeall&C=30134>> 2.3.2008a (Lähdeviite Vakuutusmyyntitilastot www.fkl.fi 2008a)

Finanssialan Keskusliitto: Pankkibarometri 1/2008

<http://www.pankkiyhdistys.fi/asp/system/empty.asp?P=2294&VID=default&SID=934436364263045&S=0&A=open:news:item_www:4398&C=31789> 10.4.2008b (Lähdeviite: Pankkibarometri 1/2008 www.fkl.fi 2008b)

Finanssialan Keskusliitto: Taloudellisen turvallisuuden 4 porrasta.

<<http://www.fkl.fi/asp/system/empty.asp?P=2481&VID=default&SID=595678287160761&S=1&C=21588>> 10.4.2008c (Lähdeviite: Taloudellisen turvallisuuden 4 porrasta www.fkl.fi 2008c)

Kansaneläkelaitoksen viralliset www-sivut:

Kela: Tilasto eläkkeen saajista.

<[http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/tk_040406/\\$File/TK_04_04_06_Tayden_kansanelakkeen_niemela_ruhanen.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/tk_040406/$File/TK_04_04_06_Tayden_kansanelakkeen_niemela_ruhanen.pdf?OpenElement)> 9.2.2008 (Lähdeviite: Tilasto eläkkeen saajista)

Kela: Kolmen pilarin malli

<[www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/280406120732PN/\\$File/Kari.pdf?openElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/280406120732PN/$File/Kari.pdf?openElement)> 11.10.2007 (Lähdeviite: Kolmen pilarin malli)

Nordea: Vapauden haaste –talous eläkesuunnitelmien jarruna?

<http://www.nordea.fi/Henkil%c3%b6asiakkaat/P%c3%a4ivitt%c3%a4iset%2braha-asiat/Neuvoja%2bp%c3%a4ivitt%c3%a4isist%c3%a4%2braha-asioista/Vapauden%2bhaaste%2b%2btalous%2bel%c3%a4kesuunnitelmien%2bjarruna/1039702.html?nkid=private_economist/d_box/fi> 10.4.2008 (Lähdeviite: www.nordea.fi 2008)

OP-Pohjolan: Sijoittajabarometri 1/2006

<<https://www.op.fi/op?id=440&searchtext=sijoittajabarometri&action=search&qsearch=true&sort=weight>> 25.10.2006 (Lähdeviite: OP-Sijoittajabarometri 1/2006)

Sosiaali- ja terveysministeriö: Tiedotteet

<<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/1191/index.htm>> 15.1.2004 (Lähdeviite:
Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 372/2003)

Työeläkevakuuttajat: Sijoitustoiminta

<http://www.tela.fi/data/userpdf/Vuosi2007_tilanne_13.03.ppt> 23.4.2008 (Lähdeviite www.tela.fi,
2008)

Valtioneuvosto: Tiedotteet

<<http://www.vn.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=100404>> 15.1.2004 (Lähdeviite:
Valtioneuvoston tiedote 333/2003)

LIITE 1.Haastattelurunko

Tutkimuksen haastattelumuotona on teemahaastattelu. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa haastattelijä sekä haastateltava keskustelvat tietyistä teemoista. Haastattelurungossa tutkimuksen teemat on tummennettu. Teemoja tukevat alakohdat ovat haastattelijan esittämiä haastattelua ohjaavia apukysymyksiä.

1. TAUSTATIEDOT

- Ikä?
- Koulutus?
- Ammatti tai asema?
- Perhesuhteet?
- Eläkevakuutukseen säästämisen aloittamisajankohta?

2. SUOMEN TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄ

- Minkälaiseksi koette nykyisen sosiaaliturvan ja työeläkejärjestelmän?
 - kattavuus, laatu?
- Arviokaa omaa työeläkettänne nykyisessä järjestelmässä?
- Oletteko perillä työeläkeuudistuksesta 2005?
- Mitkä ovat keskeiset muutokset työeläkejärjestelmään vuonna 2005?
- Arviokaa uuden työeläkejärjestelmän vaikutusta omaan työeläkkeeseen?
- Minkälaiseksi arvioitte Suomen työeläkejärjestelmän ja sosiaaliturvajärjestelmän olevan kun jäätte eläkkeelle?
 - kattavuus, laatu? Uskotko eläkejärjestelmän kustantavan eläkkeenne?
- Kiinnostavatko eläkeasiat Teitä?
- Minkä tasoinen eläketurvan pitäisi Teidän mielestänne olla suhteessa palkkatasoon?

3. TARVE ELÄKKEEN PARANTAMISELLE

- Minkä vuoksi olette aloittanut vapaaehtoisen säästämisen eläkkeen täydentämiseen?
- Onko Teillä ollut työsuhteessa katkoksia 18 vuotta täytettyänne?
 - Oletteko ollut pitkällä hoitovapaalla tms?
- Haluatteko
 - a.) parantaa eläkkeen tasoa
 - b.) alentaa eläkkeen alkamisikää
 - c.) jokin muu syy eläkkeen täydentämiselle

4. VAPAAEHTOINEN ELÄKEVAKUUTUS

- Minkä vuoksi olette aloittanut säästämisen nimenomaan eläkevakuutukseen eikä mihinkään muuhun säästämiseen tai sijoitusmuotoon?
- Minkälaiseksi säästökohteeksi koette eläkevakuutuksen?

- Merkitseekö vapaaehtoinen eläkevakuutussäästäminen Teille rahojen rahojen ”ylimääräistä” sijoittamista vai paikataanko eläkevakuutuksella lakisääteisen eläketurvan aukkoja?
- Eläkevakuutuksen ja sidotun säästämisen hyvät ja huonot puolet?
- Onko säästämisenne eläkevakuutukseen muuttunut jollakin tavoin eläkevakuutuksen ottamisen jälkeen?
- Miten arvioitte vapaaehtoisen eläkevakuutuksen/yksityisen säästämisen roolin kokonaiseläketurvassa tulevaisuudessa yleisellä tasolla? (kasvava/vähenevä)

5. ELÄKEVAKUUTUKSEN VEROTUS

- Mikä merkitys eläkevakuutuksen verotuksella oli sijoituspäätöksen tekemiseen?
- Mitä mieltä olette eläkevakuutuksen verotuksen siirtämisestä ansiotulosta pääomatuloverotukseen?
- Muuttuiko oma säästämisenne jollakin tavoin kun eläkesäästöjä nykyisin verotetaan pääomatulona?

6. (SIVA-TYÖRYHMÄN ESITYKSET) Vaikuttaisiko käyttäytymiseen, jos olisi olemassa muita eläkevakuutusta vastaavanlaisia sijoitusmuotoja

- Seurasitteko Siva-työryhmän tekemiä esityksiä sidotusta pitkäaikaissäästämisestä?
- Mitä mieltä olette Siva-työryhmän tekemistä ehdotuksista eläkesäästämiseen?
- Onko Siva-työryhmän esityksillä ollut vaikutusta säästämiseen?
- Jos Siva-työryhmän tekemät ehdotukset myöhemmin tulevat voimaan, arvioitteko siirtyvän toiseen säästömuotoon/ vaihtavanne palvelun tarjoajaa?
- Jos kuluja vertailu olisi helpompaa säästäisittekö muuhun sijoitusmuotoon eläkesäästämistarkoituksessa?

7. MUUT SIJOITUSVAIHTOEHDOT

- Miten arvioitte pitkäaikaissäästämisen kehittyvän tulevaisuudessa?
- Mihin muihin säästömuotoihin säästätte/ sijoitatte?
- Mitä varten säästätte?
- Kuinka suuri merkitys on vapaaehtoisilla likvideillä säästöillä (helposti rahaksi muutettavilla säästöillä) eläkeaikana?

8. SÄÄSTÖN KÄYTTÄMINEN

- Milloin aiotte nostaa säästöt?
 - Miksi juuri tällä ikävälillä, onko aikeissa muuttaa säästöjen nostamisen kautta?
- Mihin vapaaehtoisesti säästettyjä varoja aiotte tulevaisuudessa käyttää?
 - tarve vanhuuspalveluille, elintason parantamiseen?